بهوپال - د هندوستان پښتانه

ليکواله: صفيه حليم

خپروونکی: کتاب خپرولو صندوق – هېنداره

د خپرولو لړ: دربیم

د خپرېدو نېټه: سلواغه ۱۳۸۲

د خپرېدو ځای: کابل - افغانستان

شمېر: ۳۰۰۰ ټوکه

چاپ وار: لومړی

د پښتی طرحه: میرویس میاخېل

د چاپ ټول حقوق له خپروونکي سره خوندي دي

Ketabton.com

بهوپال ـ د هندوستان پښتانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

نیولیک

سرلیک	مخ
پېژندنه	
دوست محمد خان	
بهوپال په اتلسمه پېړۍ کې	
د پښتنې مېرمنې دعوا	
د قدسیه بېگم واکمني	
قدسیه بېگم او سیاست	
د سکندربېگم مشکلات	
شاه جهان بېگم	
مور، لور او سیاست	
سلطان جهان بېگم	
وروستی نواب	
اوسني پښتانه	

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژندنه

- ۱ -

د ۱۹۴۷م کال د اګست دیارلسمه نېټه وه. د بهوپال په سرکاري دفتر کې نواب حمیدالله خان له خپل مېز سره ولاړ دی. د هغه توپنچه ډکه پر مېز پرته ده. د هغه تندی تریو او لاسونه یې یو پر بل کلک نیولي دي. لږه شېبه وروسته د هغه مشره لور دفتر ته ننوزي. دواړه یو بل ته سلام اچوي او سمدلاسه نواب خپلې لور ته وايي:

"زه پاکستان ته ځم. غواړم چې د بهوپال چارې ته پر مخ یوسې. کېدای شي ما د پاکستان مشر وټاکي. ما ته جناح ویلي دي چې راشه، خو زه غواړم چې ته ما ته د یوې خبرې ډاډ راکړې او هغه دا چې ما ته به د بهوپال له خزانې پنځه لکه روپۍ دکال رالېږې. ته دا خبره منې؟"

لور یوه شېبه د پلار په سترګو کې سترګې واچولې، خو خپل قهر یې نشو څرګندولی. پلار ته یې بې ادبي نشوی کولای. پر مېز اېښې توپنچې ته یې اشاره وکړه او ویې ویل:

"ته ولې په ما د دې توپنچې ډز نه کوې؟ زه بې وسلې یم. دا نوابي تا پورې اړه لري. دا سیمه که له هند سره یو ځای کېده نو په دې فیصله زه خپله ګوته نشم لګولی. او سبا به خلک وايي ښځه وه ځکه خو یې د دې خاورې له هند سره د یو ځای کېدو مخه ونه نیوله. او هغه وطن چې زموږ مشرانو په تېرو دوه نیم سوو کلونو کې د خپلو سرونو په بدل ساتلی و، یوې ښځې هند ته تسلیم کړ."

د نواب حمیدالله خان دا لور عابده سلطان وه، چې د بهوپال د وروستۍ نوابي په توګه په دیارلس کلنۍ کې نومول شوې وه او په ۲۰۰۲ د مې پر ۱۱ نېټه د ۸۹کلونو په عمر په کراچۍ کې په حق ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د اورکزیو د هغې کورنۍ مېرمن وه چې د هند په مدهیه پردېش ایالت کې یې د اتلسمې پېړۍ په سر کې د بهوپال د خپلواکې نوابۍ بنا کېښوده.

د هندوستان په پراخه خاوره کې له لرغونو وختونو څخه هرې سیمې د انتظامي چارو لپاره یو واکمن لرلو. د پښتنو، عربانو، ترکانو او مغولو له خوا چې هرکله دا سیمه نیول شوې او د دوی سلطنت پرې جوړ شوی، نو دغو سیمه ییزه واکمنو ته یې درناوی کړی دی. او که جګړه یې ورسره نه کوله، نو د باج او خراج په بدل کې یې ورته القاب او خطابونه ورکړي دي. هغه صوبې یا ایالتونه چې لکه د پاچاهانو په کې راجه ګان او نوابان واکمن وو، د خپلې سیمې د خلکو لپاره هم مهم وو. د ځمکو د شخړو، د امنیت، د ناروغۍ او وبا او دغسې نورې ورځنۍ چارې د نوابانو له خوا ټاکل شوي پولیس، پوځ، قاضیانو او وزیرانو اداره کولې. د یو پاچا د یوه کامیابه حکومت تر شا هم دغه نوابان او راجه ګان وو. د بهرني یرغل پر ضد د پوځ برابرولو لپاره به هم دې نوابیو ډېر لوی رول ترسره کاوه.

په **۱۹۰۰** عیسوي کال کې چې انګرېزان د هند په لویه وچه واکمن وو، د دې نوابیو او راجواړو په اړه یې یوه تذکره لیکلې چې د هغې له مخې د هند او اوسني پاکستان او بنګله دېش په ګډون دلته تر شپږو سوو ډېر نوابان او راجه ګان وو. په نولسمه پېړۍ کې ځینې ریاستونه او ایالتونه لکه اسام، مرهټه او پنجاب په انتظامي توګه خپل حیثیت له لاسه ورکړی و.

په **۱۹۴۷**م کال کې د انګرېزانو په حساب **۵۲۵** ریاستونه موجود وو. په دې کې زمینداري او ټیکانې هم شاملې وې. زمینداري یوازې په یو څو کلیو مشتمله وه. دوی ته به یې تعلق دار یا جاګیردار هم

ویلو. یوه زمیندار یا جاګیردار به له خلکو د مالیو راټولولو کار هم کاوه. په دې کې زیاتره مورثي وې، خو کله کله پاچا د انعام په توګه هم داسې جاګیرداري ورکولې.

جون پور داسې یوه زمینداري وه. له زمیندارۍ پرته د "وصل" په نوم هم یو انتظامي یونټ و، چې واړه او کوچني کلي به له ګاونډي نوابۍ یا راجه سره وصل وو. خو دوی به کله کله خپلواکه اختیارات هم لرل. شورپور او ګړوال د دې ښې بېلګې دي. په راجواړو او نوابیو کې هم دوه ډوله امتیازات ورکړی شوي وو. د نورو لویو ریاستونو په شان بهوپال او حیدرآباد هم داسې امتیازات لرل.

دې ته به یې ګن سیلیوټ یانې هغه چې د توپو سلامي لري. دا دود د انګرېزانو په وخت کې پیل شو. او هغه نواب یا راجه چې دوی به ډېر درناوی ورته کاوه هغه ته به یې د یوویشت توپو سلامي امتیاز ورکاوه، چې تر ټولو لوړ اعزاز و. تر ټولو وړوکی د دریو توپونو سلامۍ واله و.

دویم هغه ځینې وو چې د توپو سلامي امتیاز یې نه لرلو. په دې کې بسوده (چې د پښتنو ریاست و)، نواب ګنج او خیرګړ غوندې ځایونه شامل وو. د یوویشت توپو د اعزاز ریاستونه یوازې پنځه وو، چې د حیدرآباد نظام، میسور مهاراجه، جمو او کشمیر په کې شامل وو. مهاراجه او د بړوده ګایک مهاراجه او د ګوالیار مهاراجه سندهیا وو.

د نولس توپو سلامي به د بهوپال (د پښتنو نواب)، د اندور او اودې پور راجه ګانو ته ورکول کېدې. په دې کې هم فرق دا و چې ځینې موروثي او ځینې موقتي وو. هغه وخت د مځکې او شمېر له حسابه د مسلمانانو تر ټوله لویه نوابي د حیدراباد دکن وه چې واکمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ''نظام'' بلل کېده. له دې وروسته د مځکې له پلوه د مسلمانانو لويه نوابي د بهوپال هغه وه. چې بنسټ يې د اورکزيو يو تن دوست محمدخان اېښی و. دلته څلورو ښځو پرله پسې دوه سوه کاله حکومت کړی دی. ددې وړوکي سلطنت د پوځ لپاره به زياتره د صوبه سرحد او په تېره د قبايلي سيمو خلک روزل کېدل. د خلکو لپاره به دا هم نوې خبره وي چې په بهوپال کې اوس هم اپرېدي، يوسفزي او ميرازي خېل پښتانه نه يوازې دا چې ژوند کوي ځينې په کې اوس هم پښتو وايي. ما ددې سيمې له ځينو کورنيو سره ليدلي او د هغوی د ژوند ژواک حال مې له نژدې اخيستی دی. دا کتاب د بهوپال مکمل تاريخ نه دی. يوازې د تېرو دريو سوو کلونو حال دی چې په کې دوه نيم سوه کاله د پښتنو مېرمنو او د دوی حالات بيان شوي دي. په وروستۍ برخه کې مې د بهوپال د اوسنيو پښتنو حال ليکلی دی. په دې لاره کې ما سره ډېرو خلکو مرسته کړې ده. په تېره بيا د وروستۍ واکمنې عابده سلطان زوی شهريارخان چې د خپلې کورنۍ په اړه يې ډېر معلومات راکړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
دوست محمد خان

د صوبه سرحد په لوېديځ کې د تيرا غرونه دي، چې په کې د اپريدو نهه قامونه ملک دين خېل، سپاه، کوکي خېل، اکا خېل، زکا خېل، کمبرخېل، حسن خېل او ادم خېل اباد دي. په ۱۲۷۲ م کال کې د اورکزيو د يوه سردار نورمحمد خان په کور کې يو ماشوم وزيږېد چې په دوست محمد خان ونومول شو. مور پلار يې ډېر خوشاله وو. د پينځو کالونو په عمر کې د قران د لوست او ديني زده کړو لپاره ورته يو استاد وساتل شو، دا استاد ملا جمالي نومېده چې د بدخشان اوسېدونکی و. دوست محمد خان چې د اس د سورلۍ شو، نو پلار ورله يو اس ورکړ. له دې سره سره يې د توري او غشي ويشتلو تربيه هم ترلاسه کړله. ۱۷ مه پېړۍ چې په ختمېدو وه، نو دوست محمد خان يو تکړه او غښتلی ځوان و. هغه وخت د هندوستان پر تخت د مغولو پاچا اورنګزېب ناست و او د خپل سلطنت ساتلو لپاره له مرهټه وو سره په جنګ وو. د مغول دربار د شان او د هند د شتمنۍ کيسې هر چا اورېدلې وې. له تيرا نه هم ځوانانو ډېلي ته د تللو ارمان درلودلو. ځينې ځوانان د دوست محمد خان له سيمې هم هندوستان ته ورغلي وو او د مغولو په پوځ کې به شامل شول، نو ډېره ښه تنخوا به ورته ورکول کېده. هندوستان ډېره لويه مځکه لري او د هر يو رياست والي ته به د پوځ لپاره مېړني ځوانان پکار وو. د پوځ لپاره تکړه ځوانان او ښه اسونه د پښتنو له سيمو هم ور تلل. په تيرا کې ځينو کورنيو د دې جنګيالو لخوا په رالېږلو پيسو خپل ژوند ته وده ورکوله. په ۱۲۹۷ کال کې دوست محمد خان له ۲۰ کالونو اوښتی و او تل به ناکراره و. مور و پلار ورله د يوې بلې اورکزۍ کورنۍ نجلۍ غوښتې وه چې معراج بي بي نومېده، خو دوست محمد خان لکه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاواکه اس ژوند کاوه. په نه څه خبره به يې توره راايستله او وينه به يې تل په جوش کې وه. د معراج بي بي مور و پلار چې دا حال وليد، نو ويې پتېيله چې خپله لور د دوست محمد خان يوه بل تربره ته ورکړي. دا خبره د دوست محمدخان لپاره د منلو وړ نه وه. خو څرګنده نه ده چې ايا دى پخپل سپکاوي ناراضه و او که معراج بي بي ورباندې ډېره ګرانه وه، خو د ځوانۍ جوش او د دوست محمد خان کاواکه طبعيت اخر دې ته ورساوه چې خپل تربور يې ووژلو.

په دې کړنه نه يوازې د هغه د قام خلک پر ده په قهر شول، بلکې د هغه خپله کورنۍ مور و پلار هم ناراضه شول او دوست محمد له قامه وايستل شو. د ده لپاره بې له دې بله هېڅ چاره نه وه چې له خپل اخوره (طبيلې) يو ښه اس واخلي او خپل ټاټوبى پرېږدي. ده ختيز لوري ته مخه کړه او جلال اباد ته ولاړ... (دا د ننګرهار جلال آباد نه بلکې د ډيلي په شمال لوېديځ کې سل ميله لرې يو ښار دى.)

دى له تيرا نه د جلال آباد په لاره د پېښور، لاهور امرتسر او پنجاب له ټولې ښېرازې مځکې تېر شو. د لارې په هر يو سراى کې به يې پښتانه ليدل.او له دود سره سم به هغوى ورته غېږه خلاصه کړه. د ډوډۍ، استوګنې او د وخت د حالاتو د خبرېدو لپاره څه مشکل نه و. څو مياشتې وروسته له جلال آباد سره نژدې د لوهارې په سيمه کې د سردارجلال خان مېلمه شو. دى هم اپرېدى و او د دوست محمد په ليدو ډېر خوشاله شو. په خپل مېلمستون کې يې د هغه د استوګنې بندوبست وکړ. سردارجلال خان په لوهارې کې د مغولو منصب دار و او د ده نيکونو ته هلته ځمکې ورکړل شوې وې چې ورباندې دده خپل ټبر ژوند کاوه. دوست محمد د سردارجلال خان د کورنۍ له ځوانانو سره د اس ځغلولو، د غشي ويشتلو او غېږې ايستلو سيالۍ کولې.

په همدې وخت کې د هغه د سردارجلال خان په کور کې يوه ځوانه خدمتګاره خوښه شوه. يوه ورځ چې سردارجلال خان په کور کې لويه مېلمستيا کړې وه، د هغه د زوى او د دوست محمد خان تر منځ د دغې نجلۍ پر سر خبرې ورانې شوې. د جلال خان زوى ورباندې د غشي ګوزار وکړ، دوست محمد خان هم سمدلاسه خپل خنجر راواخيست او د هغه پر وجود يې ومنډلو. د ځوان له مړينې سره هغه ته اندازه وشوه چې دى له لوى خطر سره مخامخ شوى دى. د خپل مربي زوى يې په لوى لاس وواژه. دا ډېره د شرم خبره وه او په پښتنو کې د مرګ بدل مرګ وي. مخکې له دې چې د جلال خان خلک يې ونيسي، ده هم هغه وخت راټوپ کړل. پر خپل اس سپور شو او له هغه ځايه يې پښې سپکې کړې.

خو په دې تېښته کې هغه ټول وخت په دې وېره کې و چې د جلال خان خلک ورپسې دي. دا سيمه د هغوى لپاره نوې نه وه. په هرکلي کې هغوى خلک پېژندل. د دې سيمې د لوړو او ژورو نه هغوى خبر وو او د دوست محمد خان لپاره د پټېدو ځاى نه و. ده ته لاره هم معلومه نه وه، خو دومره خبر و چې د ډيلي په جنوب ختيز کې ۱۰۰ ميله لرې و. لمر ته په کتو ده اندازه لګوله چې کومې خوا ته د اس مخ وګرځوي. دى تر شپږ ساعته پورې په منډه و او اس يې د يوې شېبې لپاره هم دمې ته نه اېله کاوه. نتيجه يې دا شوه چې په يوه ځاى کې د ده وفاداره اس راپرېوتو او ساه يې ورکړه. د دوست محمد لپاره دا يو لوى ګوزار و. ده فکر وکړ چې خداى پاک ورته سزا ورکوي. خو اوس دى بېرته نشو ګرځېداى. همدا و چې ده په پښو مزل پيل کړې. ډيلي ته ۳۰ مېله لا پاتې وو چې دى د کرنال سيمې ته ورسېد. ببر سر او لوړې تندې وهلى و. وچې شونډې او په بدحال دوست محمد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې سيمه کې يو نامعلومه شخص و... پلي مزل يوه ګټه دا ورته وکړه چې دی له خپلو پلټونکيو څه پټ شو چې په اس سپور د يوه لوړ دنګ پښتون په اړه يې له خلکو پوښتنې کولې. دوست محمد خان د خپل ژوند ځينې حالات په يوه کتابچه کې ليکلي دي چې روزنامچه نومېږي. دوست محمد په دې کې ليکي: ...له خپلو ناليدليو دښمنانو نه په تېښته ما داسې فکر کاوه چې دوی راپسې دي، تر ډېرو ورځو مې هېڅ نه وو خوړلي، جېب مې تش و او د ژوند هېڅ هيله مې نه لرله... زه د يوه نانبايي تنور مخې ته ودرېدم... زړه کې مې راګرځېدل چې يو څو ډوډۍ او هګۍ وتښتوم، ځکه نور مې د لوږې توان نه درلود. (په هندوستان کې اوس هم د لارې پر سر ډوډۍ او هګۍ د مساپرانو لپاره ارزانه خواړه دي). په دې حال کې يو زوړ سړی چې لويه سپينه ږيره يې لرله د دوست محمد څنګ ته ودرېد... ده ته ځير شو او بيا يې ترې په ادبي فارسي پوښتنه وکړه: ''ته د تيرا دوست محمد نه يې؟''

دوست محمد ساه نيولی ودرېد. فکر يې وکړ چې اخر دښمن ورپسې راورسېد. په يوه شېبه کې د هغه د ژوند ښايسته ماڼۍ راونړېده... بله چاره يې نه لرله، دې سپين ږيري ته يې وويل: ''هو زه دوست محمد يم.''

سپين ږيري ورته وويل: ته ما نه پېژنې زويه... زه د کاشغر ملا جمالي يم او په تيرا کې مې درته د قران کريم درس درکاوه. هغه وخت ته وړوکی هلک وې. د دوست محمد د خپل استاد په ليدو بېرته د ژوند هيله راوټوکېده... له هغه سره يې روغبړ وکړ... او کله چې ملاجمالي پوښتنه ترې وکړه چې له تيرا څنګه راووتلې. نو دوست محمد خان په لنډو خپله کيسه ورته وکړه. ملا جمالي هغه وخت له

غوښتنو سره سم له خپلې سيمې هندوستان ته ورغلی و او په ډيلي کې يې يوه اسلامي مدرسه پرانستې وه... دی يې له ځانه سره خپل کورته بوتلو ډوډۍ يې ورله ورکړه او کله چې د هغه ساه صورت پر ځای شو، نو دوست محمد ورته خپل مشکل وويلو. دی نږدې يو کال د ملا جمالي په کور کې پاتې شو.

ملا جمالي د بدخشان اوسېدونکی و او په ډيلي کې د ده د مدرسې او ديني تعليم له کبله ډېرو خلکو پېژندلو. هغه وخت مغول پاچا اورنګزېب د اتيا کالو و او زياتره به د ملک په جنوب کې په جنګونو بوخت و. په جنوب کې د ده زامنو پخپلو کې ناندرۍ اېرۍ وهلې چې د پلار تر مړينې وروسته به يې څوک پر تخت کښېني. اورنګزېب ته وفاداره د ده واليان چې افغان، ترک، هند او د مرکزي اسيا اوسېدونکي وو د خپل قدرت د ساتلو لپاره ځان - ځان ته لګيا وو. مغول سلطنت په ټوټې کېدو و او هر چا غوښتل چې په راتلونکي کې د واکدارۍ لپاره سمه لاره غوره کړي. په دې وخت کې اروپايي ملکونو هم اندازه لګولې وه چې هند يو مهم ځای دی او د دوی له خوا هم تجارتي او سفارتي ډلې پرله پسې راروانې وې چې خپلې اغېزې قوي کړي. انګرېز خو د ايسټ انډيا کمپنۍ دفترونه په مدراس او بنګال کې ښه پاخه جوړکړي وو. د حيدرآباد او اودهه غونډې نوابيو کې يې پوځ هم ساتلی و. په دې وخت کې دوست محمد خان چې د تيرا غرونو کې يې ژوند کړی و، د هند د هغه وخت کلتور ته سترګې وازې نيولې وې. دغه وخت ډيلی د بېلا بېلو قامونو او کلتورونو په ورګډېدو ډېر پرمختللی ښار و. هر ډول هنرمندان، ليکوال، شاعران او عالمان دلته راټول وو، خو دوست محمد خان ددغه يوه کال په موده کې له ملا جمالي نه ډېره زده کړه وکړه. له ژبې پرته يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلابېلو مذهبونو کلتورونو او د دوی د اخلاقو مطالعه او مشاهده کوله او ځان به يې ورته برابرولو. دی به مشاعرو ته ورتللو، د لوبو او اس ځغاستې په سياليو کې به يې ونډه اخيستله او د نظام الدين په درګاه کې به يې قوالي اورېدله.

خو له دې هرڅه سره له هغه خپل هدف هېر نه وو... د مغول په پوځ کې نوکري اوس هم دده ارمان وو. ملا جمالي هڅه وکړه چې دوست محمدخان ديني زده کړو ته پام وکړي او د ده غوندي عالم شي، خو دوست محمد خان دا نه غوښتل، نو اخر ملا جمالي ورته يو اس او پينځه اشرفۍ ورکړې چې ځان په مغول پوځ کې ورګډ کړي. هغه وخت د اورنګزېب د وسله تون مشر مير فضل الله و.

په **۱۷۰۴** کې دوست محمد خان خپل لومړي مسلکي جنګ ته حاضر شو. دا جنګ په ګواليار کې د بنديل کنډ سيمه کې و. ددې ځای والي تردي بېګ له پاچا بغاوت کړی و او هم د ده د مخنيوي لپاره د مغول پوځ ورواستول شو. دوست محمد په لومړۍ دسته کې شامل و، خو ډېر ژر مغول پوځ په ګونډو شو. د تردي بېګ قومندان کاشکوخان نومېده او سخت جنګيالی سړی و... دوست محمدخان د تورې ګوزارونه وخوړل او ټپي هم شو، چې ويې ليدل د ده پوځ په بدحال کې دی، نو فيصله يې وکړه قومندان ته ځان ورسوي. ده خپله نېزه راواخيسته او په هغه هاتي يې يرغل وکړ چې کاشکوخان پرې سپور و، خو د هغه ساتونکيو او هاتيوان ورباندې ګوزارونه وکړل. دوست محمدخان په دې هم بې حوصلې نه شو او خپلې حملې يې جاري وساتلې. دی په خپلې روزنامچې کې کاږي:

يو وخت هاتي دی په خپل خرټم کې ونيولو خو ده تري ځان خلاص کړ او د خرټم په مټ لوړ وروخوت او په يو ګوزار يې کاشکوخان ووژلو.

د قومندان په وژنه د تردي بېګ پوځ وارخطا شو او د مغول پوځ ماتې په بري واوښته. اورنګزېب ته خبر ورکړی شو او ورسره د دوست محمدخان د مېړانې کيسه هم ډيلي ته ورسېده. ميرفضل الله هغه خپل دربار ته وروغوښت او تابيا يې وکړه چې اورنګزېب يې ووينې.

په **۱۷۰۵** کې اورنګزېب **۲۱** کاله د مرهټه وو سره له جنګونو وروسته بېرته ډيلي ته راغلی. دوست محمدخان اوس د **۳۳** کالو و... دی په خپله روزنامچه کې کاږي:

يوه ورځ دده لښکر د مغول باچا د معاينې لپاره اورنګ آباد ته وروغوښتل شو. دی ليکي که څه هم اورنګزېب پاچا ډېر زوړ او ستړی ښکارېده، ولې دده شخصيت داسې و، چې دی پرې اغېزمن شو. اورنګزېب پر ټولو عسکرو او د دوی پر قومندانانو يو ځغلنده نظر واچاوه او بيا يې سترګې پر دوست محمدخان ابساري شوې. پر ده يې غږ وکړ: "اې ځوان روهيله راوړاندې شه او ما ته ځان حاضر کړه".

بيا دده فضل الله ته مخ وراړاوه او ورته ويې ويل چې دا ځوان ښکلی، قوي او د اوچتې کورنۍ ښکاري. د دې خبرې تابيا يې وکړه چې دی ونازوي او د يوه ستر لښکر قومنداني ورته وسپاري. بيا پاچا دوه موټې اشرفۍ راواخيستې او د دوست محمدخان په لاس کې يې ورکړې. دوست محمدليکي چې د پاچا په مهربانۍ دی ډېر تر اغېز لاندې راغی او ورته څرګنده يې کړه چې دی به ورته پتمن وي. اورنګزېب پاچا له دې پېښې څه موده وروسته مړ شو او داورنګزېب زامنو (اعظم شاه او بهادرشاه) ترمنځ د تخت پر سر جګړه پيل شوه. دواړو دوست محمدخان ته پيغامونه ورواستول چې د دوی په ملاتړ دې ودرېږي. خو دوست محمدخان ورته ځواب ورکړ چې ما ستاسو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار سره د پت قسم خوړلی و او نشم کولای چې د هغه د یوه زوی پرضد ودرېږم. دی هغه مهال په مالوه کې د پوځ قومندان و. هرې خوا ته راجواړې جوړې شوې او د حکومت پوځ په څو برخو وېشل شوی و. په داسې حال کې له دوست محمدخان سره یوازې **۵۰** تنه پښتانه پاتې شول. د ځان ځانۍ په دې دور کې دوست محمدخان له خپلو ملګریو سره کله د یوه راجه او کله د بل نواب د واک ساتنې لپاره د هغوی په بلنه جنګ کاوه. دوی لکه د کرایې د ساتندویانو ډېرې جګړې وکړې او په بدل کې به دې نوابانو او راجه ګانو ښې ډېرې پیسې ورکولې.

د اورنګزېب له مړینې یو کال وروسته دوست محمد خان په مالوه کې ټولو خلکو پېژندلو. په دې وخت کې منګل ګړ راجپوت راجه انند سنګ چې د خپلو ګاونډیو راجه ګانو نه په وېره کې و دوست محمد ته یې د ساتندوی په توګه نوکري ورکړه. لږه موده تېره شوه چې راجه مړ شو. خو د هغه مور دوست محمدخان ته خواست وکړ چې د دوی د ساتنې لپاره دې ایسار شي.

په ۱۷۰۸ م کال کې رانۍ دوست محمدخان د ټولې راجواړې مختار وټاکلو چې دی به د رانۍ او د منګل ګړ د ریاست ساتنه کوي. په دې وخت کې دوست محمدخان د راجه د کورنۍ له یوې راجپوتې نجلۍ سره واده وکړ. هغه مسلمانه شوه او نوم یې فتح بي بي شو. دوست محمد نور ودونه هم کړي وو، خو فتح بي بي ورته ډېره ګرانه وه. دې مېرمنې له خپل ځان سره ډېره شتمني د دوست محمد خان کور ته یووړه. فتح بي بي د بهوپال د مسلمان نوابۍ لومړۍ مېرمنه وه چې د حکومت په چارو کې یې مهم رول درلود. خو عجیبه خبره دا ده چې د نوابۍ تاریخ لیکونکیو د فتح بي بي په اړه هیڅ نه دي لیکلي.

نور هغه خلک چې مسلمانان نه وو او د نوابې کورنۍ سره وو د هغوی په اړه هم څه نه دي لیکل شوي. په تېره هغه ځینې چې د ودونو له لارې یې کورنۍ ته ورداخل شوي وو له پامه غورزول شوي دي. په داسې تاریخونو کې د میراث او د وارثانو ذکر ښه په تفصیل شوی دی.

فتح بي بي یو عامه ښځه نه وه. دا هوښیاره، په زړه پورې او له ژونده ډکه وه. له دوست محمد سره به هر ځای پر اس سوره وه. هغه که به جګړه وه او یا هم په سیل وتل او ښکار کول وو.

دوست محمد به پرې ډېر باور او اعتماد کاوه په راتلونکو څو کلونو کې له ده نه منګل ګړ پاتې شو او له هغه ځایه یې شاوخوا سیمو ته پوځ کشي کوله. خو ډېر ژر یې فیصله وکړه چې د ځان ځانۍ په دې دوره کې به دی د نورو لپاره تل جګړه نه کوي او ده ته د پښو لګولو یو ځای پکار وو. ده له بهوپاله **۲۲** کلومیټره لرې شمال لور ته د بیراسیه نومي ځای د مغولو له یوه نوابه په اجاره واخیست، چې کلنۍ اجاره یې **۳۰**زره روپۍ وه.

دوست محمد دلته یوه وړوکې غونډې نوابي جوړه کړه. یو جومات او یوه کلا یې په کې جوړه کړه او د انتظام لپاره یې خپل بااعتباره افغانان په کې مقرر کړل. خو د ګجرات په یوه معرکه کې دی د خپلو پوځیانو له خوا مرهټه سردار ته وسپارل شو او هغه بندي کړ. فتح بي بي د هغه د راخوشي کولو لپاره ډېرې روپۍ مرهټه سردار ته ورکړې او دی یې راخوشی کړ، چې د سازشونو په دې دوره کې هغه په هېچا هم باور نه کاوه او غوښتل یې چې خپل خپلوان له تیرا راوغواړي.

په ۱۷۱۲ م کې دوست محمد خان د خپل ټبر پنځوس کسان له تیرا نه راوبلل. په دې ډله کې دده پلار پنځه ورونه او معراج بي بي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس دده مېرمنه وه شامل وو. دا څرګنده نه ده چې هغه څنګه او څه وخت دوست محمد ته واده شوې وه. دا د بهوپال لومړې مېشت پښتانه وو. او په بېراسیه کې یې ځانونو ته استوګن ځایونه جوړ کړل. د دوی کورونه د ختېو وو او په نږدې ځنګل کې د یو بوټي چې ''برو'' نومېدو څانګې به یې پرېکولې او د چت لپاره به یې کارول. ځايي خلکو به ورته بروکټ پټهان ویل. دوست محمد تر دې دمه له فتح بي بي سره په منګل ګړ کې اوسېدو. خو د هغه لومړۍ مېرمنه معراج بي بي د دوست محمد له نور ټبر سره په بېراسیه کې اوسېدله. د منګل رانۍ چې دوست محمد یې خپل زوی کړی و، د هغې څوک وارث پاتې نه و، نو د منګل ګړ ټوله خزانه او شتمني د دوست محمد لاس ته ولوېده. دوست محمد نه یوازې په جنګونو کې د مېړنتوب له امله بلکې پخپلې بې رحمۍ د شاوخوا زمیندارانو او د وړو پرګنو مشرانو په زړونو کې ویره اچولې وه. او هغه څوک چې د دوی په مقابله کې به یې ځان کمزوری ګڼو، ده ته یې سر ټیټ کړ. په دې وخت کې دوراها، سي هور، اچاور، اشتا او د شجال پور سیمې دده په کنټرول کې راغلې. د ځینو سیمو د رانیولو لپاره په جنګونو کې د ده دوه ورونه هم ووژل شول.

په ۱۷۱۵ کې د ده پلار نورمحمد خان مړ شو. دوست محمد د سیمې د هندوانو او په تېره بیا د راجپوت قام سره خپل اړیکې هوار ساتل او له ځینو سره یې ملګرتیا هم کوله. د اوسني بهوپال حیثیت هغه وخت د یوه کلي وو او دا د ګېنور یوه برخه وه. د ګېنور شاوخوا هغه وخت د هندوانو دوه قامونه اوسېدل یو ګونډ او بل بهیل نومېده. دوی قبیلوي ژوند کاوه. په وړو وړو ډلو ویشلي او خپل مشر یې لرلو. په دوی کې تر ټولو زورور د نظام شاه په نوم واکمن و. ده ډېرې

ښځې لرلې خو کملاپتي یې د خپل وخت یوه ډېره ښایسته، هوښیاره او ځیرکه ښځه وه. ځايي خلکو به په سندرو او متلونو کې ستایله. د عالم شاه په نوم د نظام شاه یو تربور د چین پور بارا د سیمې راجه وو. یا خو په کملاپتي مین وو او یا یې د ګېنور واکمني غوښتله نو یوه ورځ یې نظام شاه ته په ډوډۍ کې زهر ورکړو. د هغه له مړینې وروسته ده پر کملاپتي زور راوړ چې ورسره واده وکړي. د هغې لپاره یوازینۍ لاره چې د خپل خاوند د مړینې بدل هم واخلي او د عالم شاه له خطره ځان هم خلاص کړي، یو زورور سړی پیدا کول و او په دې سیمه کې له وړاندې د دوست محمد د مېړانې او د هغه د چلند نغاره غږېده. د راکهي د لمانځلو پر وخت کملاپتي د دوست محمد خان پر مړوند راکهي وتړله او دی یې ورور کړ. د هندوانو د راجپوت قام په دې لمانځلو کې خویندې د خپلو ورونو پر ښي مړوند یو زرین تار تړي، خواږه ورله ورکوي. ورور پر دې موقع پیسې یا تحفه د هغې په لاس اېږدي. دا رسم د ورور او خور د یوه ابدي تړون نښه ګڼلی شي. کله کله به مېرمنو د خپل ناموس د ساتنې لپاره پردي سړي ته هم راکهي تړله.

کونډې کملاپتي په ډېره هوښیارۍ له دوست محمد خان دا ژمنه واخیسته چې د ورور په حثیت به د هغې د ناموس ساتنه کوي او د هغې د خاوند قاتل به هم وژني. ددې په بدل کې رانۍ ورله د یو لکو روپیو د ورکولو لوظ وکړ. دوست محمد خان له ژمنې سره سم عالم شاه ووژلو. خو کملاپتي یو لک روپۍ نه لرلې. هغې ورله پنځوس زره روپۍ پوره کړې او د نورو په بدل کې یې د بهوپال کلی وروسپارلو.

دا د دوست محمد د نوابۍ د پلازمېنې لومړۍ بنسټ و. کملاپتي ۱۰ کاله ښه په ارام ژوند وکړ، کله چې هغه په ۱۷۷۳م کال کې مړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوه، نو دوست محمد خان دا کلا او د دې ټوله شتمني تر خپل لاس لاندې راوستله. په دې وخت کې د کملاپتي زوی نوال شاه وسله پورته کړه او له دوست محمد سره په جنګ شو. خو د دوست محمد ځواکونو له خوا ووژل شو.

اوس چې دوست محمد ته پراخه سیمه پیدا شوه نو هغه خپلې پښې ټینګې کړې او د یوه خپلواک حکمران په توګه د بهوپال او شاوخوا سیمو واکمن شو. په دغو شپو ورځو کې د مغول دربار او مرهټه وو تر منځ د واک پر سر جنګ روان و. نو دوست محمد خان په داسې حال کې یو خوا مغول دربار ته سوغاتونه واستول او هغوی ته یې خپله وفاداري څرګنده کړه، نو بل لور یې د مرهټه واکدار ته مالیه (چوت) چې د حاصل څلورمه برخه کېده ورکوله. خو مرهټه وو ته یې مالیه په دې شرط ورکوله چې هغوی به دده چارو کې لاسوهنه نه کوي.

اسلام نګر

په ۱۷۲۰ م کې بهوپال د یوه کلي غوندي و او دې کې تقریبا زرو کسانو ژوند کاوه، خو دوست محمد په اسلام نګر کې اوسېده. ددې له لرغوني ماڼۍ سره جوخت هغه ځان له یوه ماڼۍ جوړه کړې وه، چې تر اوسه پاتې ده. بهوپال له دې ځایه ۱۵ میله جنوب ته دی.

د مرهټو او راجپوت سره په جنګ کې دوست محمد خان هېڅ ډول اصول نه منل.د اتلسمي پېړۍ په سر کې د هندوانو پر خاوره داسې ځان ځاني وه چې مسلمانان تر خپلو مینځو او هندوان تر خپلو مینځو په جنګ اخته وو. له ۱۷۱۲م کال نه تر ۱۷۱۵م پورې دوست محمد د بهوپال شاوخوا څو ځلې د راجپوتو سره وجنګېدو. په پراسون نومي ځای کې دا جنګ څو ورځې روان و. په دې کې د هولي ورځې

شوې. دا هغه لمانځنې دي چې راجپوت هندوان پر یوه بل رنګ پاشي او د یوه بل کورونو ته ورځي. د راجپوتو مشر دوست محمد ته پیغام ورواستوو چې د دوی د مذهبي لمانځنو په ویاړ دې څو ورځې جنګ بندي وکړي. دوست محمد ورسره دا خبره ومنله. خو دی پوهېدو چې د هولي په ورځو کې راجپوت نه یوازې لمانځنې کوي. دوی بنګ هم څښې او خپله وسله یې ایښي وي. یوه شپه دوست محمد خپل یو جاسوس د ګداګر په لباس کې د راجپوت پوځي کېمپ ته ورواستوو، چې حال راوړي. هغه خبر راوړو چې راجپوت نشه دي. دوست محمد هم نور انتظار ونه باسلو او هم هغه شپه یې ورباندې چپاو وکړ او جنګ یې وګټلو. د ببراسیه نه شل کیلو میټره لرې د جګدېش پور کلی و او د یو بل راجپوت ډلې مشر نارا سنګ راوچوهان دوست ته د خبرو اترو پیغام ورواستوو چې د سولې تړون ورسره وکړي. دوست دا وړاندیز ومنلو او له دواړو غاړو د ۱۲ کسانو په بدرګه دوست او چوهان په جګدېش پور کې د تهال سیند په غاړه له یوه بل سره د لیدو فیصله وکړه. د روغې جوړې لپاره ددې غونډې کوربه دوست محمد و او په خپلې خېمې کې یې د ډوډۍ بندوبست ورته کړی و. له ډوډۍ وروسته دوی له کېږدیو بهر راوتل او د هغه وخت له دود سره سم یې خپلو مېلمنو ته پان او عطر وړاندې کړل. دوست محمد خپل عسکر نژدې د ونو شا ته پټ درولي وو او د هغه په اشاره یې د تمبوانو مراندې پرې کړې او د راجپوت ټول کسان یې ووژل. دا وژنې دومره په وحشت شوې وې چې د نږدې وړوکي سیند اوبه د راجپوتو په وینو سرې شوې او وروسته د تهال پر ځای دا سیند د هلالي په نامه ونومول شو.

دوست محمد خان وروسته جګدېش پور د اسلام نګر په نامه واړولو.او ډېر ژر یې پکې یوه قلعه جوړه کړه. دا دبهوپال سلطنت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ پلازمېنه وه او دغسې په ۱۷۲۳ م کې دوست محمد شپاړلس کاله وروسته د یوه ایله جاري او جنګیالي پرځای د یوه حکمران په توګه رااوچت شو.

په دې وخت کې د ده وفاداره فتح بي بي ورسره وه. ددې نوابۍ د انتظام کار پیل شو. د وخت رواج سره سم ټولې لیکنې به په فارسي ژبه کې کېدلې او له مغول درباره یې ځان ته د نواب نوم (خطاب) هم واخیست. په ۱۷۱۷ م کال کې هغه د نواب دلېر جنګ نوم ځان ته ګټلی و. خو لکه چې د پښتنو دود و دوست محمد چېرې هم د پلار او د مشر ورو په موجودګۍ کې دا نوم ځان ته کله هم نه کارولو. خو اخر د ورونو په ټینګار یې دا خطاب ځان ته غوره کړ.

یو ه ورځ فتح بي بي او دوست محمد خان د ښکار لپاره ځنګله ته ورغلي وو. څو ساعته په ګرمۍ کې د اس له ځغاستې ستړي شول او د بهوپال له سیند سره نږدې یې د ونو سیورې وموند او د دمې لپاره هلته ایسار شول. د دې ځای خاموشي کې دواړو ارام کاوه او د دوست محمد سترګې سره ورغلې، په خوب کې ګوري یو بزرګ ورته وایي په دې ځای به یوه کلا جوړوي. دی چې راپاڅېدو نوفتح بي بي ته یې خپل خوب بیان کړ، هغې سوګند ترې واخیست چې هرومرو به پر دې ځای کلا جوړوې.

دا د فتح ګړ د کلا بنا وه.د دې کلا لومړۍ تیږه د رای سین قاضي محمد معظم کېښوده چې وروسته د بهوپال مشر قاضي هم شو. دوست محمد ، فتح بي بي او د بروکټ پښتنو پخپلو لاسونو دا کلا جوړه کړه او د بهوپال پخوانۍ کلایې ورسره یو ځای کړه . په دې کې شپږ دروازې وې چې د شپږو ورځو په نومونو وې. او هم په دې کلا کې د بهوپال لومړۍ جومات چې د دوه نیمو پوړو جومات یې ورته

وایه جوړکړل شو. (اوس د دوست محمداو فتح بي بي قبرونه څنګ په څنګ د بهوپال په فتح ګړ کلا کې جوړ دي).

د دوست محمد لومړی دیوان یانې مشر وزیر بیجې رام- د شجال پور یو هندو مشر و . په داسې وخت کې چې نظام د حیدرآباد او مرهټه یوې خوا ته او مغول بلې خوا ته په خپلو کې سره په جنګ وو، نو دوست محمد ته د خپلې نوابۍ ساتل ګران کار وو. له عسکري پلوه مغول کمزوري وو. نظام او مرهټه دواړو د هند جنوب نیولی و او د مغول واک یې نه منلو. خو دوست محمد د کمزوري مغول واکدارانو مله کوله. په ۱۷۲۰ کې د نظام او مرهټه ګډ ځواکونه د بهوپال له لارې دکن ته تېرېده چې د دوست محمد ورور میر احمد له خپل ځواک سره په دې لښکر حمله وکړه. خو ماتې یې وخوړله او خپله هم ووژل شو. په داسې حال کې نظام د دوست محمد سخت مخالف شو. په ۱۷۲۳ م کال کې له دوست محمد سره لس زره عسکر وو او د مرکزي هند یوه لویه برخه دده په نوابۍ کې شامله وه. خو له دې وخته بیا د هغه تر مرګه یانې تر ۱۷۲۸ م کال پورې دده مشکلات هم مخ په زیاتېدو شول. په ۱۷۲۴ م کې نظام مغول ځواک ته سخت ګوزار ورکړلو، وروسته یې بهوپال ته مخه کړه چې له دوست محمد سره حساب برابر کړي. دوست محمد ورسره جنګ ونه کړ او د لنډې محاصرې نه وروسته یې یوه لوظنامه ورسره وکړه. ددې لوزنامې ترمخه ده خپل ۱۴ کلن زوی یارمحمد خان نظام ته د یرغمل په توګه وسپارلو او دوست محمد د نظام له خوا د اسلام نګر کلا دار وټاکل شو.

دا هر څه ښایي دوست محمد ډېر ځیرک شوی و او د نظام له ځواک سره د ډغرې وهلو پر ځای یې چې نتیجه به یې د دواړو کمزوري او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرهټه پیاوړتوب و. ده د سولې لاره غوره کړه. د ده تر واک لاندې اوس اوه زره کیلومیټره مربع ځمکه وه چې د اوسني اسرایل هومره ملک ترې جوړېږي.

په دې وروستیو څو کلونو کې دوست محمد زیات شمېر روڼ اندي، استادان، ارټستان او عالمان بهوپال ته وربلل. د برو کټې پښتنو پرته دلته یوسفزي فیروزخېل او روهیله پښتانه په زیات شمېر کې مېشته شول چې خپل پښتني کلتور یې له ځانه سره راوړو. د هند د نورو مسلمانانو لپاره هم هغه وخت بهوپال یو د امن ځای و. هم په دې وروستیو کلونو کې د فتح بي بي له مرګه وروسته دوست محمد صوفي لاره خپله کړه.

دی په ۱۷۲۸م کې د ۵۶ کلونو په عمر کې مړ شو. ده له بېلا بېلو ښځو شپږ زامن یارمحمد، سلطان محمد، صدرمحمد، فاضل محمد، واصل محمد، خان بهادر او پنځه لوڼه درلودې.

د هغه پر وجود تر ۳۰ ډېر ټپونه وو چې دده د جنګونو د مېړنتوب نښې وې.

د معراج بي بي څلور اولادونه وو، خو یارمحمد د هغې زوی نه و. فتح بي بي اولاد نه درلود. او هغې یو ماشوم په غېږ اخیستی و چې ابراهیم نومېده. دوست محمد د کنور سردار بایي سره هم واده کړی و چې د راجپوت انند سنګ لور وه او یو څو اولادونه یې لرل.

یوه هندوانۍ ښځه تر یوه بریالیتوب وروسته په انعام کې ورله ورکړل شوې وه چې نوم یې جای کنور و او د مسلمانېدو وروسته یې ورته تاج بي بي وویل. ددې درې اولادونه وو.

دا څرګنده نه ده چې د هغه ځای ناستي یارمحمد چې وروسته د بهوپال دویم نواب شو، د دوست محمد د کومې ښځې زوی و. ځینې

اندازې داسې دي چې کېدای شي دی د یوې مسلمانې ښځې زوی وي چې له معراج بي بي نه وروسته دوست محمد کړې وه.

په دې کې شک نشته چې دوست محمد د پخې ارادې خاوند و، ګنې په داسې یوه سیمه کې چې ۹۰فیصده هندوان وي او خواو شا له هر لوري په دښمنانو کې راګېر وي د یوې مسلمانې نوابۍ جوړول اسان کار نه وو. هغه له فتح بي بي سره دومره مینه لرله چې د بهوپال سرکاري بېرغ تر اوسه فتح نشان نومېږي.

***

دویم څپرکی

بهوپال په اتلسمه پېړۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې دوست محمدخان د مالوی په پراخه سیمه کې ځان ته د یو ملک د جوړولو هلې ځلې کولې. د ډیلي د تخت لپاره د مغول پاچا اورنګزېب د لمسو تر مینځ د واک لپاره سازشونه روان وو. یو پسې به بل شهزاده پر شاهي تخت کښېناستو. او بیا به یا په جنګ کې او یا د سازش له لارې ووژل شو. په حیدرآباد کې د مسلمانانو تر ټولو لوی ریاست مشر نظام له مرهټو سره په جنګ و. او یو وخت د دوی لښکرې د دوست محمد لپاره هم خطر راودروو. دوست محمد په دې حال کې له هوښیارۍ کار واخیستو او له نظام سره یې د سولې تړون وکړو. ددې تړون له مخې ده نظام ته لس لکه روپۍ باج یو فیل او خپل ۱۴ کلن زوی یارمحمد د یرغمل په توګه وروسپارل. یارمحمد په حیدراباد کې څلورکاله تېر کړل. له ده سره د بهوپال درې عالمان ورلېږل شوي وو. خو د حیدرآباد په دربار کې د یارمحمد ښه روزنه وشوه. هغه اردو او فارسي ژبې زده کړې. د نورو شهزادګانو غوندې یې د اس سپرلي، د تورې او سیاست تعلیم وکړو.د دوست محمدد مړینې پر وخت حیدرآباد بهوپال د خپلو وزرو لاندې نیولی وو.او دې ریاست ته یې د ملګرې په سترګه کتل. نظام سمدلاسه د ۴۰۰ پوځیانو په بدرګه یارمحمد لکه د یوځای ناستي نواب بېرته بهوپال ته ورولېږلو. ده ته یې د نواب او امیر خطاب ورکړو اوله شاهي بېرغ او پوځي درناوي سره د یارمحمد فیل د بهوپال خاورې ته ورداخل شو. خو دلته له وړاندې د دوست محمدخان ژوندی ورور عاقل محمدخان د یارمحمد اته کلن مېرنی ورور د سلطان محمدخان نوابي اعلان کړې وه. ددې فیصلې تر شا د بروکځ پښتنو د ځنیو مشرانو غږ هم ورګډ وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوست محمد ديوان (مشر وزير) بيجي رام د يارمحمد په پلوي د سلطان محمد د نوابۍ دعوا ردکړه. ځکه يو خو دی ماشوم وو او بل د سياست تجربه يې نه لرله. د سلطان محمد مور ته د جاگير پېشکش وشو. او هغې د خپل زوی له حق نه لاس واخيستو. دغسې په ۱۷۲۸ م د اگست پر ۳۰ نېټه يارمحمد د بهوپال د دويم نواب په توگه خپله دنده په غاړه واخيسته.

په کور دننه پښتنو هغه د دوست محمد د مشر زوی په حيث نواب ومنلو خو د مرهټو خطر هم هغسې موجود وو چې اوس د مالوی د کنټرول لپاره يې چريکي حملې کولې. يارمحمد له مرهټو سره همدغسې په يوه جنگ کې له نورو بنديانو سره يوه ښکلې راجپوت نجلۍ هم شامله وه چې ماموله بايي نومېده. يارمحمد له وړاندې نورې ښځې لرلې. خو د خپل پلار په پل يې پل کېښود او له ماموله بايي سره يې واده وکړو. په راتلونکو کلونو کې دې مېرمنې د بهوپال سياست کې لوی اغېز وکړو. خو دا په خپله بې اولاده مړه شوه. د يارمحمد مشر زوی فيض محمد په ۱۷۳۱ م کې وزيږېد. دده څلور نور زامن حيات محمد، سعيد محمد، حسين محمد او ياسين محمد له بېلا بېلو مېرمنو نه وزيږېدل.

خو ماموله بايي د بهوپال په سياسي چارو کې يو فعاله رول پيدا کړ، دې خپل نوم نه و اړولی خو مسلمانه شوې وه. او په بهوپال کې يې درې جوماتونه جوړ کړل.

د حيدراباد د نظام او د مرهټو ترمينځ رواني شخړې نه يارمحمد هم گټه واخيسته او ځينې هغه کلي چې مرهټو نيولي وو بېرته يې ترې واخيستل.

د حيدرآباد نظام بهوپال خپله طرفداره سيمه گڼله. او له مرهټو سره چې يې جنگ وباييللو ددې سيمې اختيار يې د دوی مشر پېشوا باجي راو ته وسپارلو. يارمحمد اوس مجبوره شو چې مرهټو ته باج ورکړي. د بروکټې پښتانه په دې حالت خوشاله نه وو. او نږدې وه چې مرهټو بهوپال نيولی وای، چې په ۱۷۳۹ کې د ايران نادرشاه افشار پر هند حمله وکړه. او په يوه ورځ کې يې د ډيلي ۲۰ زره کسان ووژل. مرهټه په دې حالت وېرېدل او فکر يې وکړو چې که نادرشا جنوب لوري ته خپلې حملې جاري وساتلې نو ډېر ژر به د دوی سيمه هم ونيسي. د يارمحمد لپاره د دوی حمله يوه خدايي مرسته وه. په ۱۷۴۰ م کال پېشوا باجي راو مړ شو او دده زوی دويم بالاجي د جنگ پر ځای د سياست لاره غوره کړه. او د يوه تړون له لارې او د باج په بدل کې يې په بهوپال کې د يارمحمد نوابي په رسمي توگه ومنله. خو لږه موده وروسته د مرهټو نوي مشران يو واري بيا د خپلو مځکو او کليو د بېرته نيولو په هڅه کې شول.

د يارمحمد د ۱۴ کالو په نوابۍ بهوپال يوڅه آرامي وليده خو د مځکې ډېره برخه او پيسې يې ورو ورو مرهټو ته ورکول. دی د ۳۲ کالو په عمر مړ شواو د اورکزيو په کورنۍ کې د نوابۍ دعوې داران بيا راپورته شول. د يارمحمد مېرنې ورور سلطان محمد خان دويم واري هڅه وکړه. ده له خپل ورور صدرمحمد سره يو ځای د فتح گړ کلا ونيوله او د نورو پر ضد يې له مرهټو مرسته وغوښته او ورته يې د بهوپال له پنځو کلاگانو نه د يوې د ورکولو لوظ وکړ.

په دې موقع د يارمحمد کونډې ماموله بايي د اسلام نگر په کلا کې ددې بغاوت مخه ونيوله او ټولو ته يې دروغې جوړې لاره وښودله. د يارمحمد مشر زوی فيض محمد د ۱۱ کالو و. دی يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یارمحمد ځای ناستی اعلان کړ. او د دوست محمد د وفاداره بیجي رام په مرسته یې د بهوپال عام ولس ځان سره کړو چې فیض محمد د نواب په توګه ومني. بیجي رام پنځه زره پوځیان راټول کړل او د عیدګاه په غونډۍ یې د سلطان محمد خان پر ضد مور چې ونیولې. په دې وخت کې مرهټو هم له سلطان سره غداري وکړه او دی یې په میدان پرېښود. سلطان ماتې وخوړه او له ماموله بایي نه د بښنې غوښتونکی شو.

۲۷ کلنې ماموله بایي له دوی سره په دې شرط روغه وکړه چې دوی به تر عمره د نوابۍ د عوا نه کوي او پاتې ژوند به په کوروایي کې تېروي. فیض محمد خان د ماموله بایي تر څارنې لاندې لوېدو. دی د یو مذهبي او صوفي ځوان په حیث رالوی شو. او څومره چې وخت تېرېدو له قدرت او د نیاوي کارونو نه یې زړه توربدو. ډېر ژر د شاوخوا سیمو خلک دده د دیني زده کړو او د نرم طبعیت له کبله دده زیارت ته راتلل.

په بهوپال کې اوس هم د فیض محمد عرس هندوان او مسلمانان دواړه لمانځي. په دې وخت کې عملا ماموله بایي د بهوپال واکمنه وه.او د مرهټو او راجپوتو علاوه ګاونډیو ریاستونو سره ټول سیاست ددې په لاس کې و. خو په دې وخت کې د یارمحمد ورور فاضل محمد خان له مرهټو سره پټې معاملې کولې.او دا هیله یې وه چې دوی به یې د بهوپال نواب وټاکي. خوداسې ونشوه. ماموله بایي د مرهټه وو په مرسته د رای سین هغه مشهوره کلا محاصره کړه، چې یو وارې دوست محمد نیولې وه، د هغه تر مړینې وروسته بیا د مغولو په لاس کې وه. په ۱۷۵۰ م کې په ډیلي کې مغول واکمن دویم عالمګیر وو، خو د هندوستان په پراخه خاوره اوس مغول، نظام او

راجپوت خت په دې وخت کې هندوستان کې دوه نور قوتونه ډېر په چټکۍ ددې خاورې په پوځي او سیاسي ډګر کې په برلاسي کېدو وو، یو انګرېز او دویم مرهټه. خو هم په دې وخت کې د هند شمالي برخه د یوه بل قدرت د حملو لاندې وه. دا قدرت د احمدشاه ابدالي و. انګرېز تر دا دمه د هند ټول ساحلي ښارونه لکه کلکته او سورت کې ځان ته چاونۍ جوړې کړې وې.خو مرهټه لکه د سیلۍ هرې خوا ته ورتلل او د مسلمانانو ښارونه یې ورانول. په دې وخت کې دوی ته احمدشاه ابدالي د خدای له طرفه یوه مرسته ښکاره شوه. د جنورۍ په میاشت ۱۷۶۱م کې د پنجاب د پاني پت په میدان کې چې د احمدشاه ځواکونو مرهټه وو ته ماتې ورکړه، نو د بهوپال خلکو دا د فیض محمد د نېکۍ او د هغه د دعاګانو ثمر وګڼلو. د هغه لپاره د بهوپال د عام ولس په زړونو کې نور هم قدر زیات شو.

په راتلونکو ۳۵ کالو کې فیض محمد د بهوپال واکمن و، خو عملا حکومت د ماموله بایي او بیجي رام په لاس کې و.

په ۱۷۷۲ م کې د وفاداره بیجي رام د مړینې سره د پښتنو لخوا یو واري بیا د سازش ورونه پرانستل شول.د بیجي رام زوی ګهانسي رام دیوان مقرر شو. خودی د خپل پلار په شان ایمانداره نه وو او د هندو او مسلمان ترمنځ د کرکې او بې اعتبارۍ خبره یې په ډاګه کوله. په دې چلن هغه د یو پښتون له خوا ووژل شو. دده پر ځای یو مسلمان پښتون عزت خان دیوان وګومارل شو. خو ده له زهر ورکړی شو. دربیم دیوان کیساري لال وو چې دده کور یو پښتون په بارودو والوزو. بهوپال اوس یو ډېر سخت دور کې ورداخل شو. اخر د شخړې دختمولو لپاره ماموله بایي د فیض محمد کشر ورور یاسین ته د دیوان دنده ورکړه. چې د ریاست انتظام دې په کورنۍ کې دننه پاتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي. د مرهټو نوميالي مشران څه د پاني پت په ميدان کې او څه وروسته مړه شوي وو. د بهوپال په ګاونډ کې د هولکر راجه ملهار راو چې مړ شو نو د هغه کونډې اهليه بايي له دې مېرمنې سره ښه اړيکې وساتلې او څه موده د بهوپال شاوخوا سيمې آرامې شوې.

په ۱۷۷۵ م کال کې مرهټه رياستونه د ډيلي د واک د نيولو پر ځای خپلو رياستونو ته پام وګرځوو. ګواليار، ايندور، بړوده او ناګ پور خپلې واکمنۍ ټينګې کړې. خو په دوی کې د هر چا نظر په مالوه و. په ۱۷۷۶ م کال کې مهاجي راو سيندهيا د مالوې د نيولو لپاره بهوپال ته لښکر يووړ.

ماموله بايي په دې وخت کې د جنګ پر ځای ورسره روغه وکړه او د پنځو ولسواليو سره يې د مالوې د هوشنګ آباد لرغوني کلا ورته وسپارله.

په ۱۷۷۷ م کې د ډسمبر پردولسمه نېټه د بهوپال صوفي نواب فيض محمد خان د ۴۲ کالو په عمر کې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړې.

دی د خپلې ۳۵ کلنې نوابۍ دور کې يو واري د بهوپال نه بهر تللی وو. ده اولاد نه لرلو او دده کونډې صالحه بېګم چې د بهو بېګم په نوم پېژندل کېده د ماموله بايي سره د واک پر سر شخړه راپورته کړه.

د فيض محمد څلوېښتې لا نه وه شوې چې ماموله بايي د يارمحمد بل زوی د څلورم نواب په توګه اعلان کړو. دی هغه وخت د ۴۳ کالو وو او زيات وخت يې په ښکار او ميلو کې تېروو. خو صالحه بېګم په دې فيصله خوشاله نه وه او د دوست محمد د کورنۍ نور غړي يې راولمسول چې د ماموله بايي مخه ونيسي. اصلي کيسه داسې وه چې ماموله بايي کله د يارمحمد سره ژوند پيل کړو او څه موده ددې اولاد

و نشو نو هغې څلور هندو هلکان په فرزندۍ واخيستل. دوی يې مسلمانان کړل او د خپلو اولادونو په شان يې د دوی روزنه وکړه. په دوی کې يو ماشوم د هندوانو د لوړې طبقې برهمن و او چهوټې خان په نوم وپېژندل شول نو ماموله بايي چهوټې خان هم د ديوان په توګه وروړاندې کړو. صالحه بېګم په دې خبره خوشاله نه وه او ماموله بېګم يې تورنه کړه چې د خپلو هندوانو لپاره د نوابۍ لاره پرانېزي.

صالحه بېګم د فاضل محمد خان لور وه چې د خپل وراره فيض محمد پر ضد يې د مرهټو پېشوا سره په بهوپال د حملې سازش کړی و. وروسته چې مرهټو دی پر ميدان پرېښودو نوزړه ماتی مړ شو. ماموله بايي د فاضل محمد کونډه عزت بېګم د خپلې اته کلنې لور صالحه بېګم سره بېرته بهوپال ته راوستله. او د خپل سيوري لاندې يې وساتل. داسې ښايي چې د صالحه بېګم په دې وخت کې د ماموله بايي سره کينه پيدا شوه.

چهوټې خان د ديوان په حيث ډېر ژر د بهوپال چارې په سمه لاره روانې کړې. پوځ يې منظم کړو. د پوليسو محکمه يې جوړه کړه. د تجارت او کاروبار لپاره يې اسانتياوې برابرې کړې. د ښار لارې کوڅې يې جوړې کړې او په بهوپال کې د يو شمېر سيندونو د پاسه يې د پلونو د جوړولو پرته په بن ګنګا سيند يو بند هم جوړ کړو چې اوبه د کر مځکو ته ورسېږي. ده په ۱۴ کالو کې بهوپال د يوه کلي نه په يوه ښکلي ښار واړاوه.

صالحه بېګم د خپل خاوند له مړينې وروسته ليدل چې ماموله بايي اوس زيات اختيارات چهوټې خان ته سپارلي وو. يوه ورځ يې د دوست محمد خان لمسي شريف محمد خان ته پېغور ورکړو چې که زه سړی وای نو يوه برهمن غلام ته به مې دومره اختيار نه وای ورکړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دوست محد خان پر کورنۍ حکومت وکړي. کله چې ماموله بايي د فيض محمد ځای ناستی حيات محمدخان وټاکلو ، نو صالحه بېګم ددې ځرګند مخالفت ته ملا وتړله. دې د فتح ګړه نه پنځه ميله لرې په اسلام نګر کې د فيض محمد له قبر سره څنګ کې ديوه خپلواکه حکومت اعلان وکړو او سرکاري دربار به يې جوړاوه. بهوپال اوس عملا په دوو برخو ويشل شوی و. صالحه بېګم همدغسې درې کاله يو مساوي حکومت چلوو.

ماموله بايي ورته پېغامونه ولېږل چې که دا د يارمحمد هر يو ورور غواړي د هغه نوم دې د د واکمنۍ لپاره وړاندې کړي. حيات محمدخان هم دې ته رضا شو چې د صالحه بېګم د خوښې واکمن ته به سر ټيټ کړي، خو هغې شريف محمد ته د جنګ د تياري لپاره وويل. شريف محمد د پنځه زره عسکرو د برابرولو لپاره له صالحه بېګم نه د پيسو غوښتنه وکړه. خو صالحه بېګم پيسې نه لرلې. شريف محمد چې خبر شو نو هغې ته يې وويل: ''په تشه خېټه جنګ نه کېږي''.

چهوټې خان د بهوپال چارې هم هغسې پر مخ بوولې. خو هغه اندازه ولګوله چې صالحه بېګم دومره زور نه لري څومره چې شريف محمد ورته خطر جوړېدای شي. ده دوه ورونه لرل او دده ځلمی او تکړه زوی وزيرمحمد لکه د دوست محمد د تورې مېړنی و.

د صالحه بېګم سره د لاس يوځای کولو لپاره دی دبغاوت په تور تورن او له بهوپاله وشړل شو. شريف محمدخان د راجپوت يو ګاونډي رياست ته پناه يوړه. ده سره د ده د ټبر خلک هم وو. راجپوت هندوانو د دوی تود هرکلی وکړو او د ګينور د کلا د نيولو لپاره په جنګ کې ورسره ودرېدل.

دا د حيات محمدخان واک ته لومړی لوی ګواښ و چې په خپله پښتنو ورته ودرولی و.

په ۱۷۸۷ کې د بهوپال نه اته ميله لويديځ کې د پهندا په کلي کې د دواړو غاړو پوځونه جنګ ته راووتل. ددې جنګ پر وخت حيات محمدخان په بهوپال کې پاتې وو.دده د پوځ مشري چهوټې رام کوله او ورسره راجپوت، سيکان او د بهوپال سرکاري پوځ و. شريف محمد سره دده ورونه او راجپوت مله و. وزير محمدخان د ښځو او ماشومانو د ساتنې لپاره په اشتا نومي کلي کې پاته شو. جنګ پيل شو، د تورو ټپکو او توپو په درزا سخته مرګ ژوبله وشوه. شريف محمد سره د خپلو پنځو ورونو ووژل شو. يوازې يو وروركامل محمد ژوندی پاتې شو. چهوټې خان د شريف او دده د ورونو سرونه پرېکړل او په تورو ټومبلي حيات خان ته يې وړاندې کړل. حيات خان په دې کار سخت ناکراره شو او په لومړي ځل د چهوټې خان د شخصيت منفي اړخ ورته ځرګند شو. د اورکزيو په ټبر کې دا پېښه يوه لويه غميزه وه او په راتلونکو نهو کالو کې چهوټې خان د بهوپال ټول پښتانه د ځان پر ضد راوپارول. دی لکه د يوه کاواکه اس د هېچا قابو کې نه راتلو. په ۱۷۹۲ م کې ماموله بايي د اتياو کالو په عمر مړه شوه. له دې څو مياشتې وروسته چهوټې خان هم مړ شو.

د حيات محمد خان له شريف محمد کورنۍ سره شوی ظلم هير نه وو. د هغه زوی وزير محمد د راجپوتو سره اوسېدو او حيات محمدخان چې خپل نالايقه آرام طلبه زوی غوث محمد ته ليدل نو ددې خبرې احساس ورته زياتېدو چې دی د نوابۍ وړ نه و. په ۱۷۹۴م کال کې د بروکټ د پښتنو د يوه جنرال لور زينت بېګم يې غوث محمد ته واده کړه. د زينت پلار له مرهټو سره د سسې هور په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ کې وژل شوی و او مور عصمت بېګم یې د بل ماشوم په زېږون مړه وه. د زینت بېګم نه د غوث محمد درې اولادونه وزېږېدل. دوه زامن موعېز او پوځدار او یوه لور یې ګوهرآرا نومېده. اخوا د شریف محمد زوی وزیرمحمد د راجپوتو نه ولاړو او یو څه موده د حیدرآباد د نظام دربار کې ملازم شو او په خپل استعداد ښه مقام ته ورسېدو. خو حیات محمد غوښتل چې وزیر سره روغه وکړي. هغه لیدل چې غوث محمد د بهوپال د ساتنې نه وو. ده وزیر محمد راوبللو او ده ته یې د دیوان او د پوځ د مشر د دندې پېشکش وکړ. خو غوث محمد د خپل پلار ددې فیصلې مخالفت وکړ. ځکه هغه د خپلو اختیاراتو او اغېز لپاره وزیر یو ګواښ وګڼلو. اخر وزیر ته په بهوپال کې د استوګنې اجازه ورکړی شوه. او د دیوان د دندې لپاره مرید محمد خان راوبلل شو. مرید د سلطان محمد خان زوی و، چې دوه واري یې د نوابۍ دعوا کړې وه. مرید په ۱۷۹۲ د خپلو ۱۰۰۰ تنو ملګریو سره بهوپال ته ورداخل شو او ژمنه یې وکړه چې یو واري بیا به د پښتنو واکمنې پر ځای کړي. د مشر وزیر (دیوان) په حیث ده د پیسو په لګولو لاس پورې کړو. د پوځ تنخواګانې یې زیاتې کړې. د ودانیو په جوړولو یې لاس پورې کړ او چې خزانه یې خالي ولیده نو پر مځکه والو یې زور راوړو چې مالیه ورکړي. کله چې به دوی انکار وکړو نو په بندي خانو کې به یې واچول. په یوه کال کې دننه د مرید اصلي څېره راښکاره شوه. د بهوپال ځینې مځکې یې پنډاریانو ته ورکړې او چې د پوځ د تنخوا پیسې هم پاتې نه شوې نو پوځ بغاوت وکړو. په دې وخت کې مرهټه یو واري بیا د بهوپال سرحدونو ته خطر ودروو. مرید ته بله هېڅ لاره ښکاره نه شوه نو د حیات محمد مېرمنې عصمت بېګم ته ورغلو. دا مېرمنه په حیات محمد ډېره ګرانه وه او په دربار

کې یې ډېره اغېزه لرله. په ۱۷۹۷ کال د ډسمبر پر ۳۰ مه نېټه دا دپردې تر شا کښېناستله او د مرید غوښتنه یې واورېده چې خپلې ګاڼې او نغدې دې ورته وسپاري چې د مرهټو سره جنګ لپاره تیاری وکړي. عصمت بېګم په ځواب کې ورته وویل چې د مځکه والو نه مالیه راټوله کړه. په دې ځواب مرید په قهر شو، پرده یې وشلوله او پر عصمت بېګم یې برید وکړ. هغې منډې کړې خو په پونډو یې راګېره کړه او ویې وژله. د هغه ملګریو د عصمت بېګم ساتونکی خواجه سراګلاب هم ووژلو. دوی د عصمت بېګم ګاڼې، نغدې پیسې او هرڅه چې په لاس ورتلل واخیستل او له هغه ځایه ولاړل. د حیات محمد کورنۍ په دې پېښه هک پک پاتې شول او مرید په خپله دفاع کې وویل چې ده ته غوث محمد ویلي وو چې دا ښځه دې مړه کړي. خو هېچا په ده باور ونه کړ. ده د حیات پر ضد د فتح ګړ کلا ونیوله او مرهټو ته یې پیغام ورواستاوه چې د بهوپال په نیولو به دی ورسره ملا وتړي. په دې پېښه حیات محمد د مرید د غدارۍ اندازه ولګوله او سمدستي یې وزیرمحمد راوبللو چې د مرید چاره دې وکړي. وزیرمحمد ۱۰۰۰ تنه پښتانه راټول کړل او بهوپال ته ورننوتل. لومړی یې د هوشنګ آباد کلا له مرهټو ونیوله .مرید محمد د ګوالیار او ناګپور مرهټه راجه ګانو ته پیغامونه ورواستول چې د بهوپال د نواب پر ضد دده د بغاوت ملاتړ وکړي. د ګوالیار جنرال بالار او مرید ته خپل پوځ په دې شرط واستولو چې د بهوپال له دوو لویو کلاګانو څخه به یوه ده ته ورکوي. مرید ورسره د اسلام نګر د سپارلو ژمنه وکړه. دی پخپله د اسلام نګر پر لوري ولاړو چې دا کلا د مرهټو پوځ ته ورکړي. او د فتح ګړه په کلا کې یې د مرهټو یوه ډلګۍ پرېښوده چې د حیات محمد او غوث د تېښتې مخه ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام نګر ته په رسېدو مريد خبر شو چې دا کلا اوس د حيات محمد خور موتي بېګم سمبالوي او هغې خپلو ساتندويانو ته امر ورکړی و، چې پر مريد حمله وکړي. له دې ځايه مريد په تېښته د رای سين کلا ته مخه کړه. دا يې ونيوله او بالا راو ته يې تسليم کړه. له دې ځايه د مرهټو له ۴۰۰۰۰ زره عسکرو سره د فتح ګړ کلا د محاصرې لپاره روان شو. مريد سره دغه وخت د ګواليار، ناګ پور او د ټونک د نواب اميرخان پنډاري جنګيالي ملګري وو. بلې خوا ته د حيات محمدخان سره وزيرمحمد او د امبايانی جاګيردار قلي خان ولاړ و. وزير محمد د فتح ګړ په کلا کې ډېره مېړانه وښودله او اخر بالا راو مجبوره شو چې خپل پوځ پر شا کړي. ډېر ژر بالاراو خبر شو چې مريد ورته دروغ هم ويلي وو، نو هغه يې ونيولو او په سرونج کې يې بندي کړو. مريد په بندي خانه کې د الماسو زرې وخوړلې او ځان يې په خپله ووژلو. وزيرمحمد مرهټو ته د ماتې ورکولو وروسته په پورا اعزاز د حيات محمد له خوا د بهوپال ديوان او د پوځ مشر وټاکل شو. او په راتلونکو اوو کالو کې يې د بهوپال هغه سيمې چې نورو ترې نيولې وې ډېر په سياست بېرته واخيستې.

ده له انګرېزانو سره هم خبرې اترې پيل کړې، چې د ده د قوي ګاونډيانو په مقابله کې د بهوپال ساتنه وکړي. خو غوث محمد له مرهټو سره بېل سازشونه پيل کړي وو. حيات محمدخان په ۱۸۰۷ م کال د ۷۳ کالو په عمر مړ شو او غوث محمد د پنځم نواب په توګه واک ترلاسه کړ. اوس هغه په ښکاره د وزير محمد مخالفت پيل کړ او وزير د شخړې پر ځای بهوپال يو واري بيا پرېښود او د ګينور په کلا کې مېشت شو. د وزير له وتلو سره مرهټه بيا برلاسه شول او غوث محمد په خپله کلا کې لکه د نظربند پاتې شو. د روغې لپاره يې خپل

زوی موعېز مرهټو ته وسپارلو چې ناګپور ته يې يوړو. وزيرمحمد يو واري بيا د بهوپال ژغورنې ته راغی. خو دا ځل مرهټه ځواکونو د اوږدې مودې پلان سره بهوپال محاصره کړ.

بهوپال تر يوه کاله پورې تر محاصرې لاندې و. نژدې ۸۲۰۰۰ پوځيان د دې چارچاپېره ولاړ وو. د وزير ملاتړي، سکان، راجپوت د ټونک اوسېدونکي او د پنډارې پښتانه له کلا ووتل. له وزير سره يوازې ۲۰۰ افغانان پاتې وو. غوث محمد خان د لوږې او محاصرې د سختو زغم نه لاره او وزير هغه ته اجازه ورکړه چې له خپلو هيجړاګانو او د کورنۍ سازوسامان سره د بهوپال له کلا نه ووزي او يو کور کې مېشت شي. عجيبه خبره دا وه چې محاصره کوونکيو هم د نواب په راتلو باندې هېڅ غرض ونه کړ. د هغوی لپاره غوث محمد خان اوس يوه له کاره وتلې سيکه وه. يوه بله عجيبه خبره دا وه چې غوث محمد خان لومړۍ مېرمن زينت بېګم او د هغې ۱۴ کلنه لور قدسيه په بهوپال کې پاتې شول او دا هوډ يې وکړ چې تر مرګه به د بهوپال په دفاع کې هلته پاتې وي.

د محاصرې شپږ مياشتې چې پوره شوې، نو په کلا کې د خوړو لپاره هېڅ پاتې نشول. مرهټو به هره شپه حمله کوله. ګولۍ او بارود په ختمېدو وو. په دې موقع زينت بېګم له پردې راووتله. ټولې ښځې ورپسې شوې او دوی د پوځ تر شا ودرېدلې. دوی به پوځيانو ته خواړه رسول. د توپونو او ټوپکو ډکول يې کول د سړيو په شان جامې يې واغوستلې او له باروده د کار اخيستو چل يې زده کړ. يوه پلا دوی په فلزي نغريو کې بارود کېښودل او له کلا نه يې پر دښمن ورويشتل چې په مځکه له لګېدلو سره به وچوېدل. زينت بېګم په دسترخوان ټولې ښځې راټولولې او ډوډۍ به يې ورکوله. يوه ورځ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې يوه خدمتګاره چې کور به يې جارو کولو رانغله. زينت بېګم له نورو پوښتنه وکړه نو هغو ورته وويل چې د خدمتګارۍ ماشومانو له دوو ورځو هېڅ نه دي خوړلي، هغې ورته د املي (يو ډول بوټي) پاڼې وا ېشولې چې ويې خوري. زينت هغه خدمتګاره راوبلله او سمدلاسه يې خپلې لور قدسيې ته وويل:

هغه دوه چپاتي چې د خپل وروړ فوځدار لپاره يې ايښې وو دې ښځې ته ورکړې.

قدسيې هغې ته يو چپاتي ورکړ او بل هغه يې په خپلو جامو کې د خپل وړوکي ورور لپاره وساته. کله چې خدمتګاره روانه شوه نو زينت هغه ودروله او چپاتي يې ولید. لور ته يې مخ وراړاوه او په قهر يې ورته وويل: زه خبره وم چې ته به درغلي کوې او يو چپاتي به ورور له ساتې. ما درته وويل چې دواړه ډوډۍ دې ښځې ته ورکړه.

په يوه بله موقع د هغې زوی موعيز د کلا په څنډو د توپچي دنده په غاړه لرله چې نابېره د ټوپک په يوې ګولۍ ټپي شو. زينت په منډه ورته ورغله، له خپلې لوپټې نه يې پټۍ ورته جوړې کړې. د هغه پرهارونه يې پرې پټ کړل او بيا دا خپله توپچي ته ودرېده او د خپل زوی د هوش تر راتلو پورې يې په خپله توپه چلوله. د محاصرې په نهمه مياشت چې نور د خلکو حوصلې ماتې وې، وزيرالملک يو جنګي مشاورت راوبللو. هغه اعلان وکړ چې دی به د ښځو او ماشومانو د خوندیتوب غوښتنه وکړي. او کله چې دوی له کلا ووتل، نو ۳۰۰ تکړه ځوانان به يو وروستی يرغل په محاصره کوونکيو وکړي او سرونه به بايلي...

د وروستۍ حملې فيصله يوه ورځ وځنډول شوه، هغه ځکه چې د کلا له يوه دېوال سره نږدې د بارودي وسلو يوه زېرمه مونډل شوې وه

ښځو د سړيو جامې واغوستې او د کلا پر دېوال په کتار کې له سړيو سره يو ځای اوړه پراوړه ودرېدې، چې بريدکوونکيو ته خپل شمېر ډېر وښيي. دوی خبر نه وو چې د مرهټو په پوځ کې د کولرا وبا ګډه وه او د دوی ځواک هم کمزوری شوی وو. له دې علاوه د ناګپور د پوځ مشر صادق علي د ګواليار له مشر جاګوا باپو سره اختلافات پيدا شوي وو او هغه خپل پوځ له محاصرې لرې کړی وو. ځکه خو د بهوپال له خوا د حملې په ورځ محاصره کوونکيو هېڅ مقاومت ونه کړ. کله چې د حملې لپاره د کلا لويه دروازه خلاصه شوه، نو د باپو د پوځ ډېره وړه برخه هلته موجوده وه. د کلا له دېواله نه ښځو د توپونو ډزې پيل کړې او د وزير محمد خان په مشرۍ يې په پوره زور باندې حمله وکړه. او هغوی يې تېښتې ته اړ وبستل. د مرهټه وو مشر له کولرا مړ شو او کومندان يې د الماسو زرې وخوړې او ځان يې په خپله ووژلو. د بهوپال د دفاع اتل وزيرمحمد شو او د دوست محمد تر مړينې وروسته يو واري بيا د دوی مشري د يوه غښتلي کس په لاس ورغله. خو وزير په رسمي توګه د نوابۍ له اخيستو انکار وکړ. هغه غوث محمد خان ته بيا هم د نواب په سترګه کتل خو په ښکاره يې له واکه لرې کړی و. عامو خلکو وزير ته درناوی کاوه او غوښتل يې چې دی د بهوپال د مشر په توګه پاتې وي. د محاصرې ختمېدو لږه موده وروسته د ګواليار يوه کلي پر بهوپال د خېټې اچولو هڅه وکړه. په ۱۸۱۹ کې انګرېزانو په هند کې خپلې پښې کلکې کړې وې او د مغول واک تر ډېلي پورې محدود و. دوی د ګواليار راجه ته په سخته وويل چې بهوپال به د انګرېزانو تر تحفظ لاندې د يوې ازادې نوابۍ په توګه پاتې وي.

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د پښتنې مېرمنې دعوا

وزیر محمد خان نهه کاله د بهوپال نواب پاتې شو او په ۱۸۱۲ عیسوي کال کې د ۵۰ کالو په عمر مړ شو. دده دوه مېرمنې وې او له دواړو نه یې یو یو زوی لاره. یو امیر محمد خان او بل نذرمحمد خان نومېده. د نذرمحمد مور یوه راجپوته هندوه وه. غوث محمد خان خپله لور ګوهر بېګم (قدسیه) نذرمحمد ته په نکاح کړې وه او وزیرمحمد تر مرګ له مخه د خپل زوی امیرمحمد خان پر ځای نذرمحمد د نوابۍ لپاره ځای ناستی ټاکلی و. نذرمحمد چې نواب شو، نو په ۱۸۱۷ کې ګوهر بېګم ورته واده شوه. په هغو ورځو کې دا رواج و چې د پښتنو کورنیو تر منځ د نجلۍ او هلک د کوژدنې او نکاح فیصله به په ډېر وړوکوالي کې کېده. دا د دې لپاره چې کورنۍ یې خپلو کې یوه ټینګه خپلولي ولري. کله ناکله به د دوو کورنیو تر منځ د تاو تریخوالي ورکولو لپاره هم دا کار کېدو. د دښمنۍ او تربورانو تر منځ یو بل ته د سازشونو مخنیوی هم په دې رشتو خښیو کېدو.

د نذر محمد خان د نوابۍ دوره په بهوپال کې د امن او بیارغونې یو زرین دور و. ده لکه د خپل پلار وزیرمحمد خان له انګرېزانو سره ښه اړیکي ساتلي وو چې اوس یې ورو ورو د هندوستان له ساحلونو ددغه هېواد مرکزي خاورې ته پښې غزولې وې. هغه نوابۍ او راجواړې چې انګرېزانو ته خواخوږي وو خپلې مځکې یې له ځان سره وساتلې.

نذرمحمد خان به د کال ۵۱ لکه روپۍ انګرېزانو ته ورکولې او په بدل کې دوی ورته هغه پنځه پرګنې بېرته ورکړې، چې مرهټه وو نیولې وې. د مرهټه وو مشر سندهیا د هوشنګ اباد او د اسلام نګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلاګانې هم بېرته بهوپال ته ورخوشې کړې. همدغه وخت کې د یرغلګرو یوه ډله چې په کې د هر نسل او مذهب خلک شامل وو په ورو ورو نوابیو او راجواړو حملې کولې او چور تالان به یې پرې ګډه کړ. دا یرغلګر پنډاري نومېده او تر ډېرې مودې یې د انګرېزانو پوځ په مخه اخیستی و. د بهوپال پخوانی نواب غوث محمد خان لا ژوندی و. خو په اصل کې نذرمحمد د بهوپال واکمن و چې په رسمي توګه یې نوابي نه وه اعلان شوې. په ۱۸۱۸ کې نذرمحمد له انګرېزانو سره یو تړون لاسلیک کړ چې له مخې یې بهوپال د یوې خپلواکې نوابۍ په توګه له نوابانو سره پاتې شو. د انګرېزانو لپاره له بهوپال سره دا تړون په مرکزي هند کې د امنیت لپاره یو مهم ګام و.

خو دا خپلواکي تر دې حده وه چې خپله په بهوپال کې نواب هر ډول اختیار ولري، ولې د ګاونډي راجه ګانو او نورو ریاستونو سره د انګرېزانو د اجازې پرته هېڅ تړون او بله معامله نشي کولای. په دې وخت کې انګرېزانو په بهوپال کې خپله چاونۍ هم جوړه کړه چې ۴۰۰ پلي عسکر او ۲۰۰ اسونه به په کې ساتل کېدل. د نذرمحمد او ګوهر بېګم (قدسیه) یوه لور وشوه چې دوی ورته سکندر بېګم نوم ورکړ. په ۱۸۱۹ کې کله چې نذر محمد د اسلام نګر په کلا کې له خپلې ماشومې لور سکندر بېګم سره لوبې کولې د ګوهر بېګم وړوکي ورور پوځدارخان چې اته کلن و له یوې تمانچې سره لوبې کولې په خطایۍ کې یې ګولۍ وچلوله او نذرمحمد له ټپي کېدو وروسته مړ شو. یوه بله کیسه داسې ده چې د نذرمحمد دښمنانو پوځدار خان ته د تمانچې چلولو چل ورزده کړی و او دی یې پوه کړی و چې پر خپل تربره دې ډز وکړي. پښتانه هلکان له وړوکوالي د وسلې په چلولو پوهېږي او کېدای شي چې دا خبره رښتیا هم وي.

پوځدار خان د غوث محمد زوی و او د نذرمحمد په وژلو کېدای شوه چې غوث محمد بېرته د بهوپال واکمن شوی وای.

د انګرېزانو استازي مېجر هېنلي د دې وژنې په اړه په خپل رپورټ کې کښلي چې د تمانچې ډز له دومره نژدې شوی و چې د هغه ویښتان او د مخ پوستکی یې سوځولي وو. هغه په دې کې شک نه لاره چې نذرمحمد په خطا ویشتل شوی و.

د نذرمحمد وژنې د بهوپال لپاره بیا یو خطر راپیدا کړ. وزیرمحمد او نذرمحمد چې تر اوسه کوم ګامونه پورته کړي وو په دې د بهوپال عام ولس او د دوست محمد کورنۍ یو څه ناڅه خوشاله وو.

له تیرا څخه له دوست محمد خان سره یو بل اورکزی چې له مېشتي خېل قام نه و، د بایزید زوی کیلیګ خان نومېده. د دوست محمد خان د مړیني وروسته د کېلیګ خان زوی عمرخان د خپل پلار په شان د دوست محمد خان کورنۍ ته پټمن پاتې شو. دا هغه خلک وو چې د نن سبا په الفاظو ورته مسلکي پوځیان ویلای شو.

د عمرخان زوی الف خان د نواب فیض محمد خان د پوځ کومندان (بخشي بهادر) و او ده خپله دنده خپل زوی محمد خان ته وسپارله چې د حیات خان د پوځ کومندان و. د محمد خان زوی بهادرخان هم د بهوپال په محاصره کې توري برېښولې وې او د خپلې مېړانې لپاره یې ښه نوم ګټلی و. په راتلونکې کې بهادرخان او د هغه اولادونو د بهوپال په تاریخ کې مهم رول ولوبولو.

د نذرمحمد په مړینې د دوست محمد په کورنۍ کې د نوابۍ لپاره ډېر دعوا داران راپورته شول. د غوث محمد ۲۵ اولادونه وو. دده مشر زوی موعېز چې د ګوهر بېګم سکه ورور هم و د نوابۍ قوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدعي و. غوث محمد په خپله ژوندی و خو دومره کمزوری او زوړ شوی و چې د بېرته نواب کېدو امکان یې ډېر کم و.

د وزیر محمد خان مشر زوی امیر محمدخان هم په دې هیله و چې د ګدۍ اصلي وارث دی دی.

د نذرمحمد د مړینې دریېمه ورځ وه، د اورکزیو ټول ټبر د هغه په کور کې د دربار په لوی تالار کې یو ځای شوی و. د نذرمحمد خان د پوځ کومندان بخشي بهادر هم هلته موجود و. له فاتحې او خیرات ورروسته پر دې خبره بحث روان و چې د نوابۍ لپاره به مناسب کس څوک وي؟

د نذرمحمد کونډه نولس کلنه ګوهر بېګم (قدسیه) په بورقه کې پټه ناسته وه. په غېږ کې یې پنځلس میاشتنۍ لور سکندر بېګم نیولې وه. دویم ماشوم یې په نس و. هغې په تالار کې د ناستو پښتنو تر منځ له مخه پړونۍ لرې کړ او هغوی ته یې خپله وینا پیل کړه. هغې د خپلې کورنۍ د اختلافاتو او د بهوپال د تېرو سختو ورځو شپو د ذکر نه وروسته خپله دعوا وکړه چې د نوابۍ حقداره د هغې ماشومه لور سکندر بېګم ده. بیا یې د خپل مړه خاوند نذرمحمد لیکلی وصیت ټولو ته ښکاره کړ چې په کې یې کښلي وو:

که دی چېري ناڅاپه مړ شي نو دده لور سکندر بېګم به نوابه وي او تر څو چې دا ځوانه شوې نه وي پخپله ګوهر بېګم (قدسیه) به د دې سرپرسته او د بهوپال واکمنه وي. سکندر بېګم چې ځوانه شي نو د اورکزیو په کورنۍ کې به ودېږي او له واده وروسته به د هغې خاوند د بهوپال نواب شي.

ګوهر بېګم دا دعوا هم وکړه چې په دې فیصله د بهوپال خلک هم خوشاله دي او ځینو مذهبي مشرانو دا فیصله لا پخوا منلې وه. بیا

یې ټولو ته وویل: که څوک په دې فیصله اعتراض لري نو راپورته دې شي او په ډاګه دې خپله خبره وکړي.

په دربار کې ناست ټول خلک غلي وو. د اعتراض مانا دا وه چې دوی به د نذرمحمد د وژلو په سازش کې څه ناڅه لاس لري.

نذرمحمد ته پټمنو څلورو سلاکارانو هم هغه وخت د قدسیه بېګم په فیصله خوښي څرګنده کړه. نورو هم ورته سرونه ټیټ کړل. ډېر ژر په بهوپال کې د سکندر بېګم د نوابۍ او د هغې د مور قدسیه بېګم د سرپرسته کېدو خوشالي ولګېده.

د خپلو مخالفینو د خولې بندولو لپاره قدسیې ډېر ژر هر چا ته مراعات او امتیازات وروسپارل. خپل لوی مخالف مشر وړور موعېز ته یې جاګیر ورکړو. پوځدار خان وړوکی و هغه یې تر خپلو وزرو لاندې کړ. له خپل لېور امیرمحمدخان سره یې ژمنه وکړه چې د هغه زوی منیر محمد خان ته به خپله سکندر بېګم ورکوي او دغه ډول به منیر نواب هم شي. قدسیه پوهېده چې سکندر لا وړه ده او تر راتلونکیو ۱۲ کلونو پورې به دا واکمنه وي.

له دې هر څه سره قدسیه د انګرېزانو استازي مېجر هېنلي ته د تصویب لپاره خپله فېصله واوروله. هغې د نذرمحمد د وصیت دلیل ورته ورکړ.

د انګرېزانو لپاره د یوې ښځې مشري د تشویش وړ وه. دوی د بهوپال په ملګرتیا کې د مرهټه وو مخالفت منلی و. دوی فکر کاوه که په دې ریاست کې سړی واکمن وي نو د دوی دریځ به غښتلی او ټینګ وي. خو په ولس او کورنۍ کې دننه د هغې ملاتړ انګرېزان دې ته مجبوره کړل چې هغه د نوابې په توګه ومني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا وه چې قدسيه بېګم د خپلې ماشومې لور د سرپرستۍ په توګه د نوابۍ په تخت کښېناسته. ددې لپاره چې څوک د اسلامي اصولو له مخې د هغې لاره ونه نيسي دې يوه فتوا د بهوپال له مفتي او بله د قاضي لخوا تر لاسه کړه. دغه سند هغې خپلو خپلوانو، اميرانو او سردارانو ته هم ورکړ چې تصويب ورباندې وکړي.

په هغه وخت کې داسې اوازه ګډه شوه چې قدسيه بېګم د خپل خاوند نذرمحمد په وژلو کې لاس لري. ددې وخت د پرېشانيو يو تاوان دا وشو چې نازېږېدلی ماشوم ضايع شو. او ددې خبرې امکان نور هم کم شو چې د دوست محمدخان د اولادونو وزير محمد او د غوث محمد کورنۍ به بيا متحدې شي.

انګرېزانو په دې وخت کې د سکندربېګم او منير محمد خان د کوژدنې خبره ومنله او مياشت وروسته يې ماشوم منير په رسمي توګه د نوابۍ په ګدۍ کښېنولو. خو شرط دا و چې قدسيه بېګم به يې سرپرسته وي او کله چې د دې لور سکندر بېګم د ځوانۍ سن ته ورسېده او منير ته واده شوه نو پخپله به نوابي هغه ته ورپرېږدي.

قدسيه بېګم د خپل خاوند د وصيت پرځای کولو، خپلو تربورانو سره سره د يو بل قام په استازې د خپلې خبرې د منلو لپاره له ډېرو ستونزو سره مخامخ وه. خو د هند په هغه اړي ګړي کې د ځان ساتنې لپاره يې ډېر په هنر او استقامت چلن کاوه.

د اس د سورلۍ، پوځي تربيت او د جنګ د فن او په دې کې د برياليتوب لپاره يې زده کړه پيل کړه. دا په عقيده ټينګه مسلمانه مېرمنه وه، خو دا خبره يې نه منله چې ښځه د رياست مشره کېدای شي. هغې دا وويل چې د ښځې مخنيوي لپاره خلکو له اسلام نه ناوړه ګټه اخيستې ده.

د قدسيه بېګم لپاره د خپل پلار د عېش خوښونکي شخصيت او د مور مېړانه چې د جګړې په ډګر کې يې ښودلې وه ددې سوب شوه چې ځان ته خپله لاره وټاکي.

دا به د بهوپال په کليو بانډو کې ګرځېده چې د عامو خلکو له حاله ځان خبر وساتي او په وړو پوځي مهماتو او معرکو کې به يې د عسکرو مشري کوله.

قدسيې بېګم چېرې هم د عېش وعشرت ژوند نه و تېر کړی. له ماشومتوب نه يې د جنګ سختې ليدلې وې. د هغې د لارې مشال د هغې خپله مور زينت بېګم وه. خو د پښتنو په ټبر کې ځينو خلکو اوس هم د نذرمحمد وصيت ته د شک په سترګه کتل. د خپلې ماشومې لور د سرپرستۍ په توګه د واکمنۍ په لومړنيو کلونو کې خپلو خپلوانو او انګرېزانو دواړو ته دا جوته شوه چې دا د دې مهمې دندې لپاره وړ او قابله ده.

هغه له اميرمحمدخان او د هغه له پلويانو نه هم په اندېښنه کې وه چې په دې انتظار وو چې کله به سکندر بېګم ځوانېږي او کله به منير د نوابۍ په ګدۍ کښېني.

په بهوپال کې اوس په ځرګنده پښتانه په دوو ډلو وېشل شوي وو او دواړو د يوه بل په فعاليتونو داسې نظر ساتلی و لکه يو باز چې يې په خپل ښکار ساتي.

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې مسلمانې او په تېره بيا پښتنې ښځې لپاره د نولسمې پېړۍ په پيل کې واکمن کېدل اسانه کار نه و. هغه هم په داسې حالاتو کې چې په کور دننه او د باندې ورته د مخالفانو ډلې ناستې وې. قدسيه بېګم د پردې او ستر ساتلو سره د بهوپال چارې پر مخ بېولې او په دې انتظام کې د هغې مرسته هم هغو اميرانو او مشاورينو کوله چې د ښځې مشري ورته عيب نه ښکارېده. په دې مشاورينو کې پوه او مسلکي خلک شامل وو چې درې تنه په کې مهم وو. راجه هشونت رای، بهادر محمد خان (بخشي بهادر) او شهزاد مسيح (فرانسوي نژاد).

د شهزاد مسيح د کورنۍ کيسه ډېره په زړه پورې ده. ''په ۱۷۴۰ م کې چې د ايران نادرشاه افشار په ډيلي حمله وکړه او دا يې ويجاړ کړ، نو په دې وخت کې د مغولو له دربار نه يوې فرانسوي کورنۍ لومړۍ ګواليار او وروسته بهوپال ته پناه يو وړه. د دې کورنۍ مشر سيلواډور بوربن نومېده. په بهوپال کې دې کورنۍ ماموله بايي ته ځان ورسولو چې د دوست محمد خان د لمسي فيض محمد خان کونډه وه. ماموله بايي بوربن ته ځمکې ورکړې او کله کله به يې د حکومتي کارونو لپاره ترې مشورې اخيستې. سيلواډور يو ډېر ځيرک او پوه انسان و او تر ډېرې مودې يې د بهوپال د نوابې کورنۍ خدمت کاوه. دی وزير محمد خان ته هم نژدې و او په بهوپال کې ده د عنايت مسيح په نوم شهرت لرلو.

د بهوپال د محاصرې په وخت دی له خپل زوی بالتازار، چې د شهزاده مسيح په نوم پېژندل کېدو، يو ځای د نذرمحمد خان په پوځ کې د مرهټه وو پر ضد جنګېده.

خلورم څپرکی

د قدسيې بېګم واکمني

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې قدسيه بېگم د خپلې لور لپاره د نوابۍ دعوا وکړه نو له پېرنګيانو سره د خبرو اترو لپاره به شهزاد مسيح د هغې د استازي په توګه ورتلو. د قدسيې بېگم د نوابۍ په لانجه کې شهزاد مسيح (بالتازار) د هغې په ملاتړ ودرېد او له انګرېزانو سره د خبرو اترو لپاره د بهوپال د نوابۍ په استازيتوب ورتلو. قدسيې بېگم پر ده لوی باور درلود. همدا و چې د پښتنو تر منځ داسې ګنګوسې راپورته شوې چې ګوندې شهزاد مسيح له قدسيې بېگم سره اړيکې لري.

شهزاد مسيح يو لوستی پوځي و او په انتظامي معاملو کې يې ساری نه لرلو. هغه اردو او فارسي ژبې رواني ويلې او د فطرت په نامه يې شاعري کوله. يو فرانسوی ليکوال او هند ته سفر کوونکی ويتولادي ګولېش پخپل کتاب ''د هند نوابي سلطنتونه''کې ليکي کله چې ''قدسيې بېگم د بهوپال نوابي ترلاسه کړه، نو دا او شهزاد مسيح يوه بل ته د مينانو په څېر نږدې شول.''

په دې وخت کې د بوربن کورنۍ دومره قوي شوه چې نيم بهوپال يې په لاس کې و او که دوی انګرېزانو ته غږ کړی وای کېدای شي هغوی ورته د بهوپال نوابي ورکړې وای. خو شهزاد مسيح داسې ونه کړل او قدسيه بېگم په امر يې د ډيلي له يوې انګرېزې نجلۍ ازابېلاستون سره واده وکړ. قدسيې بېگم د شهزاد مسيح مېرمنې ته ''د سرکار دلهن'' خطاب ورکړ او په بهوپال کې د جهانګير آباد په سيمه کې يوه کېتوليک کليسا، هديره او يو ښوونځی د دې په نامه ونومول شول. په دې سيمه کې د يوه پخواني کور کنډوالې اوس هم شته دي چې ورته د ''سرکار دلهن حويلي'' وايي.

قدسيه بېگم د بهوپال د چارو، حکومتي کارونو او له انګرېزانو سره د معاملو سره سره پخپله کورنۍ کې دننه له مخالفتونو سره

مخامخ وه. هغې د ماشوم منير محمد پالنه هم کوله چې خپل لوی مخالف ياني د خپل لېوره امير محمد په مقابله کې يې ترې برمته نېولی و.

منير محمد او د قدسيې بېگم لور سکندر بېگم د هغې تر سيوري لاندې لويېدل. اميرمحمد به انګرېزانو ته دا خبره يادوله چې د تخت اصلي وارث دده زوی منير دی او پکار ده چې دی دې واکمن اعلان شي. منير چې زلموټی شو، نو دی هم د پلار او د کورنۍ د نورو سړيو فکر ته اوښتی و. دا خبره به تل کېده چې د ښځو واکمني غېر اسلامي کار دی.

قدسيې د وخت واګې په خپل لاس کې نيولې وې. د امير محمد د اغېز کمولو لپاره يې له انګرېزانو نه يوه بله خبره هم په سند ليکلې واخيسته، هغه دا چې د منير او سکندر بېگم تر نکاح وروسته او په دې حالت کې چې که د هغې لور خپل مېړه ته نوابي پرېښوده نو امير محمد به د بهوپال په حکومتي چارو کې د مداخلې هېڅ حق نه لري. خو بل لوري ته به هغې له اميرمحمد خان سره ښه اړيکې ساتل. هغه ته به يې ويل:

''ته زما له انتظام نه دومره بدګومانه يې چې د دوو ماشومانو په واده دې زور راوړی دی. دوی تر اوسه ځانونه نشي سنبالولی نو ملک به څنګه سنبال کړي. لږ نور انتظار وباسه.''

خو امير محمد خان به په دې نه قانع کېده. د بهوپال غونډې ښېرازې مځکې واک يې د خپلې ورېنداري په لاس کې نه شوی زغملای. اخر ده د خپل اوښي اسد سره د قدسيې بېگم له واکه د لرې کولو يو سازش جوړ کړ. دوی د اورکزيو ځينې غړي او د روهيله پښتنو ايله جاريان له ځان سره مله کړل او د قدسيې د وژلو لپاره يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له یوه پټ مرکز نه د حملې پلان جوړ کړ. په دې سازش کې منیر محمد هم شامل و. خو قدسيې بېگم تر دوی زیات قوي استخبارات لرل. د دوی پوځ هغه مرکز محاصره کړ چې مخالفو یې مورچې پکې نیولې وې. په بهوپال کې کورنۍ جګړه پیل شوه. دواړو غاړو تر څلورو ورځو پر یوه بل ډزې کولې او اخر د بهوپال پوځ ددې سازش خاتمه وکړه. یو څو کسان په کې ووژل شول. کشران یې ونیول او منیر محمد یې لاس تړلی قدسيې بېگم ته حاضر کړو. منیر د هغې په پښو پرېوتو او معافي یې وغوښته. قدسيې بېگم دی وبښلو، خو امیرمحمد او اسد یې له درباره منع کړل. دا دیوې ښځې هغه انصاف و چې د خپل سر دښمنان یې ژوندي پرېښودل. انګرېزانو له دې جنګه وروسته د قدسيې بېگم د ساتنې لپاره د خپل پوځ یوه ډله هغې ته ور واستوله.

قدسیه بېگم اوس پوه شوې وه چې ددې مخالفان به کله هم دا ارام ته نه پرېږدي. په ۱۸۲۷ م کال کې چې سکندر بېگم اوس هم د ۱۰ کالو وه. قدسيې بېگم دا خبره اعلان کړه چې منیر ناځوانه دی. د یوې مسلمانې ښځې له خوا ددې خبرې ډنډوره کول ډېر عجیبه کار و. منیر د هغې تر سیوري لاندې لوی شوی و او په نوابي کورنۍ کې به نرښځي (هیجړاګان) خدمتګاران وو.

دوی به د هلکانو او جینکو دواړو د ځوانۍ او پېغلتوب له عادتونو خبر وو او قدسيې چې دا خبره وکړه نو مانا یې دا شوه چې منیر محمد به اولاد نشي زېږولی. امیر محمد ددې خبرې په اورېدو سره د خپل کشر زوی جهانګیر لاس وروړاندې کړ. انګرېزانو هم دې خبرې ته غاړه کېښوده او قدسيې ته درې کاله نوره موده پاتې شوه، چې جهانګیر د نوابۍ لپاره وروزي، ځکه دی له منیر نه هم درې کاله کشر و. په ۱۸۳۰ کې د انګرېزانو استازی لانس لوټ وېلیکنسن

وټاکل شو. دی ۱۱ کاله په بهوپال کې پاتې و او په دې ټوله موده کې یې د قدسيې د واک مخالفت کاوه. د هغه نقادان وایي چې ده ته به د امیرمحمد خان د ډلې له خوا ډالۍ ورکول کېدې. دی به له هغوی سره په ښکار تلو. خو د هغه پلویان په دې نظر دي چې ده له انګرېزانو د هغه ترون درناوی غوښت چې قدسيې ورسره کړی و او هغه د واک انتقال و. جهانګیر په دې وخت کې د ۱۵ کالو و خو د قدسيې ځواب دا و، چې تر څو جهانګیر د ۱۹ یا ۲۰ کالو نشي دا به ورله سکندر په نکاح کې ورنه کړي. په ۱۸۳۲ م کال کې قدسيې بورقه وغورزوله. په دې کار هغې خپلې لور سکندر ته هم لاره هواروله ځکه هغې دا تجربه کړې وه، چې د پردې شا ته حکومت کول ګران کار دی. یو کال وروسته قدسيې انګرېز ګورنر جنرل ته لیک ور واستولو او تر ۱۰ نورو کلونو پورې د خپل واک غزېدل وغوښتل چې تر څو جهانګیر او سکندر د حکومت په کارونو پوه شي. انګرېزانو دا خبره رد کړه او سمدلاسه یې غوښتنه وکړه چې د جهانګیر او سکندر نکاح دې وشي.

قدسیه په دې خبره په قهر وه خو هېڅ یې نشو کولای. جهانګیر اوس د ۲۰ کالو و او سکندر بېگم د ۱۸ کالو وه. هغې د اس د سپرلۍ، د نېزې، تورې او غشي د ویشتلو تر څنګ د قرآن تعلیم او د فارسي او پښتو ژبې زده کړې وې. خو په وجود کې تکړه او زړوره وه. تر ټولو مهمه خبره دا وه چې د هغې له جهانګیر سره مینه پیدا شوې وه. خو قدسیه بېگم بیا هم د لور په واده کې زړه نازړه وه. اخر امیرمحمد بیا توري ته لاس واچاوه او د جنګ خطر پیدا شو نو قدسیه رضا شوه.

قدسيې بیگم نژدې ۱۸ کاله د خپلې لور او د زوم د سرپرستې په توګه د بهوپال واک په لاس کې لرلو. د هغې شخصیت د بهوپال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکيو واکمنانو لپاره يوه بېلګه وه. ددې په حکومت کې د بهوپال اقتصاد په خپلو پښو ودرېدو. دې د خپل شخصي خرڅ لپاره له خزانې څخه يوه پيسه نه اخيستله. کالي پترې يې نه کول. په طبيعت کې ډېره ساده او له غروره خلاصه ښځه وه. خو په ودونو کې به يې کله کله له نورو ښځو سره خپل غږ ورګډ کړو. ددې د وروستيو کلونو يو انځور پاتې دی چې پکې دا يوه لوړه او نرۍ مېرمنه ښکاري. په سريې لوپټه او په سترګويې عينکې دي.

په بهوپال کې د موتي مسجد په نامه د جامع جومات تر جوړېدو وروسته يې د پرانستنې مراسمو ته ولاړه. خو په ټول وخت کې د دې لوی انګړ د يوې ونې سيوري ته ناسته وه او سترګې يې ټيټې نيولې وې. وروسته چې له دې پوښتنه وشوه چې ولې يې د دې دومره ښکلي جومات منارونو او ګنبدې ته نه کتل، نو دې وويل: ''زه وېرېدم هسې نه ددې په ليدو سره به په ما کې غرور پيدا شي.''

دا به د ښار په لارو کوڅو کې پلې ګرځېده. د غريبو خلکو کورونو ته به ناڅاپه وردننه شوه چې د هغوی حالت له نژدې وګوري. د ماڼۍ په چمن کې يې يوه لويه ټلۍ ايښې وه او خلکو ته يې اعلان کړی و چې که هر څوک کومه ستونزه لري نو دا ټلۍ دې وغږوي. ددې د ماڼۍ په وره کې هر ورځ دوه منه ۸۰ کيلو غنم ايښودل کېده. د سهارلمانځه وروسته به ضرورتمندو ته وېشل کېدل. په لومړي ځل يې د څښلو اوبو لپاره په بهوپال کې يو نل (پايپ) تېر کړ. د اورګاډي پټلۍ د غزولو لپاره يې له خپلو شخصي پيسو پانګه ورکړه. په مکه او مدينه کې يې د بهوپال د حاجيانو لپاره سرايونه واخيستل، چې اوس هم شته. په خپل باغ کې به يې له عامو خلکو سره ليدل. د هغوی ستونزې به يې اورېدې او مرسته به يې ورسره کوله. د رياست خزانه

او خپله شخصي پانګه يې بېله کړه. له خپلې ماڼۍ يې د لاسي ګنډلو کار پيل کړ. ښځې يې په کې په کار ولګولې او د خپل پخلنځي خرڅ به يې له دې پيسو پوره کاوه. ډېر ژر هغې د عامو خلکو زړونه وګټل. خلکو به يې ډېر درناوی او احترام کاوه.

د قدسيې بېګم سياست

په **۱۸۳۵**م کې سکندر بېګم جهانګير ته واده شوه او شپاړس کاله وروسته د امير محمد سره شوی لوز پوره شو، د دوی دواړو واده د دښمنو کورنيو تر منځ داسې يووالی و چې د مينې او محبت پر ځای په کې تربګني او رقابت ډېر و. له واده سمدستي وروسته انګرېزانو له قدسيې بېګم غوښتنه وکړه چې نوابي دې جهانګير ته وسپاري. خو قدسيې وويل: د هغې زوم لا تراوسه نوابۍ ته تيار نه دی. سکندرې او جهانګير چې ګډ ژوند پيل کړ، نو هغه خپل خاوند ته وفاداره شوه. او دې په خپله له موره وغوښتل چې واک دې د هغې خاوند ته وسپاري. د دواړو کورنيو ترمنځ اړيکي خړپړ وو. امير محمد په خپله دا باور درلود چې قدسيه به چېرې هم واک د هغه زوی ته نه پرېږدي. ده يو واري بيا د بغاوت جنډه راپورته کړه. د بهوپال له ښاره بهر سيهور نومي ځای کې يې مورچې ونيولې او پوځ يې وربرابر کړ. قدسيې ډېر په مېړانه دا جنګ وګټلو. خو اوس انګرېزانو ور ودانګل. د برتانيا د بهرنيو چارو وزير يو ليک قدسيې ته ورواستولو چې په کې يې په دې خبرې ټينګار کړی و چې هغه دې واک خپل زوم ته وسپاري. د قدسيې بې له دې نور وس ونه رسېد چې له بهوپال ښار نه د اسلام نګر کلا ته ولاړه شي. برتانيا هغې ته اته سوه او شپاړس کلي په جاګير کې ورکړل او د يولسو توپو د سلامي اعزاز يې هم ورکړ. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۳۷ کې جهانگیر محمد په یوه ځانګړې دربار کې د بهوپال نواب وټاکل شو. هغه له نواب کېدو سره سمدستي قدسیې بېگم ته پټمن د پوځ مشر بخشي بهادر محمدخان ته وړاندیز وکړ، چې که د قدسیې بېگم له ملاتړه لاس واخلي نو لویې مځکې به په انعام کې ورکړي. بهادرخان ورته په ځواب کې وویل:

''زه په بد وخت کې د خپل مربې سره نیمه وچه ډوډۍ خوړې شم خو د یوه ډارن او ناسپاله کس په خدمت کې د مال خاوند نشم کېدی.''

ده له خپلو دوو زامنو صدرخان او باقي خان سره یو ځای خپلې تورې د تیکو نه واېستلې او له هغې ډلې سره روان شول چې په کې قدسیه بېگم د اسلام نگر د کلا پر لوري روانه وه.

د جهانگیر د نواب کېدو سره سم د بهوپال فضا بدله شوه. په ماڼیو کې د رقص او سرود محفلونه شراب او د مېلمستاوو دوران پیل شو. دی په خپله یو شاعر و او ارام ژوند یې خوښېده. د زمري ښکار، د نورو ښځو سره روابط او د شرابو څښل ورته عیب نه ښکارېدل.

ده په بهوپال کې یوه نوې سیمه د جهانگیر اباد په نوم ودانه کړه. د پوځ لپاره یې چاونۍ او د ځان لپاره یې یوه نوې ماڼۍ جوړه کړه. سکندر بېگم به هره ورځ د خپلې مور قدسیې بېگم پوښتنې ته اسلام نگر ته ورتله. د جهانگیر نواب په دربار او مېلمستیا کې به انگرېزان هم شامل وو.

سکندر بېگم به په هره موقع له خپل خاوند سره ملگه وه. یوه ورځ د انگرېزانو استازي ویلکینسن چې هر وخت به د جهانگیر نه تاوېدو راتاوېدو، سکندر بېگم ته ورنږدې شو. د هغې د الماسو غوږوالې ته یې لاس یوړو او ویې ویل:

''بېگم صېب ستا کالي څومره ښایسته دي!''.

سکندر بېگم د ټولو خلکو په وړاندې ویلکینسن ته پر مخ یوه څپېړه ورکړه او په قهر یې ورته وویل:

''ویلکینسن صېب! ته نه یې خبر چې یوې پردۍ مسلمانې ښځې ته لاس وړل د هغې سپکاوی وي.''

امیر محمدخان او د هغه د ډلې له خوا اوس دا سازشونه کېدل چې څرنگه سکندر بېگم له منځه یوسي. ځکه له قانوني پلوه دا نوابه وه او سره له دې چې جهانگیر په نامه د بهوپال نواب و. خو عامو خلکو اوس هم د قدسیې بېگم او د هغې د لور سکندر بېگم درناوی کاوه. د جهانگیر له لارې امیرمحمد خپله غوښتل چې واکمن شي. اخر یې خپل زوی دومره ولمساوه، چې خپله مېرمن ووژني. دده د واده درې کاله شوي وو. سکندر بېگم اوس حامله وه او په څو ورځو کې دننه یې ماشوم کېده. دا به د شپې خپله کوټه کې یوازې ویدېده. جهانگیر به د خپل عېش و نوش له محفلونو د شپې ناوخته ورتلو.

یوه شپه سکندر بېگم د هرې ورځې په شان په خپل کې کټ ملاسته وه. هغې بهر د اس د راتلو غږ واورېدو. خوشاله شوه چې جهانگیر نن شپه د وخته کوټې ته ورروان و. د پښو ښکالو یې تر غوږو کېده، خو هغې د لوی کټ له پردو نه اندازه لگوله، راتلونکي د برنډې پر پونړو د ختلو پر وخت د برنډې پر څنډو بلېدونکي روغني څراغونه هم یو یو مړه کړل. نابېره سکندر بېگم پوه شوه چې د خاوند په جامه کې یې اجل راروان دی. هغې د چپرکټ له پردو کتل چې د هغې خاوند جهانگیر توره په لاس کوټې ته ورننوتو. دا ساه نیولې ملاسته وه. مرگ ترېنه څو گامه لرې و. په دې وخت کې هغې ځان په څادر کې تاوراتاو کړ او یو غټ بالښت یې په ځان کېښود. جهانگیرد توري یو زورور گوزار وکړو او د هغې په تېره څوکه یې په گوته د تودو وینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس وکړو نو پوه شو چې د هغه اندازه سمه وه. ښځې له د تورې يو ګوزار کافي وي. سمدلاسه يې پښې سپکې کړې او له کوټې ووتلو. بهر پيرادارن حيرانه وو چې جهانګير نن شپه بېرته په اس کښېناستو او په تلوار له ماڼۍ ووتلو. خو ورسره د سکندر بېګم چيغې يې واورېدې او چې دوی دننه ورمنډې کړې نو ګوري چې د سکندربېګم کټ په وينو لړلی دی.

د تورې ګوزار نيم په بالښت او نيم د سکندربېګم په مړوند او ملا شوی و. هغې د ملهم پټۍ امر وکړ او چې سپېدې چاودېدې نو د خپلو ساتندويانو په بدرګه د خپلې مور قدسيې بېګم پر لوري اسلام نګر ته روانه شوه.

په بهوپال کې ډېر ژر دا خبر خپور شو چې جهانګير د شپې د خپلې مېرمن د وژلو هڅه کړې وه. په دې پېښې سره د عام ولس له سکندر بېګم او قدسيې سره نور هم زړه سوی پيدا شو.

د امير محمد او غوث محمد د کورنۍ تر منځ هغه معمولي رسمي اړيکې چې پاتې وو په دې کړنې او عمل سره هغه هم له مېنځه ولاړل. اوس په جار دښمني پيل شوه.

په اسلام نګر کې د بخشي بهادر، محمد خان او قدسيې نور وفاداره اميران د مور او لور دواړو تر څنګ ودرېدل. له حملې دوه مياشتې وروسته د سکندربېګم لور وزېږېدله او نوم يې شاه جهان بېګم ورباندې کېښود.

اوس بهوپال عملاً په دوو برخو وېشل شوی و. مور او لور په اسلام نګر او جهانګير له بهوپاله حکومت کاوه. قدسيه بېګم يو وارې بيا فعالعه شوه او انګريزانو ته يې داسې پېغامونه ورلېږل چې د هغې پر لور له وژونکي بريد وروسته جهانګير د واکمنۍ حق بايللی دی او

بايد چې سکندر بېګم د بهوپال واکمنه اعلان کړل شي. خو د انګرېزانو استازي هم هغسې د جهانګير ملاتړ کاوه. د وخت په تېرېدو سره د بهوپال وضعه په خرابېدو شوه. د قدسيې هغه کارکوونکي چې د خلکو د ستونزو حلولو ته به تيار وو اوس د جهانګير خپلو خپلوانو په پيسو اخيستي وو. کله چې خزانه په تشېدو شوه نو ويلکينسن په دې وخت کې جهانګير ته خبرداری ورکړ چې خپل چلن دې سم کړي.

انګرېزانو د قدسيې بېګم غوښتنې ته ځواب ورکاوه چې په بهوپال کې ښځه نشي واکمنه کېدای. ددې په ځواب کې به قدسيې د برتانيا د ملکې ويکټوريه مثال ورکاوه چې د دومره لوی سلطنت د واکمنې په حيث انګرېزانو ته د منلو وړ ده نو ولې بيا په دې وړوکې نوابۍ کې د ښځې واکمني نه مني. په ۱۸۴۱ کې ويلکينسن مړ شو، نو د هغه پر ځای د انګريزانو استازی هېنري ټريوليان په بهوپال کې وټاکل شو.

نوي استازي له نژدې نه په بهوپال کې حالات وڅارل. د دواړو غاړو خبرې يې واورېدې نو په خپل رپورټ کې يې وليکل چې دوی د جهانګير په ملاتړ يوه ډېره غلطه تګلاره يا پاليسي خپله کړې ده. ده وار په وار جهانګير ته د هغه کمزورۍ په ګوته کړې او د اصلاح غوښتنه يې ترې وکړه.

په ۱۸۴۴ کې جهانګير د پښته ورګي په ناروغۍ اخته شو او ډېر ژر يې حالت خراب شو. خپل مرګ ورته نږدې ښکاره شو او خپلې مېرمنې ته يې ليک ورواستولو. د خپلې پخوانۍ مينې واسطه يې ورکړه او ورته يې وويل: که هغې ورسره ګډ ژوند کولی نو ده به د يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه نواب په توګه حکومت کړی وای. د هغه لور شاهجهان بېګم اوس د شپږو کالو وه.

سکندر بېګم چې دا ليک تر لاسه کړ، نو هغې خپل خاوند وبښلو. د خپل قتل سازش يې هم هېر کړ او له خپلې لور سره يو ځای له اسلام نګره بهوپال ته روانه شوه.

دې نژدې يوه اوونۍ د خاوند له کټ سره تېره کړه! هغه د خپلې ماشومې لور په ليدو ډېره خوشاله و. خو د اونۍ په پای کې د جهانګير پلار او د هغه ماما له سکندر بېګم نه غوښتنه وکړه چې له دې ځايه دې ولاړه شي. د جهانګير د ژوند وروستۍ شپې وې او امير محمد په دې پوهېدو که سکندر بېګم د جنازې پر وخت هلته موجوده وي نو د نوابۍ دعوه به وکړي. همدغه وجه وه چې خپله نږور او لمسۍ يې په زوره له ماڼۍ وويستلې. مور او لور دواړه په سرو سترګو په ګاډي کې کښېناستې خو نيمايي لاره کې خبرې شوې چې جهانګير ساه ورکړه.

د هغه د مرګ سره سمدلاسه امير محمد انګرېزانو ته دا وليکل چې جهانګير نارينه اولاد نه لري او حکومت د نارينه وو کار و، نو ځکه د نوابۍ حقدار او د خپل زوی وارث دی. دده له دې دعوې سره د اورکزيو په کورنۍ کې د دوست محمد نور لمسي هم راپورته شول او د خپل حق غوښتنه يې کوله. قدسيې بېګم يو واري بيا د خپلې لور د حق لپاره نوي استازي ته ليک وروااستاوه. د انګرېزانو له ليکنو داسې ښکاري چې دوی هغه وخت کې سره له دې چې د انګلستان او ټول هند واکمنه ملکه ويکټوريا وه خو په بهوپال کې يې د يوې مسلمانې ښځې واکمني نه پرېښوده. دوی د نوابۍ لپاره د قدسيې بېګم د ورور موعېز پوځدارخان پلوي کوله.

په ۱۸۴۵ کې دوی اعلان وکړ چې د بهوپال نوابه به اوه کلنه ماشومه شاهجهان بېګم وي چې د خپل پلار وارثه ده.

دا چې هغه د اوو کالو ماشومه وه، نو ځکه د هغې پر ځای د قدسيې بېګم تر ټولو کشر ورور موعېز پوځدارخان به د هغې لپاره فيصلې کوي ياني عملا پوځدار خان واکمن و، خو سکندربېګم به د خپلې لور سرپرسته وي او پوځدار به په حکومتي معاملو کې له هغې نه مشورې اخلي. له دې فيصلې سره د اميرمحمد او د هغه د پلويانو دعوو ته د پای ټکی کېښودل شو. خو د قدرت او حکومت تږي اميرمحمد په دې فيصلې بيا تورې ته لاس کړ. لښکر يې جوړ کړ او بغاوت يې اعلان کړ. خو په دې نه پوهېده چې اوس د هغه مقابله له ښځې سره نه بلکې انګرېزانو سره وه. په يوه معمولي جنګ کې يې ماتې وخوړه او ګرفتار شو. انګرېزانو دی په بندي خانه کې واچاوه او هم هلته نهه کاله وروسته په ۱۸۵۴ کې مړ شو. قدسيه بېګم له خپلې لور او لمسۍ سره لکه د فاتح په ۱۸۴۵ کې د نوابۍ ګاډي کې يو واري بيا بهوپال ښار ته ورداخله شوه. د سړک دواړو غاړو ته خلک ددې د هرکلي لپاره راوتلي وو.

په شاهي ماڼۍ کې د سکندر بېګم او د پوځدارخان تر سيوري لاندې حکومتي کارونه پيل شول. خو انګرېزانو ته ډېر ژر اندازه وشوه چې په يوه تېکه کې دوې تورې نه ځايېږي. سکندر انګرېزانو ته وليکل: دا کار کول غواړي خو اختيار نه لري. انګرېزانو همدا خبره معلومه کړه او پوځدارخان يې له خپلې دندې لرې کولو ته اړ کړ.

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۲۷ جولای، ۱۸۴۷ کې د بهوپال په یوه ځانګړي رابلل شوي دربار کې د انګرېزانو استازي جې- ډي کنینګم د خپل حکومت له خوا اعلان وکړ چې سکندر بېګم به د بهوپال د نوابۍ سرپرسته او د خپلې نهه کلنۍ لور شاهجهان له خوا واکمنه وي. په دې اعلان سره د هغې د ۲۱ کالو د نوابۍ دوره پیل شوه. لومړیو دیارلسو کالو کې دا د خپلې لور شاهجهان سرپرسته وه او وروسته اته کاله یې خپله واک لاره.

سکندر بېګم اوس د ۲۷ کالو وه دا په وجود او شخصیت کې د خپلې مور قدسیې بېګم په څېر وه. د خپلې مور غوندې یې د ژوند ښې شپې په کورنیو سازشونو، جنګونو او ځان ساتلو کې تېرې شوې وې. له وړوکوالي نه پوهېده چې پر اوږو به یې دروند پېټی اېښودل کېږي. دې په ماشوموالي کې د اس سپرلي، د توري او نېزې وهل او د غشي ویشتلو تربیه اخېستې وه. د خپلې مور قدسیې بېګم په نوابۍ کې دې د پوځي ډلګیو مشري کوله او پوځي مهماتو کې به پخپله هم شریکه وه. دا هم د خپلې مور په شان د عقیدې ټینګه مسلمانه وه، خو پرده به یې نه کوله. په بهوپال کې دننه به یې مخ نه پټاوه. خو کله چې به په سفر تله نو د ورېښمو سپینه بورقه به یې اغوستله، او د هغې له پاسه به یې د مرغلرو تاج هم اېښودلو. دې ډېر ساده ژوند تېرولو، خو په رسمي مراسمو او دربار کې لکه د نارینه نوابانو غوندې په دبدبه اورعب کښېناستله. له خپلو درباریانو سره به یې په سخته لهجه خبرې کولې او هېڅوک ددې په حضور کې سترګې نشوې اوچتولی.

پينځم څپرکی

د سکندر بېګم نوابي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سکندر بېگم لومړی مهم کار دا و، چې هغې د بهوپال د پوځ کنډکونه رسمي کړل. له دې وړاندې به د اورکزیو د کورنۍ خانانو د خپلو ډلګیو مشري کوله او نظم به په کې نه و.

سکندر بېگم په لومړي ځل د پوځیانو د معاش سیستم معرفي کړ. د دوی لپاره یې بارکونه جوړکړل. د سپرو او د پلي لښکر ډلګۍ یې بېلې کړې او یوه منظمه توپخانه یې برابره کړه. د سرکاري وسلو د ثبت او ساتنې لپاره یې بېل وسله تون جوړکړ. هغې په خپله د پوځي رسم گزشت (پرېډ) معاینه کوله. ددې دویم کار دا و، چې د بهوپال مځکې یې کچ کړې. بهوپال یې په دریو انتظامي برخو وویشلو چې هرې برخې کې یوویشت ولسوالۍ وې. د هرې ولسوالۍ حدونه یې وټاکل او په لومړي ځل د بهوپال په سرحدونو د نښې ستنې ودرول شوې.

د هرې یوې ولسوالۍ یو ولسوال یا ناظم او عامل وټاکل شو او دوی ته به معاش ورکول کېده. د مالیې راټولو لپاره یې ۵۰ سپاره او ۵۰ پلي افسران وټاکل. د خپلې نوابۍ په لومړي یو کال کې دننه هغې د بهوپال ۳۰ لکه روپۍ پور پرې کړ، چې زیاتره پیسې ددې خاوندد خپلو خرڅونو لپاره اخیستې وې.

دې د لومړي ځل لپاره د پولیس نظام هم جوړکړ، چې لرې پرتې سیمې به یې اداره کولې. ددې برسېره یې د گمرک (محصول) او استخباراتو څانګې رامنځ ته کړې چې دې ته به یې د مځکو د حاصلاتو او د عامو خلکو د مشکلاتو خبرونه راوړل. دعدلیې نوی سیستم یې معرفي کړ، چې په کې قاضیان او وکیلان یې له بهوپاله بهر له نورو سیمو راوغوښتل. ددې هدف دا و چې خلکو سره انصاف وشي. د عدالت او قاضي د فیصلې پر ضد د اپیل حق هم خلکو ته

ورکړی شو. قوانین یې داسې جوړکړل چې د هندو او مسلمان د دواړو خیال په کې ساتل کېده.

د سکندر بېگم په نوابۍ کې په بهوپال کې د لومړي ځل لپاره خپله سیکه جوړه شوه او د ډاک (پوست) نظام معارفي کړی شو، چې له بهوپاله بهر یې هم دفترونه لرل. دې د لومړي ځل لپاره د محاسبې مشر وټاکلو، چې د ټولو ادارو حساب کتاب وګوري او د فساد او رشوت مخه ونیول شي. د هغې اصلاحات په دریو څانګو کې شوي وو. سیاست، تعلیم او حکومت.

په بهوپال کې لومړۍ ولسي جرګه یا مجلس ددې په وخت کې جوړ شو چې د یوه ټاکلي پارلمان دنده یې پر مخ بیوله. په دې پارلمان کې بېلا بېلو مذهبونو او د سیمو خلک چې پکې سپین ږیرې، تعلیم یافته، بې تعلیمه، مذهبي او مسلکي هر ډول کسان شامل وو. دې شورا به قوانین جوړول او پر ستونزو به یې ازاد بحث کاوه. چې هغه وخت یو ډېر پر مختللی ګام و. دغې شورا د بیان د ازادۍ قانون جوړ کړ او په ډېرو رایو سره ومنل شو. دې شورا له ۱۸۴۷ نه تر ۱۸۶۴ پورې ۱۳۴ قوانین جوړ کړي وو.

د تعلیم په ډګر کې یې نه یوازې د هلکانو او نجونو ښوونځي جوړ کړل، بلکې له یمن او سعودي عربستان نه یې استاذان او عالمان راوبلل، چې د نواب کورنۍ ښځو او سړیو ته به یې د قرآن او حدیث درس ورکاوه. د استاذانو د هستوګنې لپاره وړیا ځایونه جوړشول او له دې پرته ورته مځکې او نغدې پیسې هم ورکول کېدې. د سکندر بېگم په امیرانو کې یو تن مولوي جمال الدین نومیده چې د هغې د لور شاه جهان بېگم اتالیق و. په دې دور کې د بهوپال رسمي ژبه د فارسي پر ځای اردو وټاکل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت او ادارې په ډګر کې يې د بهوپال ښار سړکونه پراخه کړل. چې د اس ګاډي پکې تېرېداى شوى. د شپې په لارو کوڅو کې په هر پنځوس ميټره واټن کې د تېلو څراغونه بلېدل. د هندوانو او مسلمانانو لپاره يې بېل بېل سرايونه جوړ کړل. د يو لوى روغتون او بې شمېره وړو کلېنيکونو برسېره يې د وګړو د روغتيا لپاره قانون جوړ کړو او حکيمانو ته امر وشو چې د هندوانو او مسلمانانو لپاره دې د هغوى د مذهبي حساسيت په احترام بېل بېل داروګان جوړ کړي. ددې په دور کې د لومړي ځل لپاره د پور ورکولو سيستم پيل شو. خلکو به له حکومته پور واخيست او وروسته به يې په اسانو قسطونو پرې کاوه. د حکومت له خوا د ځنګلونو يوه څانګه هم پرانستل شوه چې د چاپېريال ساتنه وکړي او په ناقانونه توګه د ونو پرېکولو مخه ونيسي. په دې وخت کې له نور هند سره د بهوپال، د مځکې له لارې د نښلولو لپاره د اورګاډي پټلۍ په جوړېدو لاس پورې شو. خو هغه د اورګاډي ليدو ته ژوندۍ پاتې نه شوه. لومړى اورګاډى په ۱۸۸۲ کې د خاني انجن سره راغى.

د سکندر بېګم مشکلات

د سکندربېګم کورنۍ ته وفاداره د پوځ مشر بخشي بهادر محمدخان مړ شو، نو د ده مشر زوى صدر محمد د پوځ د قومندان وظيفه ترلاسه کړه. خو دوه کاله وروسته صدر محمد هم په ځوانه ځوانۍ کې مړ شو او د پوځ مشري د ده کشر ورور باقي محمد ته وسپارل شوه. قدسيې او سکندر د نورو خپلوانو په پرتله د پښتنو په دې کورنۍ ډېر زيات اعتماد کاوه. ددې کورنۍ غړيو د قدرت او

واک پر ځاى مسلکي جنګ او د دوست محمد له کورنۍ سره د پت پاللو لاره خپله کړې وه.

د سکندر بېګم لور اوس د پېغلتوب په درشل کې وه. سکندر بېګم له انګرېزانو نه هم هغه ژمنه ترلاسه کول غوښتل چې يو وخت د دې مور قدسيه بېګم د خپل خاوند نذرمحمد له مړينې وروسته غوښتې وه.

دواړو مېرمنو انګرېزانو ته دا ښودله چې دوى د حکومت کولو وړتيا لري. سکندر بېګم ليدل چې د انګرېزانو استازى هومره مخالف نه وو، لکه ويلکينسن چې وو. تر ټولو مهمه خبره دا وه چې د برتانيا پر شاهي تخت يوه ښځه ناسته وه. په دې حالاتو کې سکندربېګم د ليک له لارې له انګرېزانو سره اړيکي ساتلى وو او د خپلې لور شاهجهان بېګم د نواب کېدو په لړ کې يې خپل شرايط وړاندې کړل. په دې کې تر ټولو مهم شرط دا و چې د شاهجهان بېګم له واده وروسته به د هغې خاوند نه يوازې دا چې نواب نه وي بلکې انتظامي اختيارات به هم نه لري. د بېلګې په توګه يې ورته د ملکې ويکټوريې د خاوند شهزاده البرټ نوم وليکلو. دويمه دا چې د شاهجهان بېګم لپاره د يوه مناسب خاوند غوره کولو اختيار به يوازې د سکندربېګم په لاس کې وي او درېيم دا چې سکندربېګم به تر مرګ پورې د خپلې مځکې نوابه وي. په دې ليکونو کې سکندربېګم د ملکې ويکټوريه نوم بيا بيا ياداوه، مانا يې دا وه چې که انګرېزانو ته يوه ښځه واکداره عيب نه دى نو بايد د بهوپال لپاره هم عيب ونه ګڼل شي.

په ۱۸۵۴ کې چې شاهجهان بېګم د ۱۲ کلونو شوه، نو د هغې لپاره د خاوند په لټون سکندربېګم د ټول هند د بېلا بېلو پښتنو کورنيو او قبيلو ۱۲ زلميان هند ته راوبلل. د دوى ښې مېلمستياوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشوې او ځينې په کې د څو ورځو وروسته ولاړل. په اخر کې يوازې شپږ ځوانان پاتې شول چې ټول د دوست محمد خان د لمسو اولادونه وو. سکندربېګم دوی هم رخصت کړل او انګرېز استازي ته يې وليکل. په دوی کې يو ځوان هم زما د لور ور نه دی. دا چې سکندر بېګم ولې دا کار وکړ. لومړی خو دا چې هغې انګرېزانو ته ښودل چې دا د خپلې لور شاهجهان خوښې ته هم ګوري. کله چې دې ۱۲ زلمي بهوپال ته راوبلل، نو انګرېزانو ته يې دا وليکل چې هغه غواړي د دې لور په خپله ځان ته ميړه خوښ کړي او په دې خبره کې يو څه حقيقت هم وو. ځکه له ځينو ځوانانو سره شاهجهان بېګم د ليکونو له لارې د مينې لنډمهالی تعلق هم پاتې شوی و. ډېر ځوانان يوازې په دې حرص بهوپال ته ورغلي وو چې له يوې ښکلې او ځوانې شهزادګۍ سره به هم واده وکړي او د مسلمانانو د يوې پراخې نوابۍ واکمن به هم شي.

ان تر دې چې په دې ځوانانو کې د مغول واکمنې کورنۍ يو شهزاده هم شامل و. اورکزيو ځوانانو خو دا خپل حق ګاڼه. خو سکندر بېګم نه غوښتل چې هغه خونړی تاريخ بېرته تکرارشي. د واک پر سر د هغې په خپل ژوند تېری د هغې ياد و. په ۱۸۵۴ کې سکندربېګم د خپلې مور قدسيې سره د سلا مشورې وروسته د بهوپال د پوځي ځواک مشر سردارباقي محمد خان چې د بخشي بهادرمحمدخان زوی و خپل دربار ته راوابلاله او هغه ته يې امر وکړ چې له شپاړس کلنې شاهجهان سره دې واده وکړي. باقي محمد په دې خبره حيران پرېشان پاتې شو. سکندر ته يې زاری وکړې چې دی د بهوپال يو خدمتګار دی او نشي کولای چې په شاهي کورنۍ کې وردننه شي. دويمه دا چې هغه لا پخوا دوه ښځې او له هغوی څخه يې اولادونه لرل.

هم په دې ورځ باقي د سپينو زرو په يوه طشت کې سکندربېګم ته د وېښتو رنګولو بوتل، مصنوعي غاښونه او عينکې ورواستولې. دا ددې خبرې نښه وه چې دی زوړ او شاهجهان ځوانه وه. خو په سکندر يې هېڅ اثر ونه کړ. هغې لا پخوا دا فيصله کړې وه. باقي ته يې ډېر په سختۍ وويل چې کله د انګرېزانو هوکړه (رضايت) ورته راشي نو سمدستي به واده وي.

سکندر او قدسيې ولې دا فيصله کړې وه؟ دوی نه غوښتل چې د جهانګير په شان يو وارې بيا په خاندان کې ترېګني پيدا شي. د خپلې کورنۍ په خلکو دوی دواړو اعتماد نه کاوه. بهرني د دوی لپاره د منلو وړ نه وو. د دوی يو داسې کس په کار و چې بهوپال ته وفاداره او بې غرضه کس وي. انګرېزانو په دې هېڅ اعتراض ونه کړ. هغوی د سکندر او قدسيې د کورنۍ تاريخچې نه خبر وو. دوی د شاهجهان په تخت د کښېناستو لپاره ۲۱ کاله عمر وټاکلو. د شاهجهان بېګم او باقي محمد خان په ۱۸۵۵ کې واده وشو او په دې موقع باقي محمد ته د امراولدوله خطاب ورکړی شو. ددې سربېره هغه ته په بهوپال کې د توپو د سلامي، لوی جاګير، يو فيل او د پالکي اعزازونه هم ورکړی شول.

(پالکی هغه ډولۍ ده چې نوابان به په کې له يوځايه بل ځای ته تلل او څلورو مزدورانو به اوچتوله.)

سردار باقي محمد د اورکزيو ميشتي خيل وو. دده کورنۍ د دوست محمد او په تېره بيا وزير خېلو ته ډېر خدمت کړی و. دی په هډ مضبوط او ټينګ سړی و. سهار به يې درې ساعته ورزش کاوه. بيا به يې شپږ سېره شيدې څښلې. په يوه لاس به يې د اوبو هغه ارهټ چلولو چې دوو غويانو چلاوه. وايي ده يو ځل يوه غرڅه په دواړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسونو په هوا کې اوچت کړ. چې څلورو کسانو نشو اوچتولی. له شاهجهان بېګم سره دده واده د اطمینان هغه ګړۍ وه چې دواړو قدسيې او سکندر بېګم له ډېرې مودې غوښته. خو په دې وخت کې له بهوپاله لرې په ډيلي او ځينو نورو ځايونو کې د انګرېزانو پر ضد د خپلواکۍ يو پاڅون پيل شوی و.

په ۱۸۵۷ کې د انګرېزانو خلاف يو پاڅون وشو، چې د هند خلک يې د خپلواکۍ جنګ او انګرېزان يې غدر يا بغاوت بولي. د دې پيل د ځينو هغو پوځيانو په بارکونو کې وشو چې د انګرېزانو چاونۍ په کې وې.

په دې وخت کې سکندر بېګم چې د انګرېزانو ملاتړ يې لاره، خپلو پوځيانو ته يې معاشونه زيات کړل او دوی ته يې امر وکړ چې د نورو سيمو د خلکو يا د پوځيانو په لمسون دې غوږونه ږدي. خو په بهوپال کې دريو ډلو په دې پاڅون د انګرېزانو پر ضد توري راپورته کړې. د يوې ډلې مشري فاضل محمد کوله، چې د دوست محمد کړوسی و او غوښتل يې چې په دې پاڅون کې سکندربېګم له واکه لرې کړي. دويم هغه پوځيان وو چې د انګرېزانو پر ضد وو او د دوی مشري ولي شاه او مهاوير په نامه دوو افسرانو کوله. په دوی کې هندوان او مسلمانان دواړه شامل وو. دوی خپل ځينې افسران هم په دې ځايونو کې ووژل. دريیمه ډله مذهبي عالمان وو چې ددې پاڅون پر وخت يې فتواګانې ورکولې او د انګرېزانو پر ضد جنګ يې جهاد ګڼلو.او د مغول پاچا بهادرشاه ظفر تر بېرغ لاندې يې د راټولېدو غږ کاوه. د پوځيانو بغاوت پنځه مياشتې جاري و. اخر دوی چاونۍ ونيوله او شاهي مانۍ يې چارچاپېره محاصره کړه. او غوښتنه يې وکړه چې سکندر بېګم دې دوی ته وسپارل شي. هغې خپل زوم امراولدوله

راوباله او غوښتنه يې ترې وکړه چې له پوځ سره دې خبرې وکړي. او د حل لاره دې راوباسي. په دويمه ورځ د پوځ غوښتنه ومنل شوه د دوی معاشونه يې زيات کړل او سمدستي خطر لرې شو.

عجيبه خبره دا وه چې د پاڅون په لومړيو ورځو کې قدسيې بېګم خپله هم د هغه ياغي پوځيانو ملاتړ کاوه چې د انګرېزانو پر ضد راپاڅېدلي وو او هغوی ته يې شخصي پيسې هم ورواستولې. کله چې سکندر خبره شوه نو خپلې مور ته يې يو سخت ليک ورواستولو او د بهوپال لپاره په راتلونکې کې يې ددې عمل د نتيجو خبرداری ورکړ. قدسيې بېګم په دې خبره له بغاوته لاس واخيست.

سکندر بېګم پوهېده چې که دا پاڅون کامیابه شي نو د دوی واک به هم له منځه ولاړ شي. بهوپال به نه د علماوو، نه پوځيانو او نه هم د فاضل محمد لاس ته ورشي بلکې دا به د دوی د ځواکمنو ګاونډيو مرهټو لاس ته ولوېږي او يا به په کې انارشي او ګډوډي جوړه شي. باقي محمد ورو ورو په سيهور کې پوځيان بېرته خپل لاس ته کړل. هغه وخت له ده سره د پښتنو هغه ډلې ملې شوې چې د اوسني صوبه سرحد نه يې راوستي وو. اخوا په ډيلي کې هم د مغولو پاڅون ناکامه شوی و. انګرېزانو اوس د هند ټول سلطنت په لاس کې لاره. د بهوپال باغيان هم تيت و پرک شول. فاضل محمد ونيول شو او غرغره يې کړ.

د بهوپال سرکاري سندونه ښيي چې په دې ټول پاڅون کې **۱۴۹** ياغيان ووژل شول. د پاڅون کوونکيو دعوا دا وه چې د دوی **۳۵۲** غازيان يا غرغره شوي او يا هم په جنګ کې شهيدان شوي دي.

د انګرېزانو هغه ډلګۍ چې د بهوپال خوا او شا له حملو راتښتېدلې وې هغوی هم دغې سيمې ته کډه کوله. سکندر بېګم خپلو سردارانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته امر کړې و چې دوی دې په لويو کلاګانو کې وساتل شي او د دوی تر څارنې لاندې دې وي.

وروسته بيا يو چا له سکندربېګم نه پوښتنه وکړه چې که انګرېزانو په دې جنګ کې کاميابي نه وای ترلاسه کړې، نو بيا به يې څه کولو. هغې ورته په ځواب کې وويل: ''په دې حالاتو کې د بهوپال پوځ دا خبره يقيني کوله چې دوی (انګرېزان) بې وسلې شي.{دا د سکندر بېګم هغه صلاحيت ښيي چې په يو سخت وخت کې د راتلونکې په اړه د پلان او تدبير خاونده وه.}

د غدر يا د ازادۍ له جنګ وروسته د برتانيې سلطنت بهوپال ته نور مراعات هم ورکړل د مننې پيغامونه، امتيازات او بادرۍ يې ورته اعلان کړې. په ۱۸۵۸ کې د شاهجهان بېګم او باقي محمد د واده درې کاله وروسته د دوی لور وزېږېده، چې سلطان جهان نوم يې ورته ورکړو. هغه وخت شاه جهان د شلو کالو وه. مور يې د ۴۰ او انا قدسيه بېګم يې د ۵۸ کالو وه. يو کال وروسته به دې د بهوپال د نوابې په توګه رسمي واک ترلاسه کاوه. خو سکندر بېګم غوښتل چې په خپله د واک په ګدۍ ناسته واوسي. هغې د انګرېزانو استازي ته ليک ورواستاوه.

د هغې دليل دا و چې سکندر بېګم د پنځلسو مياشتو وه چې د هغې پلار ووژل شو او ددې تر ځوانۍ يې مور واکمنه وه. بيا دا واده شوه نو خاوند يې نواب شو. او اوس چې دې په غدر کې خپل صلاحيتونه انګرېزانو ته ښودلي نو واک ددې پر ځاې د هغې لور ته سپارل کېږي، چې تر اوسه د سياست او واکمنۍ تجربه هم نه لري. په دې خبره برتانويان په مشکل کې بند شول. يوې خوا ته د سکندربېګم قوي شخصيت او د هغې د انتظام ښه والی و او بل لوري ته د دوی

خپل ترون او شرايط وو چې شاه جهان ته د مکملو اختياراتو په ورکولو يې د ښځې پاچاهي منلې وه. هغوی سکندر ته د نوابې د سرپرستۍ لپاره ټول عمري اختيار ورکاوه. خو دې ورسره نه منل او پر دې به يې ټينګار کاوه چې دا به پخپله ټول عمري نوابه وي.

د انګرېزانو استازي رچمنډ شېکسپيېر بهوپال ته ورغلو او له شاه جهان بېګم سره يې يوازې د ليدلو غوښتنه وکړه. په دې غونډه کې شاه جهان هغه ته خپله فيصله واوروله. هغه دا چې د خپلې مور د نوابۍ لپاره په خپله خوښه له واکه لاس اخلي. په دې فېصله د انګرېزانو ستونزه حل شوه. دا فيصله انګرېزانو په ۱۸۶۰ کې په يوه رسمي دربار کې اعلان کړه او د لومړي ځل لپاره يوه مسلمانه ښځه سکندربېګم د بهوپال واکمنه او د هغې لور شاهجهان بېګم يې ځای ناستې شوه.

له دې اعلان سره سکندربېګم سمدستي يو څه ارامه شوه. په بهوپال کې اوس د هغې پښې ټينګې شوې. د دښمنانو له خوا هغه خطر کم شو چې هر وخت به ورسره و. اوس هغې کولای شو چې له بهوپاله بهر ووځي او د يو څه وخت لپاره اداري کارونه خپلې لور ته پرېږدي. د باقي محمد په موجودګۍ د پوځ له خوا هم بې غمه وه. هم دا حالات وو چې هغې د حج لپاره ملا وتړله.

په ۱۸۶۳ کال د نومبر په مياشت کې سکندربېګم له خپلې مور قدسيې بېګم او ماما مويز پوځدار سره يو ځای د حج لپاره مکې ته روانه شوه. دا سفر په دې لحاظ تاريخي دی چې تر دې وړاندې د هندوستان يو واکمن هم چې ښځې او نارينه دواړه په کې شامل وي، پخپلې واکمنۍ کې حج ته نه ووتللی. له هغې سره ۱۵۰۰ کسان مله وو. دا سفر لومړی په سړک بيا په اورګاډي او بيا په دريو سمندري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېړيو ترسره شو. ددې لپاره په میاشتو میاشتو تیارۍ شوې وې. په لویو سردارانو کې د هغې دیوان مولوي جمال الدین،د پوځ قومندان یو شمېر وزیران، جاګیرداران، ډاکټران، نرسانې، ساتندویان، خانسامان (ډوډۍ پخوونکي)، نایان، دوبیان، ښځینه خدمتګارې، پیاده او قاصدان او بې شمېره نور خدمت کوونکي شامل وو. دوی د کاروان په شکل د سړک له لارې په پیلانو او اسونو سپاره مهارګام ته ورسېدل. هلته په اورګاډي کې ممبۍ ته ولاړل او په ۱۸۶۴ م کال د جنورۍ پر شپږمه نېټه د سمندر له لارې جدې ته روان شو. یوه بېړۍ د خاني او دوه بادباني وې. ۲۰ ورځې وروسته دوی جدې ته ورسېدل. خو د دوی سفر له مشکلاتو او ستونزو ډک و.

جدې ته په رسېدو د ترکيې یوه والي (ګورنر) او د مکې معظمې شریف شیخ عبدالله بن محمد ابن عاون دوی ته د توپو په ډزو سره رسمي هرکلی وکړ. خو د دوی د دومره لویې ډلې راتلل او ځایول ګران کار و. په بندر کې د سکندر بیګم د قیمتي سامانونو د تلاشي په پلمه د هغې د لرګي یوه پېټۍ ماته کړی شوه او له هغې نه کالي او ګاڼې غلا شوې. د هغې په قیمتي سامان د مالیې غوښتنه وشوه. د سکندر بېګم د اوسېدو لپاره چې کوم کور ټاکل شوی و کله چې دا هغه ته ور روانه شوه، نو ورته خبر ورکړل شو چې د مصر یو شهزاده راروان دی نو ځکه دا په هغه ځای کې نشي ایسارېدای. سکندر بیګم خپل ځان ته د استوګنې بل بندوبست وکړ. وروسته معلومه شوه چې د مصر شهزاده هېڅ رانغی.

له جدې نه مکې ته سفر هم له خطره ډک و. له کاروان سره د عثماني سلطنت یو استازی سلیمان بېګ او د مکې د شریف ورور مله وو، چې ورسره عرب او ترک محافظان وو او د کاروان بدرګه یې کوله.

سکندر بېګم سره په خپله د بهوپال ساتندویان هم وو. په دې سیمه کې د بهوپال د واکمنانو د شتمنۍ او سخاوت کیسې لا پخوا مشهورې وې، په تېره بیا قدسیه بېګم چې د خپل ګاډي نه به یې روپۍ بهر ته غورځولې او ددې په نتیجه کې به سوالګر هم پر دوی راټول شول. ددغسې خیرات په کولو سره سکندر بېګم څو ځلې خپله مور وترټله، خو هغې به نه منل.د عربستان د دښتو بدو قبایلو ته هم د دوی د شتمنۍ خبرونه رسېدلي وو او څو وارې په دې قافله حمله وشوه خو څه خاص تاوان یې ونه کړ.

یوه شپه د قدسیې بېګم اوښ ځینو بدوګانو په مخه کړو او تژدې دا تښتول شوې وه چې ددې په شور زوږ د بهوپال محافظانو ورپسې خپل اسونه وزغلول او د یوې لنډې جګړې وروسته یې دا وژغورله. مکې ته په رسېدو د شریف لخوا د هرکلي په توګه د بهوپال حاجیانو ته پنځوس ډوله خواړه د ورځې درې ځلې ورواستول شول. سکندر او قدسیې دواړو دا ډوډۍ ونه خوړه. په عربي نړۍ کې د چا ډوډۍ نه خوړل د هغه سپکاوی ګڼل کېږي. د مکې د والي غوږ ته دا خبره ورسېده او په دویمه ورځ شل ترک پوځیان د سکندر بېګم د کور پخلنځي ته ورننوتل او لوښي لرګي یې ورمات کړل. مولوي جمال الدین یې ووهلو او ګواښ یې وکړ چې دوی به هغه چا ته سزا ورکوي چې د شریف یا د والي سپکاوی وکړي. سکندر بېګم په دې پېښه خپل کوربه ته د احتجاج یو لیک ورواستاوه چې په کې یې لیکلي وو: هغې د یوه مسلمان سلطنت د واکمنۍ او د یوې مسلمانې ښځې په توګه چې حج ته راغلې ده، د داسې چلند تمه نه لرله. شریف د روغې جوړې لپاره بیا د پنځوسو خوړو خوانچې ورواستولې او سکندر بېګم زړه نازړه دا ډوډۍ په خپله هم وخوړله او د خپلې ډلې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو کسانو یې هم وخوړله. خو ورسره یې دا خبره هم په خپلو یادښتونو کې لیکلې چې ډوډۍ خوندوره نه وه او یخه وه.

په دې کارسره د دواړو ډلو ترمنځ روغه وشوه، شریف هغې ته بلنه ورکړه چې د ده په ماڼۍ کې د ده د کورنۍ له ښځو سره ووینې.

سکندر بېگم هم داسې وکړل او د دې لیدنې حال یې ټکي په ټکي لیکلی دی.

د هغې له یادښتونو معلومېږي چې په عربستان کې د هغې یوه خبره هېڅ خوښه نشوه. هغه دا چې ښځې یو مېړه پرېږدي او بل کوي. د یوې ښځې چې به له خاونده زړه تور شو نو والي ته به یې خواست وکړ، چې دا خلع اخلي .والي به دا ومنل، ښځې به یو بل واده وکړ، داسې به یوې ښځې درې څلور او ان پنځه مېړونه کړي او پرې ایښي وو. پر یوه بله خبره چې د هغې اعتراض و هغه په خپله د خانه کعبه او د مکې د ښار بده انتظامیه وه. ښار له ګداګرو او له هغو خلکو ډک و چې د هند له لویې وچې ورغلي وو. په دوی کې معیوب، شل شوټ، غله او داسې کسان شامل وو چې په خپلو ملکونو کې یې ځای نه لرلو.

سکندر بېگم د حج اداکولو وروسته بېرته بهوپال ته ورسېده. دې ټول سفر یوولس میاشتې واخیستې او د دې په غېرموجودګي کې د دې لور شاه جهان بېگم د بهوپال چارې پر مخ بېولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ۱۸۵۴ کـال و او پـه بهوپـال کـې د سـکندر بـېگم لـه خـوا د عالمانو او د ديني استادانو ډېر هرکلی کېده. د هندوستان له ګوټ ګوټ نه به خلک هلته د کار روزګار موندلو لپاره ورتلل. هغه وخت د برېلي يو ۱۷ کلن ځوان سيد صديق حسن بهوپال تـه کډه وکړه. دده پلار پـه عقيده شيعه وو. خو يـو وخت يې اعـلان کړی و چې دی لـه شيعه مسلکه سني عقيدې تـه اوښتی دی. همدا و کله چې صديق حسن د پنځو کلونو پـه عمر کې يتيم شو نو د خپل پلار لـه وراثتـه محروم کړی شو.

بيا دده کونډې مور صديق ډېر پـه سختو او خوارو رالوی کړ. هغه د عربي او فارسي ژبې له زده کړې سره د قرآن او حديث علم هم حاصل کړ. دی چې د روزګار موندلو لپاره بهوپال ته ورسېدو، نو هلته يې په لومړي سر کې د خوشبويۍ (عطر) پـه خرڅولـو لاس پورې کړ. لـه دې سره سره بـه هغـه د جمعې ورځ پـه يـوه يـا بـل جومـات کـې خطبـه هم ورکوله. په خطبه کې به يې د حنفي عقيدې پر ضد خبرې کولې او ډېر ژر خلکو د وهابي ټاپه ورباندې ولګوله. دی د سکندر بيګم له خوا په ۱۸۵۷ کال کې له بهوپاله وشړل شو. عامه خبره دا کېده چې ده له يوه مولوي سره مخالفت پيدا کړی و، خو په نوابي کورنۍ کې ويل کېده چې سکندر بېګم ډېر ژر په دې پوه شوه چې صديق حسن ښې ارادې نه لري او په بهوپال کې مذهبي شر راپورته کوي.

صديق حسن لـه بهوپالـه د وتـو وروسـته د پښتنو يـوه بـل رياست ټونک ته مخه کړه. خو ډېر ژر د ۱۸۵۷ کال د مې مياشت کې غدر يا د خپلواکۍ پاڅون پيل شو او ويې ليدل چې هلته د انګرېزانو پر ضد د خلکو د راپورته کېدو څه امکان نه و، نو دی قنوج ته ولاړ. دده مور

شـپږم څپرکی
شاه جهان بېګم

او خور هغه وخت په قنوج کې اوسېدل. د غدر په دې کال او وروسته هم صدیق حسن کار روزګار نشو موندلی. نو یو واري بیا بهوپال ته ولاړ او دا ځل یې مولوي جمال الدین ولید، چې د سکندر بېګم د لور شاه جهان استاد هم و. مولوي نوابي ته د هغه سفارش وکړ او په خپل دفتر کې یې د منشي کار ورته وسپارلو. سکندر بېګم هغه ته د بهوپال د تاریخ لیکلو دنده ورکړه او ددې کار لپاره یې ورته پیسې هم ورکړې. صدیق حسن ډېر ژر خپله مور او خور هم بهوپال ته راوستل او یو کال وروسته په ١٨٢٠ م کې مولوي جمال الدین خپله مشره لور چې کونډه وه او اولادونه یې لرل او له صدیق حسن نه یولس کاله مشره وه ورته په نکاح کړه. په دې واده صدیق حسن د خپل راتلونکي او له معاش نه بې غمه شو. د ده تګ راتګ د سکندر بېګم کورنۍ ته هم زیات شو او د خپل خسر له برکته یې ډېر ژر د اداري کارونو لوړو عهدو ته ځان ورسولو. دده تر ټولو لویه کامیابي د شاه جهان بېګم استاد مقررېدل و.

د شاهجهان لور سلطان جهان اوس د شپږو کالو وه. سکندر بېګم چې حج ته تللې وه نو په ټول سفر کې یې د بېلا بېلو ځایونو حال په لیک کې خپلې لمسۍ ته ولیکلو. شپږ کلنې سلطان جهان به د خپلې نیا (انا) لیکونو ته ځوابونه هم لیکل. دا د سکندر بېګم تر سیوري او روزنې له پروګرام سره سم تربیه کېده.

د هندوستان د ډېرو مسلمانو کورنیو دا دود و او په ځینو ځایونو کې دا دود اوس هم ساتل شوی دی چې ښځې د خپلې لور یا د زوی مشر اولاد لکه د خپل اولاد غوندې لویوي. په هغو ورځو کې چې جینکۍ به ډېرې وړې وې ودېدې نو په دې کار به هغوی د ماشوم د سمبالولو او د هغه له ساتنې بې غمه وې. سکندر بېګم د سلطان

جهان بېګم روزنه په خپله کوله. شاهجهان بېګم د خپلې مور او نیا په پرتله ډېر شاعرانه طبعیت لرلو. د هغې کالي پترې خوښېدل. د ژوند ښایسته شیان به یې ستایل. د هغې خاوند باقي محمد له هغې په عمر کې ډېر لوی و او دا هم د هغې د ناارامۍ یو سبب و. بلخوا سکندربېګم په خپل ژوند کې د سخت ډیسیپلین خاونده وه او له حج نه چې بېرته راغله نو د خپلې لمسۍ سلطان جهان د راتلونکي په اړه یې فکر شروع کړ.

په ١٨٢٧ م کې امرالدوله (باقي محمد) د حج لپاره ولاړ خو کله چې بېرته د مصر له لارې په بېړۍ کې راتلو نو ناروغه شو او لږ ورځې وروسته مړ شو. د هغه مرګ د شاهجهان لپاره دومره د اندېښنې او خپګان وړ نه و څومره چې د سکندر بېګم لپاره و.

شاهجهان بېګم په ځوانه ځوانۍ کونډه شوه او سکندربېګم ته یو واري بیا په کورنۍ کې دننه سازشونه جوړ شول. سکندربېګم د خپلې لور شاهجهان بېګم له کړو وړو دومره خوشاله نه وه. هغه اوس د اوویشتو (٢٧) کالو وه. ٣٣ کلن صدیق حسن د هغې استاد و چې عربي او فارسي لوړې زده کړې یې ترې کولې. دوی د سبق نه علاوه په شعر او ادبیاتو هم خبرې کولې او په نوابي کورنۍ کې داسې ګنګوسې خورې شوې چې دوی د درس پر وخت نوکرانې له هغه ځایه وباسي. د کورنۍ د ملازمانو له خوادا خبره هم وشوه چې یو ځلې سکندربېګم دا ښه ووهله او په کوټه کې یې بنده کړه. لکه چې شاهجهان بېګم شاعرانه طبعیت درلود او په ځوانۍ کې کونډه شوې وه، د هغې د ژوند هغه ارمانونه نه وو پوره شوي چې ددې د سن ښځې یې لري. سکندربېګم په خپله ځواني له خاونده لرې تېره کړې وه او د قدسیه بېګم په شان خپلې ارزوګانې یې پر کار او د خلکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدمت کې لټولې. خو شاه جهان رومانټيک طبعيت درلود. صديق حسن په داسې وخت کې ورسره مخ شو چې دې ته يوه جذباتي اړانه په کار وه. بل خوا صديق حسن لپاره شاه جهان يوه داسې مرغۍ وه چې په خپله دده لومې ته ورداخله شوه. سکندربېګم پر ځای ددې چې د شاه جهان بېګم د واده غم يې کړی وای د بهوپال سياست او ددې د راتلونکې په اړه يې فکرونه کول.

سکندر بېګم په دې هم ښه پوهېده که د هغې لور ښه واکمنه نه شوه نو لمسۍ به يې بې واکه شي. د دوست محمد په کورنۍ کې د هغې ورېرونو او نورو ځوانانو اوس هم د بهوپال واکمني غوښتله او تل به يې سازشونه کول. د دوی د خطر د مخنيوي لپاره سکندر بېګم له خاندانه بهر په يوسفزيو او پېروزخېلو کې د يوه مناسب هلک لټون پيل کړی و او په دې لړ کې هغې د لوهاري د سردارجلال خان کورنۍ ته خپل يو وزير ورواستاوه. دا هغه کورنۍ وه چې دوست محمد په کې پناه اخيستې وه. په ۱۸۲۲م کې د اګرې په دربار کې له ګډون وروسته سکندربېګم د اورکزيو ځينې ځوانان اګرې ته راوبلل چې په خپله يې ووينې. په دوی کې يوه کونډه محمدي بېګم له خپل ۱۷ کلن زوی احمد علي خان سره ورغله. د احمد علي ښې تربيې پر سکندربېګم اغېز وکړو.

محمدي بېګم له خپلو دوو اولادونو احمد علي او چندا بي بي سره بهوپال ته کډه وکړه. د هغې په کورنۍ کې داسې څوک سړی نه و چې د هغې واکمنۍ ته يې خطر رامنځ ته کړی وای.

له اګرې نه بېرته د راتلو سره سکندربېګم ناروغه شوه او دوه کاله وروسته د ۵۰ کلونو په عمر کې مړه شوه. دا تر ۲۱ کالو پورې د بهوپال نوابه وه.

ددې د مړينې اوولس ورځې وروسته په ۱۸۶۸ م کال کې شاهجهان بېګم په دويم ځل د بهوپال نوابه اعلان شوه. په دې وخت کې دا اعلان هم وشو چې لس کلنه سلطان جهان بېګم به ددې ځای ناستې وي. شاهجهان د ۳۰ کالو وه، د دې خبرې امکان و که هغې دويم واده وکړو او زوی يې وشو نو د انګرېز او د اسلامي قانون تر مخې به د هغې ځای ناستی وي. خو سکندربېګم له مرګ وړاندې له انګرېزانو دا ژمنه اخيستې وه چې د هغې لمسۍ به راتلونکې حکمرانه وي. دويمه دا چې سکندربېګم غوښتل چې د بهوپال واک دې په اورکزيو کې پاتې وي. همدا وجه وه چې هغې د سلطان جهان لپاره يو اورکزی پښتون غوره کړی و.

کله چې شاهجهان نوابه شوه نو هغې صديق حسن خپل مشر منشي اعلان کړ او په دې توګه به دوی دواړو يو بل سره ليدل. شاهجهان اوس ده ته د صديق حسن پر ځای د صديق حسن خان نوم اخيستو. مانا يې دا وه چې دی د يوه پښتون په توګه وروښايي. اوس د هغې پر سر د سکندربېګم غوندې مور هم نه وه چې ددې کړه وړه وڅاري. دا څرګنده وه چې د شاهجهان بېګم له صديق حسن سره مينه وه او خپله صديق حسن د هغې احساسات او ذهن دواړه په لاس کې نيولي وو.

د خپلې نوابۍ په لومړيو څلورو کالو کې شاه جهان د حکومت په کارونو کې ښه په لېوالتيا برخه اخيسته. د ماليو انتظام يې ښه کړ، د پوليس او پوستې سيستم يې ښه پر مخ يو وړ. د سپرو پوځيانو معاش يې زيات کړ. په خپله به د بهوپال لرې پرتو سيمو ته ورتله او د خلکو له حاله به يې ځان خبراوه. ددې په حکومت کې د بهوپال خاوره کچ شوه او سرشمېرنه يې وکړه. چې له دې حسابه هلته ۷۲۴۰۰۰ (اوه لکه څلور ويشت زره) خلک اوسېدل او داپه داسې حال کې وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته د څو کلونو سوکړې (وچکالي) او يوواړې د طاعون وبا ډېر خلک مړه کړي او بې شمېره نورو له دې ځايه کډې کړې وې.

د وچکالۍ له کبله د مځکې حاصل کم شوی و. همدا وجه وه چې په بهوپال کې د اپيمو کر ته اجازه ورکړل شوه. خو ورو ورو ددې نوابۍ کلتور هم په بدلېدو شو. شاه جهان په خپله شاعره وه، آرټ، ادبيات او موسيقي يې خوښېدله. هغه دربار چې يوازې عالمان او مذهبي خلک ورته راتلل اوس د شاعرانو، ليکوالو، انځورګرو او سندرغاړو تګ راتګ په کې زيات شو. شاه جهان به ورله د دوی په تخليق انعامونه او مځکې ورکولې.

د شاه جهان لور د لسو کالو د وړوکي عمر نه خپله روزنامچه ليکله. او يو ځای ليکي چې د نيا (سکندربېگم) د مړينې نه وروسته چې يې له خپلې مور سره ژوند پيل کړ، نو ددې ورځنی مهال وېش چې پخوا ټاکل شوی و اوس نيمايي ته راولوېد.

د سکندربېگم په وخت کې د سلطان جهان لپاره دا مهالوېش ټاکل شوی و:

سهار له پنځو نه تر شپږو بجو ـ ازاده هوا کې ورزش

اتو نه تر لسو بجو ــ ـ د قران زده کړه

دولس نه تر يوې بجې ــ ـ خطاطي او ليکنه

دريو نه تر څلورو ــ ـ انګرېزي درسونه

څلورو نه پنځو بجو پورې ـ ـ حساب

پنځو نه تر شپږو بجو ـ پښتو او د تورې تربيه د اس سپرلي

خو شاهجهان بېگم دا مهال وېش بدل کړ.

سهار له اوو بجو نه تر نهو ــ د قران درس

د غرمې له دوو نه تر څلورو ــــ د سرکاري اسنادو مطالعه ورپسې ټول وخت د تفريح لپاره

سلطان جهان له وړوکي عمره ليدل چې صديق حسن ددې پرکونډې مور څومره اغېز لري او دا يې هم احساس کړی و چې د هغه له کبله يې له خپلې مور سره واټن او لريوالی پيدا شوی و. د دوی په سرکاري استوګنځي کې د شعر و شاعرۍ او موسيقي په محفلونو کې به صديق حسن هرو مرو موجود و.

په ۱۸۷۱م کال کې چې سلطان جهان د ديارلس کالو وه هغې د قرآن کريم زده کړه پای ته ورسوله او له رواج سره سم شاه جهان بېگم د خپلې لور لپاره د نشرح محفل جوړ کړ. او تر څلوېښتو ورځو پورې په بهوپال کې ددې خوشالي ولمانځل شوه.

صديق حسن له هغې ورځې راهيسې چې شاه جهان په رسمي توګه نوابه شوه، قدرت ته د رسېدو لپاره لاس وپښې وهلې. دده لومړی کار دا و چې خپل خسر مولوي جمال الدين يې له حکومتي کارونو لرې کړ. په شاه جهان بېگم يې دومره اغېز پېدا کړ چې ځان يې مدارالمهام (مشر وزير) کړو. عجيبه خبره دا وه چې د صديق حسن مېرمنې ذکيه بېگم ددې هر څه ملاتړ کاوه. هغه اوس پنځوس کلنه وه او خپل خاوند يې دې ته هڅاوه چې له شاه جهان بېگم سره واده وکړي.

صديق حسن په بهوپال کې د انګرېزانو استازي مېجر اېډوړډ تامسن ته يو پټ خبر ورواستولو چې شاه جهان بېگم سره په جنسي اړيکو کې هغه حامله کړې ده.او هغه يې په دې قانع کړ که شاه جهان بېگم ډېر ژر له ده سره نکاح ونه تړي نو دا به د بهوپال لپاره يوه لويه بدنامي وي. انګرېزانو دا خبره ومنله او د دوی استازي چې له شاه جهان بېگم سره وليدل نو دا خبره يې ورته وکړه چې د هغې لپاره به دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهتره وي چې بل واده وکړي. ځکه چې اسلام کې د ښځې لپاره د دويم واده اجازه شته.

شاه جهان په خپلو يادشتونو کې ډېر په معصومانه ټکيو کې ليکي:
'هغې د انګرېزانو لخوا يو ليک تر لاسه کړ چې ورته په کې د واده مشوره ورکړل شوې وه. دې خپلو خپلوانو کې وکتل چې څوک دومره علم او شرافت لري چې له دې سره د واده کولو وړ وي. نو څرګنده شوه چې دا محترم (صديق حسن) له تېرو لسوکلونو راهيسې د بهوپال خدمت کوي او زما د مور سکندربېګم منشي هم پاتې شوی و او په ټول بهوپال کې دده غوندې علم له هيچا سره نه و. نو ما د قرآن له تعليماتو سره سم او د انګرېزانو په مشوره دا فيصله وکړه چې زه دويم واده وکړم'

په دې به هغه شيطاني خبرې هم ختمې شي چې زه ولې له يوه پردي سړي سره يوازې يمه او دا خو ښکاره ده چې زه به د حکومت د کارونو لپاره له خپل مشر وزير سره يوازې کېنم. په ۱۸۷۱ کې شاه جهان بېګم له صديق حسن سره واده وکړو او صديق حسن په رسمي توګه د شاه جهان بېګم بې اختياره سرپرست وټاکل شو. قدسيه بېګم لا ژوندۍ وه او اويا کلنه وه. هغې چې دا خبر واورېدو نو ډېره سخته خپه شوه. هغې لا پخوا د شاه جهان او د صديق حسن د اړيکو مخالفت کاوه. د هغې کرکه او قهر لا زيات شو. صديق دا خبره ياد وساتله او د نيا او لمسۍ تر منځ يې فاصله زياته کړه.

له واده سمدستي وروسته ده پر شاه جهان فشار راوړ چې د نوابۍ لقب دې هم ورته ورکړل شي او انګرېزانو ورته نواب والاجاه اميرالملک خطاب ورکړ. شاهجهان بېګم په دې دومره خوشاله شوه چې دی يې په يوه هاتي سپور کړ او د جلوس په شکل يې د بهوپال

لارو ته وويستلو. د بهوپال خلکو له هغه دومره نفرت کاوه چې په کور کښېناستل او هيچا يې هرکلی ونه کړ. مهمه خبره دا وه چې د شاه جهان بېګم د حمل خبره دروغ وختله. له واده وروسته صديق حسن په دې خبره ناراضه شو او شاه جهان بېګم ته يې وويل چې دا د هغې د خپلوانو او د بروکټې پښتنو يو سازش و. هغه شاه جهان بېګم چې د شعر وشاعرۍ او د موسيقۍ په محفلونو کې به کښېناستله او هغه صديق حسن چې په دې محفلونو کې يې خپله هم ګډون کاوه او خوند به يې ترې اخيست، اوس دواړو د اسلام د سپېڅلي دين په درناوي د پردې او ستر فيصله وکړه. ياني دا چې شاه جهان بېګم اوس له پردې شا ته حکومت کاوه او د خلکو مخې ته به نه راتله. تر واده له مخه چې صديق حسن څه ډول ژوند کاوه له واده وروسته ورته هر څه عيب ښکاره کېدل د پوښتنې وړ و. شاه جهان بېګم په دې کار له عملي پلوه د بهوپال واک صديق حسن ته وسپارلو او د کوم واک اختيار لپاره چې د هغې مور او نيا نيمه پېړۍ وړاندې مبارزه کړې وه هغه يې له لاسه ورکړ. د صديق حسن په لمسون شاه جهان له خپلې نيا قدسيه بېګم سره هم اختلاف پېدا کړ، تر دې حده چې هغه به يې خپل کور ته نه رابلله. او کله چې د سلطان جهان واده و نو هغې ته يې اجازه ورنکړه چې خپلې لمسۍ ته سوغات راوړي.

تر ټولو مهمه خبره دا وه چې د بهوپال اورکزي پښتانه د صديق حسن له غروره او د هغه له فيصلو په عذاب وو، خو د هغه د موجوديت تر ټولو لوی ګوزار د سلطان جهان په ژوند و چې له مور سره يې اړيکي د ورځې په تېرېدو سره خرابېدل.

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۸۷۱م کال د بهوپال خلکو د سلطان جهان د نشرح د جشن په توګه یاد وساتلو خو دا کال د شاه جهان د دویم واده کال هم و.

سلطان جهان په لومړي ځل د صدیق حسن له منفي شخصیت سره مخامخ شوه. دا له وړوکوالي راهیسې د جلال اباد یوه اورکزي احمدعلي ته ناسته وه او هغه یې د خپل ژوند ملګری منلی و. له ده سره یې د ځوانۍ مینه هم پیدا شوې وه خو اوس صدیق حسن د هغې د پلندر په رول کې ورباندې فشار راوړو چې دا کوژدنه دې ختمه کړي او دده له زوی نورالحسن سره دې واده وکړي چې د لومړۍ مېرمنې نه یې و. شاه جهان به د صدیق هره خبره منله او په دې معامله کې یې هم څه اعتراض ونه کړ. خو سلطان جهان سکوټ انکار وکړ. هغې د احمد علي نه علاوه بل هېڅوک نه غوښتل.

شا ه جهان انګرېزانو ته ولیکل چې دوی څه مشوره ورکوي. هغوی هېڅ اعتراض ونه کړ. بیا دې له خپلو سردارانو او نورو امیرانو سره مشوره وکړه دوی هم په دې واده ورسره رضا شو، خو صدیق حسن د دوی واده تر یوه کاله پورې وځنډاوه. په دویم ګام کې ده احمد علي له شاهي ماڼۍ نه وشړلو او دی له خپلې مور سره په یوه بل سرکاري کور کې مېشت شو. ده هڅه کوله چې د احمدعلي کمزوري پیدا کړي یا دی مجبور کړي چې ورته نافرماني وکړي خو احمد علي هوښیار ځوان و. پدې پوهېدو چې یوه معمولي خبره به د واده د ختمېدو سوب وګرځي. اخر په ۱۸۷۵ م کال کې احمد علي د احتشام الملک او د سلطان الدوله له القابو سره سلطان جهان په ډولۍ کې خپل کورته بوتله.

اووم څپرکی

مور و لور او سیاست

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې شاه جهان بېگم د پردې شاته پټه شوه نو په رسمي دربارونو کې يې د بهوپال د نوابۍ په توګه له ګډون نه ډډه کوله او د عذر په توګه يې انګرېزانو ته وليکل چې ددې استازيتوب به يې مېړه صديق حسن کوي.

د انګرېزانو له خوا په ۱۸۵۷ م کې د خپلواکۍ د پاڅون له برياليتوب وروسته په بېلا بېلو صوبو کې دربار رابلل کېده. دې دربارونو که يوې خوا ته نوابانو او راجه ګانو ته موقع ورکوله چې له يوه بل سره ووينې. نو بل خوا به انګرېزانو د دوی د سيمو په باب اورېدل چې دوی نوې تګلاره څنګه پلې کوي. په دوديزه توګه نوابانو او راجه ګانو د عېش او ارام ژوند کولو او په دې دربار کې به دوی خپل نوکران او خدمتګاران هم ځان سره وړل. د استوګنې لپاره به دوی خېمې لګولې او لکه د يوې لويې مېلې غوندې حالت به جوړ شو. په رسمي غونډو کې به د هر چا ځای معلوم و. د راجه ګانو او نوابانو ځای ناستې به هم په کې شاملېدل او د دوی ځای به معلوم و.

د دوی د مېرمنو ځای به تل د غونډو په وروستيو ليکو کې و. په ۱۸۷۷ م کال کې انګرېزانو شاه جهان ته د يو اعزاز ورکولو اعلان وکړ. نو هغې د صديق حسن نوم وړاندې کړ، چې د هغې پر ځای به دی دا اعزاز ترلاسه کړي. خو انګرېزان په دې پوهېدل چې صديق د واک ترلاسه کولو په لاره روان دی. دوی انکار وکړ او ورته يې ووېل چې په خپله به دربار او نورو سرکاري سفرونو ته ورځي.

له واده وروسته سلطان جهان په شپږو کلونو کې پنځه ماشومان وزېږول. لومړی لور يې بلقيس جهان نومېده. له دې وروسته په ۱۸۷۶ م کې ددې زوی محمد نصرالله خان وزېږيد، چې د څلورو واکمنو ښځو نه پس لومړی هلک و. ورپسې عبيدالله خان او يوه بله

لور آصف جهان پيدا شوه. څوارلس کاله وروسته ددې زوی حميدالله خان په ۱۸۹۴ کې وزيږېد چې د بهوپال راتلونکی نواب و.

په دې کلونو کې چې سلطان جهان کال پر کال اولاد زېږولو. د شاه جهان بېګم او د صديق اولاد نه کېده. دوی د اولاد لپاره ډاکټرانو، حکيمانو، پيرانو او عالمانو ته ولاړل چې پکې هندوان او مسلمانان دواړه شامل وو، خو فايده يې ونه کړه. په دې وخت کې د بهوپال ټولنه هم په دوو برخو ووېشل شوه، يو هغه وهابي او مځکه وال وو چې په صديق حسن راټول وو. دويم هغه پښتانه چې د باقي محمد د کورنۍ او د جلال اباد نه له احمدعلي سره ورغلي وو. د سلطان جهان تر ټولو لوی ملاتړ د هغې د مور نيا قدسيه بېګم وه.

د مور او لور تر منځ رابطه به د سلطان جهان د مشر لور بلقيس جهان له لارې کېده چې په ورځ کې به يو ځلې د خپلې نيا سلام ته ورتله.

صديق حسن د حکومتي کارونو لپاره ټول خلک په خپله لګول. د پوليس مشر، مشر وزير ميرمنشي او دغسې نورې مهمې څوکۍ يې د خپلې خوښې خلکو ته ورکړې.

په ۱۸۷۷ م کال کې صديق حسن يو دربار راوبللو او په خپله يوه اورېده وينا کې يې د سکندربېګم د وخت او د هغې پر حکومت نيوکې وکړې. اوسنی دور يې وستايلو او د باقي محمد د دوو زامنو لطيف محمدخان او مجيد محمدخان په اړه يې ووېل چې د دوی له احمدعلي سره پټې رابطې دي او سازشونه کوي.

سلطان جهان او احمدعلي هغه ګړۍ هلته ناست وو، خو هېڅ غږ يې ونه کړ. خو هغې دا هر څه په خپلو يادشتونو کې وليکل.

په ۱۸۸۱ کې د هندوستان ټول واکمن کلکتې ته په يوه دربار کې مېلمانه شول. شاهجهان له خپلې ځای ناستې سلطان جهان سره ورېلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وه. شاه جهان د صدیق حسن په بدرګه هلته ولاړه. د انګرېزانو له خوا د هر یوه نواب او راجه لپاره بېله چوکۍ او د سلطان ځای ناستو لپاره یې بېلې چوکۍ وې. سلطان جهان لیکي چې کله هغې له وایسرای سره ستړې مه شې کول نو صدیق حسن ولاړ و او هغې ته ټاکل شوې چوکۍ باندې کېنباست. په دې وخت کې د انګرېزانو د مراسمو مشر راوړاندې شو. له هغه یې غوښتنه وکړه چې دا ځای دې پرېږدي. په دې خبره صدیق حسن سخت په قهر شو او انګرېزانو ورته په سخته وویل چې دی هلته نشي کېنباستلی. دی مجبوره شو چې هغه ځای سلطان جهان ته پرېږدي.

د ورځو په تېرېدو سره د قدرت لپاره د صدیق حسن حرص او د سلطان جهان لپاره مشکلات زیاتېدل.

په ۱۸۸۱م کې قدسیه بېګم د ۸۲ کلونو په عمر کې مړه شوه. صدیق حسن یوازې د بهوپال واکمني نه غوښتله، هغه د وهابي عقیدې تبلیغ هم کاوه او د انګرېزانو پر ضد د رسالو او کتابونو چاپولو لپاره یې د بهوپال له خزانې پیسې اخیستې او علماوو ته به یې ورکولې، چې په جوماتونو کې وعظونه وکړي. هغه په سوډان کې له مهدي سره اړیکې جوړ کړي وو او له دې پرته یې په ترکیې، عربستان او برما کې له انګرېز مخالفو ځواکونو سره رابطې وې.

انګرېزان په دې خبر وو او شاه جهان بېګم ته یې څو واري ویلي وو چې د ده فعالیتونو ته پام وکړي. هغې به ورته په ځواب کې وویل چې ددې سرپرست د حکومت په معاملو کې هېڅ لاس نه لري. د انګرېز استازی سر لیپل ګریفین د صدیق حسن په فعالیتونو دومره نا ارامه وو چې خپل حکومت ته یې دده پر ضد د ګام اوچتولو غږ وکړ. خو د هند وایسرای لارډ ډېفرین د بهوپال نوابه کورنۍ خپه کول نه غوښتل.

په ۱۸۸۵م کال کې د برتانیا حکومت په بهوپال کې د استخباراتو یوه داسې شبکه یا جال جوړکړی و، چې د صدیق حسن د هرې ګړۍ حال به یې معلوملو. نوموړي د انګرېزانو د تهدید نه وروسته په پټه خپل کارونه سرته رسول.

په ۱۸۸۵م کال کې سر لیپل ګریفین بهوپال ته ولاړ، یو دربار یې راوغوښت چې په کې د صدیق حسن موجودیت لازم و، د بهوپال په خلکو کې ګنګوسې وې چې دی به د صدیق حسن په اړه یوه مهمه فېصله کوي. د شاه جهان بېګم پښتنو امیرانو که څه هم له صدیق حسن څخه بد وړل، خو هغې ته یې ډاډ ورکړی و، چې که انګرېزانو په دربار کې د بېګم نواب یا د هغې د سرپرست سپکاوی وکړ نو دی به ژوندی له بهوپاله ونه وزي.

ښاغلي ګریفین په خپله وینا کې د شاه جهان بېګم د اصلاحاتو او د هغې د انتظام ستاینه وکړه. نو د دربار خلک ارامه شول. بیا هغه د صدیق حسن د پټو سیاسي فعالیتونو خبره وکړه او دا چې هر څوک د برتانیې د حکومت پر ضد عمل کوي هغه به د امتیاز ټایټل څخه بې برخې وي. نو ځکه د صدیق حسن ټول القابات او امتیازات بېرته ترې اخیستل کېږي. هغه د خپلې وینا په وروستیو کې د رشوت خورو غندنه وکړه او د صدیق حسن له خوا ټاکل شوي دوه بدنامه په درغلۍ او فساد تورن افسران یې ونیول او په خپله یې دوی ته په لاسونو کې ولچکې ورواچولې.

شاهجهان بېګم او صدیق حسن په خاموشۍ دا هر څه وزغمل. له دې وروسته تر ټولو مهمه فیصله د انګرېزانو له خوا دا وه چې د صدیق حسن د بدانتظامي له کبله به د برتانیا حکومت په خپله د بهوپال مشر وزیر (Cheif minister) ټاکي. نوابه به په ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مراسمو کې د مشرې په توګه پاتې وي. خو د حکومت چارې به د مشر وزير په لاس کې وي. دوی عبدالطيف خان چې د باقي محمدخان زوی و پر دې ځای وټاکلو. خو د شاه جهان بېګم لپاره دا د منلو وړ خبره نه وه. هغې د خپلې کورنۍ پښتانه نه غوښتل او اخر عبدالطيف خان ځلور مياشتې وروسته له خپلې عهدې استعفا ورکړه.

انګرېزان په دې خپه وو، خو شاهجهان بېګم ورته وويل چې دا د يوه هندوستاني امر ته سر نشي ټيټولای، نو ښه به دا وي چې مشر وزير دې يو انګرېز وټاکل شي. کله چې انګرېزانو دې ته غاړه کېښوده نو دې سمدستي د کرنل بروک نوم وړاندې کړ. دی په کلکته کې اوسېده او له صديق حسن سره يې نژدې اړيکي وو. ګريفين پر دې پښه کېښوده او نه يې غوښتل چې صديق حسن بيا نفوذ ومومي. بالاخره د کرنل وارډ په نوم يو تن مشر وزير وټاکل شو. دی هغه وخت په شمله کې و او کله چې دی د خپلې دندې لپاره ونومول شو نو له بهوپاله د شاه جهان بېګم له خوا يو استازی ورته ولاړو او له ده يې وپوښتل چې ايا مېرمن وارډ به ګانې په سوغات کې ومني. وارډ په دې خبره ټکان وخوړو او سمدلاسه يې انکار وکړ. دی پوه شو چې په بهوپال کې يو څه لوبه روانه ده. د وارډ په راتګ د صديق حسن زور مات شو. هغه له سلطان جهان بېګم سره زړه سوی لاره او که څه هم د شاه جهان بېګم دی نه خوښېده چې هغه تګلاره ومني خو د انګرېز وزير لپاره هغې خپله ويلي و. هغې داسې احساس کاوه چې ددې هر څه تر شا يې د لور سلطان جهان لاس دی.

صديق حسن د شاه جهان بېګم د خاوند کېدو له کبله د انګرېزانو له خوا له سختې سزا پاتې شو. ګريفين خپل حکومت ته ويلي وو چې دی دې تورو اوبو ته واستول شي خو وايسرای يې مرستې ته راغلی و.

په دې وخت شاه جهان بېګم ځان ته بېله مانۍ جوړه کړې وه چې تاج محل نومېده. او ډېر ژر له صديق حسن سره دې مانۍ ته کډه شوه. له دې سره د شاه جهان لمسۍ بلقيس بېګم هم وه. چې د هغه وخت د ډېرو مسلمانو کورنيو له دود سره سم خپلې نيا لويوله. بلقيس اوس د ۱۲ کالو وه او په دې خبرونو وارخطا شوه چې شاه جهان بېګم د صديق کشر زوی علي حسن چې هغه وخت نولس کلن و د واده لپاره بلقيس ورته کېښنوي او ډېر ژر يې د کوژدنې اعلان کېدونکی و.

په دې ورځو شپو کې بلقيس ډېره سخته ناروغه شوه او په نوابې کورنۍ کې داسې ګنګوسې شوې چې د صديق حسن کورنۍ ورباندې څه ټوټکې (کوډې) کړې دي. تر څو مياشتو د هغې علاج کېدو چې بيا وروسته يو څه روغه شوه نو د خپلې مور ليدو ته ورغله. سلطان جهان د خپلې لور په ژېړ مخ او کمزري بدن ډېره وځورېده او هغه يې په خپل کور کې ايساره کړه. شاه جهان په دې کار ناراضه شوه او په پيل کې بلقيس هم خپه وه. خو وروسته د خپلې مور په احساساتو پوه شوه اوس به هغه هره ورځ د نيا ليدو ته له يوې مانۍ نه بلې ته ورتله. دې سر ه د هغې ناروغي بيرته راوګرځېده . د بلقيس د ژوند هيله چې ختمه شوه نو يوه ورځ سلطان جهان د خپلې مور مانۍ ته ورغله له هغې يې ښنه وغوښتله او ورته يې وويل:

د بلقيس ليدو ته دې راشې. خو شاه جهان دومره مروره وه چې د هغې خبره يې ونه منله. خو څو ورځې وروسته دولس کلنه بلقس مړه شوه. د مور او لور تر منځ د روغې جوړې يو بل ور وتړل شو. شاه جهان تر پنځو کلونو پورې هڅه کوله چې د صديق حسن په اړه د انګرېزانو مخالفه رويه واړوي او هغه ته خپل امتيازات او القابات بيرته ورواخلي. هغې د يوې پتمنې مېرمنې په شان له انګرېزانو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل خاوند په دفاع کې خبرې اترې کولې. د پېرنګیانو استازي بدل رابدل شول او دوی په دې غور کاوه چې صدیق حسن ته خپل امتیازات بېرته ورکړي، چې هغه وخت د تور ژبړي (یرقان) په ناروغۍ اخته شوی و. په ۱۸۹۰ کې دا څرګنده شوه چې دی د مرګ غاړې ته نژدې دی. انګرېزانو خپل ډاکټر ورواستاوه خو د هغه کټ ته لا پخوا لس حکیمان او یو هندو جوتشي ولاړ وو. څو ورځې وروسته صدیق حسن مړ شو خو شاه جهان بېګم بیا هم هڅه کوله چې د هغه له نامه تهمت لرې کړي. انګرېزان پردې رضا شول او له مرګه وروسته یې صدیق حسن ته د نواب خطاب بېرته وروبانبه.

پرته له دې چې څوک د صدیق حسن د اغېزو په رڼا کې د شاه جهان قضاوت وکړي، د هغې د دورې کارونه به په نظر کې ونیسو. په بهوپال کې د اورګاډي د راوستو پلان د سکندربېګم په ژوند کې پیل شوی و او د پیسو د کمي له کبله څو کاله ډېر ورو کار پرې روان و. قدسیې بېګم له خپلو شخصي پیسو ورته بودجه (بجټ) برابره کړه. د دوی دواړو په ژوند کې د اورګاډي راتګ ونشو. خو اخر په ۱۸۸۴ م کال کې لومړی اورګاډی بهوپال ته ورداخل شو. شاه جهان بېګم په برتانیا کې د ووکنګ په سیمه کې لومړی جومات جوړ کړ، چې په اروپا کې هغه وخت د عبادت لپاره لومړی جومات ګڼل کېږي. له دې نه پرته یې په بهوپال کې تاج المساجد جوړ کړ، چې د هندوستان تر ټولو لوی جومات و. ددې دوره ۳۳ کاله وه چې په دې کې هغې د فنون، علم او د مذهب لپاره ډېر کارونه وکړل. د ښځو د تعلیم لپاره یې اداري جوړې کړې. د روغتیا لپاره کلینیکونه او د مساپرو لپاره یې سرایونه جوړ کړل. هغه هنرمندان چې خلکو به ورته په سپکه سترګه کتل عزت یې ورله ورکړ او د دوی د استوګنې لپاره یې

مځکې او کورونه ورکړل. د هغې لوی کار په علي ګړ کې د مسلمانانو لپاره د لومړي پوهنتون جوړېدو ته پیسې ورکول و. دا په خپله یوه لیکواله او شاعره وه. په اردو او فارسي کې یې لیکنې کولې او د تاجور او شېرین تخلص یې کارولو. فارسي دیوان یې دیوان شېرین نومېږي. اردو کې مثنوي، صدیق البیان، تاج الکلام او نثر یې تهذیب النسا په نوم چاپ شوي دي. د هغې په وخت په بهوپال کې ارامي وه.

په ۱۹۰۱م کې شاه جهان بېګم د خولې په سرطان اخته شوه. هغې له علاجه ډډه وکړه. سلطان جهان د مور د حال په اورېدو د هغې نه د بښنې لپاره ورغله. دوی دواړو دیارلس کاله له یوه بل سره خبرې نه وې کړې. سلطان جهان له ځان سره خپل اوه کلن زوی بوتلو چې شاه جهان هېڅ نه وو لیدلی. شاه جهان د مرګ په بستره پرته وه او خپلو خلکو ته یې پیغام استولی و: ''که زما په رعیت کې څوک داسې وي چې په تېرو ۳۳ کلونو کې یې زما له لاسه بې ګناه سزا خوړلې وي نو زه دوی ته وایم چې د خدای لپاره دې ما وبښي''.

سلطان جهان د خپلې مور د لیدو حال په خپلو یادښتونو کې لیکي:

''زه د هغې کټ ته ورنژدې شوم. هغې زه ونه پېژندلم. پوښتنه یې وکړه 'ته څوک یې'. زه وېرېدم هېڅ ځواب مې ورنه کړ. هغې بیا وپوښتل؛ ما بیا ځواب ورنه کړ. درېیم ځل چې یې پوښتنه وکړه، نو خدمتګارې زما نوم ورته واخیست. هغې د افسوس او قهر په ګډ غږ کې وویل: ''ما پرېږده زما له مړینې وروسته بیا دلته راشه''. زه لا بیا هم ورته ولاړه وم چې هغې راته بیا په سختۍ خپله خبره وکړه. زه پوهېدم چې هغه زما په لیدو ناارامه وه نور مې طاقت نشو کولای او له هلته نه په اوښکو راووتلم. شاه جهان بېګم په ۱۹۰۱ م کال کې مړه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلې مور له مړینې وروسته او ۳۳ کاله د وارثې په توګه په سختو کې د ژوند کولو وروسته سلطان جهان په ۱۹۰۱ کې د ۴۳ کلونو په عمر کې نوابه شوه. د مور سره خرابو اړیکو، په ځوانۍ کې د سازشونو او د دوو لوڼو د مړینې درد یې ولید. د هغې د مشرې نازولې لور بلقیس له مرګه لږ وروسته یې دویمه لور آصف جهان هم د دولسو کلونو په عمر کې د یوې نامعلومې ناروغۍ له امله مړه شوه.

د سلطان جهان بېگم روزنه د خپلې نیا او د مور قدسیې بېگم په لاس شوې وه. دا په عقیده ټینګه مسلمانه وه او د عېش او عشرت ژوند یې نه خوښاوه. د نوابۍ د واک د ترلاسه کولو وروسته سلطان جهان چې د خزانې حال ولید، نو هلته هېڅ نه وو. د شاه جهان بېگم د دورې اداري فساد هغه ټوله شتمني زبېښلې وه، چې د سلطان جهان نیا په خوارو راټوله کړې وه. نه یوازې دا بلکې ډېر پوروړې هم وو. لکه د یوې مبارزې غوندې هغې خپلې متې ونغښتلې او پر کار یې پیل وکړ. خپلې شخصي پیسې یې حکومتي خزانې ته ورواړولې چې د کارکوونکو تنخواګانې پرې پوره کړي. بیا یې خپل بااعتماده او ایمانداره کسان پر لوړو ځوکیو ولګول. فاسد او رشوت خواره یې لرې کړل.

دې ډېر کار په خپله کولو، ټول فایلونه او د حکومتي کار سندونه به یې په خپله مطالعه کول. د هغې د سختۍ نتیجه دا شوه چې د وخت لومړي وزیر عبدالجبار خان استعفا ورکړه.

سلطان جهان په دې ډېره خواشیني نه شوه او د لومړي وزیر کار یې هم پر خپله غاړه واخیست. هغې به د لرې پرتو کلیو سفرونه کول او د مځکې او کر حال به یې په خپله معلومولو. انګرېزان چې ددې له کار

اتم څپرکی

سلطان جهان بېګم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محنت نه خبر شو، نو يې پوره ملاتړ ورسره وکړ. هغې خپلو دوو زلميو زامنو نصرالله او عبيدالله ته هم کارونه سپارلي وو. او وړوکی اته کلن زوی حميدالله به يې هم له ځان سره ګرځاوه.

د سلطان جهان خاوند احمد علي ته د سلطان الدوله خطاب ورکړی شوی و او کله چې دا نوابه شوه، نو د خاوند د کورنۍ خلک يې، چې له جلال اباده ورغلي وو په نوابۍ کې د خپلو ګټو لپاره په راټولېدو بوخت شول. د احمدعلي خور چې چندابي نومېده د هغې اوه پېغلې او ښايسته لوڼې وې. په دوی کې دوه قيصر جهان او شهريار جهان د نوابې د دوو زامنو لپاره کښېنول شوې. د واده تيارۍ پيل شوې او هم په دې ورځو (۱۹۰۱) کې احمدعلي د زړه د حملې له امله مړ شو.

د سلطان جهان لپاره دا يو لوی ټکان و. ځکه احمد علي ددې لپاره يوه لويه تکيه وه او له ماشوموالي نه يې ورسره مينه درلوده.

د دواړو زامنو ودونه يې وځنډول خو د ځلوېښتۍ وروسته يې ودونه وکړل او زامن يې له خپلو مېرمنو سره بېلو کورونو کې مېشته شول.

په ۱۹۰۲ م کال کې له دې ټولو بحرانونو تر راوتلو وروسته سلطان جهان په ډيلي دربار کې د ګډون لپاره په لومړي ځل په اورګاډي کې سفر وکړ. له هغې سره ۱۴۲ کسان مله وو. هغې لا پخوا ۴۲۲ کسان د ځای او کيږديو لټولو لپاره ډيلي ته استولي وو.

سلطان جهان د خپلو دوو مشرانو زامنو د تعليم لپاره هم هغسې دوديزه طريقه کارولې وه. دوی د اس د سپرلۍ، د توري او غشي ويشتلو تربيه واخيسته. عربي، فارسي او انګرېزي يې زده کړه. د قرآن او حديث تعليم يې وکړ.

نصرالله چې مشري زوی يې و له ښکار او موټر سره يې ډېر شوق لرلو. د مور سترګې هم ده ته وې چې دی د څلورو نسلونو نه وروسته د نوابۍ لومړی هلک و.

عبيدالله د ۱۲ کلونو په عمر کې د قرآن حافظ شو. ده له جنګي فنونو سره شوق لاره او سلطان جهان راهڅاوه چې د بهوپال پوځي خدمتونو کې ورداخل شي.

په ۱۹۰۳م کال کې سلطان جهان له خپلو دريو زامنو سره حج ته ولاړه. په دې سفر کې هغه د مدينې او مکې په لاره کې څو واري د عرب بدو قبيلو له خوا له خطر سره مخامخ شوه. ددې پر قافلې حملې وشوې. خو د پنځو مياشتو د سفر نه وروسته بېرته بهوپال ته راوګرځېده. هغې د خپل حج کيسه په يوه کتاب کې وليکله.

د سلطان جهان د دوو زامنو ودونه د جلال اباد د اورکزيو کورنۍ کې شوي وو او ډېر ژر ورته دا جوته شوې وه چې هغوی د بهوپال په حکومتي کارونو کې خپلې اغېزې زياتې کړې وې. سلطان جهان ځان له يوازې پاتې وه. د هغې نګيندو غوښتل چې خپله وړه خور هم حميدالله ته واده کړي. خو د سلطان جهان دا نه وه خوښه هغې د خپلې خسرګنۍ له اغېزو ځان خلاصول غوښتل. دې کتل چې دواړو مشرانو زامنو ته يې د خوشامدګرو او بوټپاکو درباريانو ډلې چاپېره وې. هغې نه غوښتل چې ۱۱ کلن حميدالله هم دې کندې ته ولوېږي. اوس د شلمې پېړۍ پيل شوی و او په هند کې د انګريزي تعليم او سياسي شعور په راټوکېدو و.

سلطان جهان بېګم حميدالله لپاره په ټول هند کې د يوه مناسب ښوونځي په لټه کې وه. اخر يې فيصله وکړه چې دی به د بهوپال په الېګزانډرا ښوونځي کې سبق وايي. دا ښوونځی څو کاله مخکې دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله جوړکړې و. له دې ښوونځي وروسته حميدالله د علي ګړ پوهنتون ته د سبق لپاره ولاړ او اخرله د ۲۰۰ کالو د بهوپال د نوابې کورنۍ لومړی غړی د عصري تعليم لپاره له بهوپاله ووتلو. د حميدالله د واده لپاره هغې د اورکزيو نه پرته نجلۍ غوښته او خپل يوه با اعتماده استازي کندهاري خان ته يې دا دنده وسپارله چې پېښور ته ورشي او د يوه ښه پښتانه کور نجلۍ د حميدالله لپاره غوره کړي. دی مردان، بنو او کوهاټ پورې ولاړ.

په پېښور کې دی د شاه شجاع د کورنۍ يو ټبر سره مخامخ شو. هلته يې د پنځو کالو يوه نجلۍ وليده چې د يوه نل لاندې يې لامبل. دا نجلۍ ميمونه سلطان نومېده. د دراني خاندان د شهزاده خېل ټبر دا نجلۍ د کندهاري خان خوښه شوه او سمدستي يې سلطان جهان ته خبر ورواستولو.

هغې هم وخت ضايع نه کړ او د يوولس کلن حميدالله او د پنځه کلنې مېمونې د واده لپاره يې خپل مشر زوی عبيدالله او د هغه مېرمنه شهريار دلهن سره له يوې ډلې پېښور ته ورواستول.

د ميمونه سلطان ټولې کورنۍ له دې سره بهوپال ته کډه وکړه لکه چې د سلطان جهان سره د احمد علي د کوژدنې پر وخت شوي وو. د درانيانو له راتګ سره په بهوپال کې يو ځل بيا د پښتنو دودونه راتازه شول.

بهوپال ته په راتلو د مېمونې د تعليم او روزنې لپاره پلان جوړ شو. د عربي، اردو او فارسي د زده کړو سره سره هغې ته د اس سپرلۍ، د ټوپک چلولو، او د ستن تار او د ډوډۍ پخولو چل وروښودل شو. د انګرېزي ژبې د زده کړې لپاره هغې ته يوه مېرمنه د اوليور په نوم

وټاکل شوه. د پيانو او وايلن غږولو پرته هغې فرانسوي ژبه هم زده کړه.

سلطان جهان د مېمونې په روزنه کې ډېره فعاله وه او په دې خوشاله وه چې د خپل زوی لپاره يې يوه ښکلې ښځه تياروله. مېمونه سلطان هندي او لويديز دواړه کلتورونه خپل کړل.

د لومړي ځل لپاره د بهوپال د شاهي کورنۍ يوې غړې له انګرېزانو او اروپايانو سره د هغوی په ژبه ښه په اعتماد خبرې کولای شوې.

د خپل حکومت په لومړيو لسو کلونو کې سلطان جهان پر هر شي خپله ټاپه لګوله. دا له برتانويانو سره نژدې وه اود هغوی په مشوره يې د پوليس، بندي خانو، د اوبه خور او قضايي محکمو کې اصلاحات راوستل. هغه په خپلو يادښتونو کې ليکي:

''زما خپل کارونه د ورځې اتلس ساعتونو ته غزېدلي وو. د سهار له اوو بجو د شپې تر دولس بجو ماته په دربار کې د ولسواليو، د تاڼو افسران او جاګيرداران مستجر موافع دار راځي، چې دوی سره زه د شاوخوا سيمې په اړه خبرې کوم.

لس بجې زه ناشته خورم. له هغې وروسته زه هغه ټول درخواستونه ولولم چې له تېرې ورځې نه راپاتې وي. دا چې وشي نو بيا د ماليې وزير راځي او د ماليې کاغذونه راښيي او موږ د پيسو جاج اخلو. دا کاغذونه د هغه د مشورې او تصويب او د رايو په رڼا کې جوړ شوي وي او زما د وروستۍ فيصلې لپاره راوړل کېږي. وروسته هغه ليکي چې دوه بجې ديوان ټهاکر پرشاد د مځکو کاغذونه زما په موجودګۍ کې مستجارانو ته ورکوي. تر شپږو دا کار روان وي. شيخ محمد حسن او منشي اسرارحسن خان د تېرو ماليو د راټولولو کاغذونه راوړي.''

سلطان جهان د شپې اته بجې ډوډۍ خوري او له هغې وروسته د شپې تر یولسو بجو ان تر نیمې شپې لیکونه ولولي. ځوابونه ورته ورکوي. د طاعون دخپرېدو د مخنیوي لپاره کارونه ووېشي او داسې نور.

سلطان جهان مشاورتي مجلس یو واري بیا رامنځته کړو او د ښاروالۍ انتخاب یې وکړو. د ساري ناروغیو د مخنیوي لپاره یې عامو خلکو ته د ستنو وهلو او د مفتو داروګانو د وېشلو انتظام وکړ.

هغې په لومړي ځل په بندي خانه کې له بندیانو نه د کار اخیستلو لپاره د لاسي توکو د جوړولو، اوبدلو او د بوټلو تربیې تګلاره جوړه کړه.

په خپل ورځني ژوند کې هغه ډېره مذهبي ښځه وه. پرده به یې کوله او ان مېمونه سلطان ته به یې هم په پرده کې د اوسېدو غږ کاوه. خو د سرکاري کارونو لپاره به یې له سړو سره لیدل. انګرېز مېرمنو ته دا لاربښوونه وه چې د سلطان جهان د لیدو لپاره ورځي، نو خپلې متې به بربنډې نه ساتي. یوه بریتانوي مېرمنه ګریس تهامس سیټون چې په ۱۹۲۷ کې بهوپال ته تللې و په خپله سفرنامه کې لیکي:

''اوسنۍ بیګم د جینکو لپاره ښوونځی، د ښځو یو روغتون او د لاسي کارونو یو پوهنځی پرانستي دي. دا هر څه په پرده کې کېږي. محترمې نوابې چې هر څه په وس کې وي او اسلامي قانون ورته اجازه ورکوي د ښځو لپاره یې کوي.''

''نواب سلطان جهان بېګم د شپږو کتابونو یوه باصلاحیته لیکواله ده. دا د انجینېرۍ، موسیقي، پخلي او د ستنې د کار پوره علم لري. او د علي ګړ پوهنتون ریسه (چانسلره) ده.''

وروسته نوابې سره د چای د څښلو لپاره چې ورځې نو د سلطان جهان په اړه لیکي:

''ددې د واورې په شان سپین ویښته و. لباس یې یو دکمې (بټن) لرونکی کمیس او ورېښمین پرتوګ وو او نسواري کشمیری شال یې پر اوږو لکه د ساړې تاوکړی و. نه د دې پر سر تاج و، نه ورېښمینه چپنه او نه هم ځلېدونکي کالي پټري، خو وقار او دروند شخصیت ددې له مهربانو سترګو څرګند و. داسې سترګې چې هم یې غم لیدلی و او هم یې بریالیتوب ترلاسه کړی و.

her highness جلالت مآب په انګرېزي هم خبرې کولای شي خو ماسره یې خپله ژبه اردو کې خبرې کولې. په دې ژبه کې یې لیکنې هم کړې دي. په دوی کې یو د دې د مور او نیا او یو د دې د خپل ژوند لیک دی. نور کتابونه یې د یوې مسلمانې کورنۍ او د پردې په دفاع کې لیکلي دي.''

مېرمن ګریس وروسته بیا د سلطان جهان د دریو لمسیو ذکر کوي. چې د خپلې نیا د سلام او تعظیم وروسته یې ترې د لوبو اجازه واخیسته. د مېمونه سلطان په اړه وایي دا به د درویشتو کالو وي او ډېره نرۍ او ښایسته وه. ددې کره وره شاهانه وو او خوشاله معلومېده. دا په سخته پرده کې له خپلې خوابښې سره د شاهي ماڼۍ په نورو خونو کې ژوند کوي.

د هغې دربار ته به د یورپ امیران هم ورتلل. په ۱۹۰۷ کې هغې ته د هند د امپراتورۍ لوی اعزاز ورکړل شو. په اګره کې د یوه دربار پر وخت هغه د افغانستان له امیر امان الله خان سره هم مخامخ شوه او ورسره یې په پښتو او فارسي کې خبرې وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ورځو کې هغې د حمیدالله پر شخصي مځکه ځان ته یوه ماڼۍ د احمدآباد په نوم جوړه کړه. هغه په دې وېرېده چې که مړه شوه نو د نواب سرکاري کور صدر منزل به د جلال آباد پښتانه ترې نه واخلي.

سلطان جهان چې څه وخت حج ته تله، نو په لارې په سمندري بېړۍ کې یې د خپل انګرېز ډاکټر له مېرمنې انځورګري زده کړه. له دې وروسته چې به سلطان جهان هر وخت موقع وموندله نو ځان به یې په دې کار بوخت ساتلو.

په ۱۹۰۲ م کال د بریتانیا شهزاده (ځای ناستی) چې بیا وروسته د پنځم جورج په نوم پاچا شو، هند ته ورغی او په بېلا بېلو دربارونو کې سلطان جهان ده او دده مېرمنې شهزادګۍ مېرې سره ولیدل.

په دې کال په بهوپال کې یوه جرګه او قانون جوړونکې اسمبلي جوړه شوه چې د خلکو د استازیتوب په برخه کې د پرمختګ یو بل ګام و.

په ۱۹۱۱ م کال کې جورج پنځم د خپل پلار له مړینې وروسته د برتانیا پاچا شو او د هغه د تاجپوشۍ په مراسمو کې سلطان جهان ته هم بلنه ورکړل شوې وه. هغې په ځواب کې انګرېزانو ته ولیکل چې دا په بورقه کې په دې مراسمو کې ګډون کوي. سلطان جهان یوازې بریتانیا ته نه بلکې د نورو اروپایي ملکونو تر څنګ فلسطین، ترکیې او مصر د لیدو لپاره هم پلان جوړکړ. د هغې دویم زوی عبیدالله د زړه په ناروغۍ اخته و، او دې غوښتل که په اروپا کې یې علاج ممکنه وي، نو کېدای شي چې جوړ شي. هغې نصرالله په بهوپال کې د خپل ځای ناستي په توګه پرېښود. عبیدالله د هغه مېرمن، حمیدالله او وړه مېمونه چې د یولس کلونو وه په دې سفر کې له سلطان جهان سره مله وو.

په ممبۍ کې دوی په بېړۍ کې سپاره شول او په سویز کانال کې په عدن کې ایسار شول. دلته د بېلجیم پاچا او ملکه هم ورسره مله شول. دوی اټالیې او بیا د فرانسې مارسیلز (مارسای) ته ورسېدل. د اروپا خبریالان په بندر کې راټول وو، چې غوښتل یې د هند د یوې ملکې په اړه راپورونه ولیکي او عکسونه یې واخلي. خو سلطان جهان له بېړۍ بهر ګام نه پورته کاوه. اخر پولیس ټول خلک له هغه ځایه لرې کړل او دوی یې اورګاډي ته ورسول. د فرانسې حکومت دا خصوصي ګاډی دوی ته ور اخیستی و. دوی پاریس ته ورسېدل.

ددې سفر ټول حال یوولس کلنې مېمونې لیکلی دی. یوځای دا لیکي چې د دوی د هوټل په غسل خانه کې دوې نلکې وې. یوه د تودو اوبو بله د سړو اوبو لپاره. یوه لویه ستونزه د حلالو خوړو وه. د پاریس د مېجیسټیک هوټل په پخلنځي کې یوه پرده ودرول شوې وه او د سلطان جهان اشپز په کې دوی ته حلال خواړه پخول. دوی هلته پنځلس ورځې ایسار وو او میمونه لیکي چې په هوټل کې د ټولو لپاره دوی لس زره روپۍ ورکړې. عبیدالله د علاج لپاره جرمني ته واستول شو او سلطان جهان رودبار انګلستان channel نه په تېرېدو لندن ته ورسېدله. له دې ځایه ۱۸ میله لرې د رېډ هیل نومي ځای په پېټیسن کورټ نومي کور کې یې کډه واړوله.

تر تاجپوشۍ وړاندې دوی په لندن کې ښه وګرځېدل. په مېلمستیاوو کې یې ګډون وکړ او اخر یې د مراسمو ورځ رانږدې شوه، نو دوی د بکینګهم ماڼۍ سره جوخت یوه هوټل ته راکډه شول.

هغې خپل دواړه زامن او وزیران له ځانه سره بوتلل، خو خپلې نګیندې یې په رېډ هیل هوټل کې پرېښودې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مراسمو کې سلطان جهان په بورقه کې ولاړه او عجيبه يې لا دا چې خپل ټول مېډالونه يې د بورقې له پاسه ټومبلي وو. د برېتانيې ورځپاڼو د بهوپال د بېگم په اړه عجيبه کيسې ليکلې. دا چې هغه د دې ځاى اوبه نه څښي او خپلې اوبه يې له ځانه سره راوړي دي. دا چې هغه ژوندي چرگان خوري. د اوبو خبره دا وه چې سلطان جهان د زم زم اوبه له ځانه سره راوړې وې او د دې د خوراک لپاره به ژوندي چرگان حلالېدل او بيا به پخېدل. هغه ځکه چې دې د بازار غوښه نه خوړله.

د تاجپوشي له مراسمو وروسته سلطان جهان جرمني او ژنيو ته ولاړه او هلته خبره شوه چې په ترکيې کې سخته زلزله راغلې ده، دې سمدستي درې زره پونډه عثماني سلطان ته ورواستول.

د ختيز پر لورې يې خپل سفر جاري وساتلو او په اورگاډي د ويانا له لارې ترکيې ته ولاړه.

په استنبول کې د ترکيې سلطان وزير راغب بېگ د دوى هرکلي ته ولاړ و. دوى يې هوټل کې مېشت کړل. هغې د دې ښار ښکلي جوماتونه او ميوزيمونه وليدل.

د دولما باچې په شاهي ماڼۍ کې د سلطان ليدو ته ورغله او د هغه مېرمن سلطانه يې وليدله. پاچا له سلطان جهان سره په فارسي خبرې کولې او بيا يې خپلې مېرمنې ته په ترکي ترجمه کولې.

کله چې سلطان له هغه ځايه ولاړه، نو سلطانې ورته وويل چې بورقه دې لرې کړه. هغې چې بورقه لرې کړه نو سلطانې په مخ ښکل کړه. خبرې په انگرېزي پيل شوې او د سلطانې لور له انگرېزي ترکي ته ژباړلې.

له ترکيې د روانېدو پر وخت سلطان هغې ته د ترکيې تر ټولو لوى اعزاز د ورکولو اعلان وکړو. سلطان جهان له انگريزانو نه اجازه

وغوښتله نو هغوى ورته وويل: له برېتانيا پرته بل څوک هغې ته د اعزاز ورکولو حق نه لري. د ترکيې سلطان په دې خبره سخت په قهر شو. خو تر هغه يې لوى سوغات ورته وړاندې کړ او دا د حضرت محمد صلى الله عليه وسلم هغه وېښته و چې دوى ډېر په عقيدت سنبال کړي و. سلطان جهان په دې عقيدوي تحفه دومره خوشاله وه چې يو وزير ته يې دا وروسپارلو چې د يوې شپې لپاره به يې هم له ځانه نه لرې کوي. دا وېښته په بهوپال کې ډېر په عقيدت يوه ماڼۍ کې کېښودل شو او د ميلادالنبي پر موقع به خلکو ته ښودل کېده.

له ترکيې څخه سلطان جهان هنگري او ورپسې د اټاليې څو ښارونو ته ولاړه او په فلورېنس کې وه چې د نصرالله ليک ورته راورسېدو چې په بهوپال کې د طاعون وبا گډه شوې ده.

هغې خپل نور سفرونه پاى ته ورسول او سمدستي د مصر د سکندريې له لارې په سمندري بېړۍ کې بمبۍ ته روانه شوه. په مصر کې هغې جامع الازهر ته هم ښې ډېرې پيسې ورکړې.

په بهوپال کې د طاعون پر وخت د ورځې ۱۵۰ کسان مړه کېدل او شپږ مياشتې وروسته چې سلطان جهان بېرته راوگرځېده نو ډېر خلک دې وبا خوړلي وو.

په ۱۹۱۱ کې سلطان جهان د ډيلي دربار ته ورغله چې د پنځم جورج او د ملکې مېرۍ د هند د سفر پر مهال جوړ شوى و. هم په دې کال د ټول هند د ښځو د تعليم د اصلاحاتو په اړه يو کنفرانس جوړ شوى و چې سلطان جهان يې مشري کوله. د هغې وينا (تقرير) د هغه وخت د يوه تاريخي سند ارزښت لري. هغې د تعليم او تحقيق لپاره د ډېرو پروژو سرپرستي وکړه. په دوى کې د مولانا شبلي نعماني له خوا د حضرت محمد صلى الله عليه وسلم د ژوند په باب د نوميالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب سیرت النبي لیکل او چاپول هم شامل و. د انګرېزانو له خوا هغه د علیګړ پوهنتون لومړۍ چانسلره وټاکل شوه. له دې وروسته خپله پوهنتون هم دا د دوو دورو لپاره پر دې ځای وټاکله. د یوې مسلمانې او پښتنې ښځې لپاره دا یو ډېر لوی بریالیتوب و.

سلطان جهان د تعلیم په اړه ډېره خواشیني وه. پخپلو یادښتونو کې لیکي:

''زما لپاره دا ډېره د غم او ناارامۍ خبره ده چې زما د ملک بهوپال د شپږ لکه شپېته زره نهه سوه او شپېته وګړو (۶۶۰۹۶۰)کې یو تن هم داسې نشته چې د پوهنتون سبق یې ویلي وي. دا له دې حقیقت سره سره چې زما د مور د حکومت په دوره کې هر هغه کس ته مالي مرسته ورکول کېده چې له لومړیو زده کړو وروسته یې تعلیم جاري ساتلو.

په خپله په ښار کې د لومړۍ زده کړو لپاره ښوونځي شته خو څلوښت کسان به پېدا نه کړې چې لسم یې ویلي وي.

په ۱۹۱۱ کې د یورپ له سفره وروسته دې په هند کې د ښځو هرې لویې غونډې کې ګډون کاوه. په دې وخت کې د هغې دریځ دا و چې د ښځو لپاره د پردې ضرورت نشته او دا چې د غریبو او بې وزلو ښځو حالت ښه کولو لپاره کار پکار دی. په ۱۹۲۸ م کال کې هغه په خپله له پردې راووتله او خلکو په لومړي ځل اویا کلنه سپین سرې نواب سلطان جهان ولیدله.

په ۱۹۱۲ کې مېمونه سلطان او حمیدالله د ښځې او مېړه په توګه ګډ ژوند پیل کړ او د دولس کلو په عمر کې مېمونه د یوې ماشومې مور شوه، چې عابده سلطان ونومول شوه. وروسته دا ماشومه د

بهوپال د وروستۍ وارثې په توګه د ګوهر تاج په نوم د دې نوابۍ بې واکه واکمنه شوه.

د سلطان جهان مشر زوی به زیاتره وخت په خپلو مځکو او ښکار بوخت و. ده د نوابۍ شوق نه لرلو. خو عبیدالله په ډاګه د مور مخالفت پیل کړ او خپلو ورېرونو (د نصرالله زامنو) او کشر ورور حمیدالله ته به په قهر و. سلطان جهان د خپل زوی د مخالفت تر شا د جلال اباد د پښتنو لاس لیدو. د عبیدالله او نصرالله مېرمنې خویندې وې او دوی به ځان ډېر متمدن او له نورو اوچت ګڼلو. دوی به د خپلې یور مېمونه سلطان په کړو وړو او د هغې په ژبه اعتراض کولو. مېمونې به تل له پېښوره خپل خپلوان بهوپال ته وربلل. په دوی کې به ډېرو خپله جامه اغوستله چې ګېډې پرتوګ او لوی چیندار کمیس و.

جلال آبادي مېرمنو به د دوی په لیدو ملنډې وهلې او دوی ته به یې ګهاګرا پلټن (د ګګرو اغوستونکې ډله) ویله.

د هند په مسلمانانو کې یو دود دی چې کله یو ماشوم د څلورکالو څلور میاشتو او څلورو ورځو شي، نو د ده لپاره د ''بسم الله'' مراسم ترسره کوي. ماشوم ته ښکلې جامې اغوستل کېږي او خپل خپلوان ورته راغواړي. بیا هغه څوک چې ماشوم ته د قرآن د لوست دنده ورکړې شوې وي، له ماشوم سره کښېني او د بسم الله الرحمن الرحیم په ویلو سره دیني زده کړې پیل شي. په دې موقع ماشوم ته په خوله کې خواږه ورکول کېږي او نژدې خپلوان ورته تحفې او پیسې هم ورکوي.

د بهوپال وروستۍ وارثه عابده سلطان په خپل کتاب کې لیکي:

''په ۱۹۱۸م کال کې د جنوري پر لومړۍ نېټه زما د بسم الله مراسم وشو''.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عابده سلطان د خپلې نیا سلطان جهان په کور کې لویه شوې وه او هم هغې ورته د قرآن او د هغه لفظي ترجمه ورزده کړې وه. دا زده کړې د ماشومې عابدې لپاره سختې وې. ځکه هغه به سهار د ملا بانګ سره راپاڅېدله. د لمانځه وروسته به نیا ورته سبق ښودلو او که غلطي به یې وکړه او یا سبق به یې نه ویلو نو سلطان جهان به په سوکانو وهله.

د بهوپال د واکمنې په توګه د سلطان جهان دربار به په انګړ کې لګېدو. هلته به سلطان جهان په یوه سپین توشک، ګدۍ یا درۍ په مځکه کښېناستله. په یو شمېر نورو صندوقونو کې به یې کاغذونه اېښي وو. ددې خواوشا به عریضه کوونکي، منشیان، او مېلمانه ناست او ولاړ وو. عابده سلطان لا د اتو کالو نه وه چې قرآن یې له لفظي ترجمې سره حفظ کړی و.

سلطان جهان د خپلې لمسۍ په دې کامیابۍ تر څلوېښتو ورځو پورې په بهوپال کې د نشرح جشن اعلان کړ. خو د واکمنۍ مشرانو نګیندو له دې هر څه ځان لرې وساتلو. په سرکاري ماڼۍ کې به هر ماښام ښځې راټولېدې او سندرې به یې ویلې. اخر سلطان جهان خپلو نګیندو ته د سبق ورکولو فیصله وکړه. یوه ورځ یې دوی ټول خپل کور ته وروبلل او کله چې مېلمانه په انګړ کې راغونډ شول، نو سلطان جهان د ډولکي په درز راپاڅېده. په دواړو لاسونو کې یې دسمالونه ونیول او له یوې مخې یې د پښتنو اتڼ پیل کړ. د واکمنې په دې کار سره د هغې ټولو مېلمنو هم ځان ورګډ کړلو اوس نو د جلال آبادي مېرمنو لپاره بې له دې بله هېڅ لاره نه وه چې اتڼ وکړي. سره له دې چې جلال آبادیان په خپله هم پښتانه وو. دوی به د پېښور او سپېدونکو ته کهاري (ترخه) ویل. دوی نه غوښتل چې واکمنه ترې

خپه شي، نو د لاسونو په وهلو په دې اتڼ کې ورګډې شوې. د عابده سلطان لپاره د هغې ترونو او خپل پلار په بېلو بېلو ورځو د نکریزو تالونه ورواستول. په ۱۹۲۱ کې تر یوه ښکلي تمبو لاندې د نهو وړوکو جینکو په بدرګه مېلمنو ته راغله چې په کې د عابدې دوې خوېندې ساجده او رابعه هم شاملې وې. سلطان جهان له ټولو مېلمنو سره پر مځکه ناسته وه. د خپلې لمسۍ پر قابلیت یې یو تقریر وکړ. ټولو د الله اکبر نعره پورته کړه او بیا عابدې سلطان په مصرۍ لهجې د قرآن تلاوت پیل کړ. سلطان جهان په خپلې ماڼۍ کې د جینکو ښوونځی پرانیستی و چې په کې ددې لمسۍ له نورو سره یو ځای د نوې زمانې زده کړې پیل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی
وروستی نواب

په ۱۹۱۴ کې د لومړۍ نړیوالې جګړې له پیل سره سم د بریتانیا حکومت د هند له لویې وچې نه د پوځیانو برتي کول پیل کړل. د هند له ټولو راجه ګانو او نوابانو دا هیله کېده چې دوی به خپل ټول وسایل انګریزانو ته ورکوي. د مسلمانو ریاستونو لپاره دا یو ډېر سخت کار و. ځکه چې په دې جنګ کې د انګرېزانو مخالف جرمني له ترکیې سره اتحاد کړی و. بهوپال د انګرېزانو پلوي نوابي ګڼل کېده. خو سلطان جهان د ترکیې د حکومت په پلوي مجبوره وه، ځکه د هغې د حج کولو پر مهال ترکي عسکرو د هغې ټوله کورنۍ ژغورلې وه.

په علي ګړ پوهنتون کې مسلمانو محصلینو د ترکیې په چارو کې په ډاګه احساساتي تقریرونه او بحثونه کول. په خپله په ترکیې کې د عثماني دورې د بیا راژوندي کولو لپاره خلکو د هند پر مسلمانانو لویه تکیه کوله. د هند مسلمانانو د مغول سلطنت له ړنګېدو وروسته ترکیې ته سترګې نیولې وې او غوښتل یې چې هلته د مسلمانانو یو غښتلی اسلامي دولت جوړشي.

حمید الله له خپلو ملګرو سره د ترکیې خلافت د پاڅون لپاره هلې ځلې کولې.

انګرېزانو پر دې وخت سلطان جهان ته مرموز پیغامونه ورلېږل چې په حمید الله دې نظر ساتي. سلطان جهان د بهوپالي عسکرو یوه ډله هغوی ته په دې شرط ورکړه چې دوی به د ترکانو پر ضد نه جنګېږي. هغې درې لکه او درویشت زره روپۍ هم انګرېزانو ته ورکړې. په ۱۹۱۵ کې جګړې زور اخیستی و. د هغې زوی عبید الله د پوځي قومندان په توګه عدن ته لاړ. خو ډېر ژر ناروغه شو او بېرته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راواستولو. حمیدالله له سبق وروسته په بهوپال کې د خپلې مور د مشر وزیر دنده پر غاړه واخیسته. هغه د علیګړ نه خپل ملګري راوغوښتل او په بهوپال کې یې په بېلا بېلو حکومتي کارونو بوخت کړل. په دې کار د بهوپال خلک هم ناراضه وو. ځکه دوی د بهوپال په کلتور نه وو خبر.

په بهوپال کې اوس هر چا له انګرېزانو څخه د خپلواکۍ اخیستلو خبره کوله. په ۱۹۲۴ کې د سلطان جهان زوی جنرال عبیدالله د سرطان په ناروغۍ مړ شو. د هغې مشر زوی نصرالله د شکرې په ناروغۍ اخته و او د خپل ورور له مړینې څو میاشتې وروسته دی هم مړ شو. د نوابۍ لپاره د حمیدالله چانس برابر و خو ها خوا د نصرالله زوی حبیب الله هم د خپلې نیا د ځای ناستې په توګه او د جلال آبادیانو په ملاتړ د بهوپال نوابي غوښتله.

سلطان جهان په دې وخت کې د خپل زوی حمیدالله لپاره یو ځل بیا د خپلو خپلوانو له مخالفت سره مخامخ شوه. د نصرالله له مړینې لس ورځې وروسته یې د انګرېزانو پاچا، خارجه وزیر او استازي ته لیکونه واستول او د اسلامي قانون له مخې یې د حمیدالله د ځای ناستي د حق خبره وکړه. بلخوا حبیب الله هم له انګرېزانو سره رابطه ټینګه کړې وه. انګرېز استازي د سلطان جهان دعوا په قانوني اساس رد کړه. نو هغه دومره په قهر شوه چې سمدلاسه یې انګلستان ته د سفر نیت وکړ.

په ۱۹۲۵ کې هغه یو واري بیا انګلستان ته ورسېده. دلته هغې د بریتانوي حکومت له مهمو وزیرانو او پارلماني غړیو سره لیده کاته پیل کړل. حمیدالله په خپله هم د خپل حق لپاره هلې ځلې کولې. میمونه سلطان هر ځای له خپلې خوابنې سره مله وه او کوم ځای چې

به سلطان جهان په خپلې ماتې ګوډې انګرېزي خپل مطلب نشو بیانولی نو مېمونې به ورسره مرسته کوله.

په دې ورځو کې د انګلستان د پاچا جورج پنځمه لمسۍ ایلیزبیت وزېږېده. سلطان جهان د هغې مبارکۍ ته ورغله (وروسته دا شهزادګۍ د انګلستان ملکه شوه) او پاچا ته یې خپله عریضه واوروله. پاچا ورته په ځواب کې وویل چې دی هېڅ واک نه لري او هر څه چې د هند په باب کېږي هغه د برتانیي حکومت کوي. سلطان جهان له دې نه وه خبره چې د برتانیا د پارلمان ځینو غړیو په هند کې د انګرېز حکومت له استازیو پوښتنې کولې، چې دوی په کوم قانون د حبیب الله ملاتړ کوي. هغوی د حکومت هغو خلکو ته مشوره ورکړې وه چې د سلطان جهان په مخالفت ولاړ وو چې دغدر (د ازادۍ جګړه) پر مهال د بهوپال د شاهي کورنۍ رول مطالعه کړي. د انګرېزانو تر منځ قانوني لیکونه تلل راتلل او اخر په ۱۹۲۶ کې د حمیدالله حق ومنل شو.

سلطان جهان د زړه په مرض اخته وه او په لندن کې یې اعلان وکړ چې دا د خپل زوی حمیدالله خان په حق کې له نوابۍ لاس اخلي. انګرېزانو په خپل لیک کې ویلي وو چې له حمیدالله وروسته به د نصرالله او عبیدالله زامنو ته نوابي ورکول کېږي. ځکه حمیدالله درې لوڼه لرلې، خو سلطان جهان دا خبره نه منله. په دې دلیل چې په دې فیصله به د حمیدالله ژوند په خطر کې وي. دی به د ګدۍ لپاره د خپلو ورېرونو له خوا ووژل شي. انګرېزانو دا دلیل ومانه، خو پوښتنه یې وکړه چې که د حمیدالله لور عابده سلطان د هغه وارثه شوه او وروسته د حمیدالله زوی وزېږېده بیا به څه کېږي؟ ځکه حمیدالله د دېرشو او مېمونه سلطان په دې وخت کې د پنځه ویشتو کلونو وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان جهان د خپلې لمسۍ د وراثت لپاره پر دې اساس جنګېده چې د بهوپال پـه ۱۰۷ کلـن تـاریخ کـې څلورو ښـځو ډېر پـه بریـالیتوب حکومت کړی دی. نو عابده سلطان به هم ددې وړ وي چې د بهوپال واکمنه شي. دوه کاله وروسته د انګرېزانو او د حمیدالله ترمنځ په یوه تړون کې عابده سلطان د هغه ځای ناستې اعلان شوه. هغې ته د ګوهر تاج خطاب ورکړل شو.

د نواب حمیدالله دور په بهوپال کې ډېر لوی بدلونونه راوستل. دا بدلون په مراسمو او انتظام دواړو کې لېدل کېده. کابینه د دوو وزیرانو پرځای اوس په شلو وزیرانو ډکه وه. سلطان جهان به په دې خپه کېده او زوی ته به یې ویل چې ولې دومره پیسې لګوې. خدمتګارانو ته سپینه دربشي (یونیفارم) ورواغوستل شو. شاهي شان شوکت پیدا شو. د مالیې مستحاجري نظام معرفي شو.

سلطان جهان نور هېڅ نشو کولای هغې اوس هم د پنځو لکو روپیو مځکې او جاګیر لرلو او فیصله یې وکړه چې پر خپله مځکه به د عابده سلطان لپاره یوه ښکلې ماڼۍ جوړوي. دا ماڼۍ نورالصباح نومېږي او اوس یو هوټل دی.

سلطان جهان د ۷۲ کلونو په عمر کې د ګردې یا پښتورګو د عملیاتو وروسته په حق ورسېده.

په ۱۹۳۲ کې د هند نوابي ریاستونو او نورو راجه ګانو خپله یوه اتحادیه جوړه کړې وه او نواب حمیدالله درې واري ددې اتحادیې مشر ټاکل شوی و. په دې کلونو کې د هند د خپلواکۍ خبرو زور نیولی و او دا خبره یقیني وه چې انګرېزان به له هنده وځي او هند به وېشل کېږي. د کانګرس ګوند خپل استازي راجه ګانو ته ورواستول چې له هند سره د یوځای کېدو (الحاق) سند لاسلیک کړي او په

رسمي توګه له هند سره یو ځای شي. په دې وخت کې مسلمانو ریاستونو، حیدرآباد، جوناګړ او بهوپال له دې فیصلې نه ډډه وکړه.

نواب حمیدالله نه غوښتل چې د بهوپال خپلواکي د ده له لاسه هند ته وسپارل شي. ده غوښتل چې دا کار د هغه لور عابده سلطان وکړي. او دا یې تر څه ځایه ددې کار لپاره تیاره کړې وه.

عابده سلطان په خپل کتاب کې لیکي:

''په دولسم اګست ۱۹۴۷ کې زما پلار په ډیلي کې له جناح، ماونټ بېټن، او د کانګرس له مشرانو سره تر خبرو اترو وروسته په الوتکه کې بهوپال ته راورسېدل، په زرګونه وګړي دده هرکلي ته ولاړ وو. دوی نارې وهلې چې 'پاکستان ته مه ځه.'

حمیدالله هم هلته په خپله وینا کې خلکو ته ډاډ ورکړ چې 'دوی به نه مایوسه کېږي.'

له انګرېزانو د خپلواکۍ د ترلاسه کولو په هلو ځلو کې دی څو واري د کانګرس، مسلم لیګ او د انګرېزانو تر منځ په جرګو او مرکو بوخت و، او دوی ټولو په دې اعتماد لرلو. ده مهاتما ګاندهي په دې قانع کړی و چې د مسلم لیګ او محمد علي جناح وجود دې ومني او دا چې د هند مسلمانان ځان له پېژندګلوي او خپله خاوره غواړي. خو دبهوپال پولې له هرې خوا د هندوانو له اکثریتي سیمو سره نښتې دي او دلته ډېری اوسېدونکې هم هندوان دي. د هند او پاکستان وېش هم په دې اساس کېدو چې د ډېرکي هندوانو سیمې به له هند سره او ډېرکی مسلمانو سیمې به له پاکستان سره شاملېږي. حمیدالله په دې پوهېدو چې د پاکستان له جوړېدو وروسته به بهوپال ځان ته پاتې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۴۷ م کال کې حمید الله په کراچۍ کې یو لوی کور ځان له په بیه واخیست او "بهوپال هاوس" نوم یې ورله ورکړ. په دې کې د استوګنې انتظام هم وشو او د جناح له خوا هغه ته داسې پېغامونه استول کېده چې که دی راغی، نو کېدای شي د هغه ځای ناستې به وټاکل شي او یا به هم د ختیز پاکستان چې اوس بنګله دېش دی د هغه والي مقرر شي. خو په ۱۹۴۸ م کال کې د جناح له مړینې وروسته د پاکستان سیاسي فضا بدله شوه. اخوا د هند حکومت هم زور لګولی و چې نواب حمید الله دې په بهوپال کې پاتې شي. اخر په ۱۹۴۹ م کال کې دا خپلواکه ریاست لکه د نورو سلګونو ریاستونو غوندې د هند برخه وګرځېده.

په ۲۰۰۲ م کې د مۍ پر دولسمه نېټه د کراچۍ په ډان نومي ورځپاڼه کې یو وړوکی خبر چاپ شو چې "د بهوپال د پخواني ریاست وارثه شهزادګۍ عابده سلطان د شنبې په سهار د ۸۹ کلونو په عمر کې وفات شوه. دا د پاکستان د پخواني ډیپلومات شهریارخان مور وه او په ۱۹۴۲م کال کې لومړۍ مسلمانه پیلوټه ښځه وه. نوموړې د هاکۍ، پولو او د ټېنیس لوبغاړې او د هند د ښځو د سکواش اتله پاتې شوه وه."

عابده سلطان د بهوپال د نواب ځای ناستي حمید الله خان او د میمونه سلطان مشره لور وه. چې په ۱۹۱۳ کې په شاهي ماڼۍ کې وزېږېده او سمدلاسه د نواب سلطان جهان بېګم په غېږ کې ولوېدله. تر څو چې هغه ژوندۍ وه د عابده سلطان پالنه او روزنه یې کوله. عابدې په وړوکي عمر کې له خپلې نیا د قرآن لوست له اردو ترجمې سره زده کول پیل کړل او په غلطي کولو به د خپلې نیا له خوا وهل کېدله.

عابده سلطان پخپل کتاب کې لیکي: "د اس سپرلي او ننبه ویشتل زموږ ټولو ماشومانو لپاره یو لازمي کار و. راته ویل کېدل به چې هر یو پښتون باید ښه ننبه ویشتونکی وي."

عابدې ته په خپله د بهوپال د واکمنې سلطان جهان له خوا ډېر ښه پام کېده. هغه ځکه چې دا د خپل پلار نواب حمید الله خان ځای نیوونکې وه. د یولس کلونو په عمر کې هغې د قرآن لوست پای ته ورساوه. نو د هغې د نشرح جشن ولمانځل شو. په ټول بهوپال کې هغه مهال ددې د لمانځلو ذکر تر ډېرې مودې د خلکو په خوله کې و. په ۱۹۲۶ م کال کې چې کله ددې پلار حمید الله خان په لندن کې په رسمي توګه نواب اعلان کړل شو. نو عابده هغه وخت له خپلې مور او خویندو سره یو ځای وه او بهوپال ته بېرته په راتګ چې اورګاډی ښار ته رانژدې شو نو دا په ستر کنښېنول شوه. د عابدې لپاره دا یو عجیبه حالت و. هغې خپل ټول ماشومتوب په لوبو او منډو کې تېر کړی و. د یوې عادي مېرمنې غوندې ژوند کول هغې ته ګران و. خو څو میاشتې وروسته دا د کوروایي د نواب سرور علي خان ته په نکاح کړل شوه. هغه د اورکزیو له فیروزخېلو څخه و. راتلونکي پنځه کاله هغې خپل رسمي تعلیم او زده کړې پوره کړې او کله چې د ۱۷ کالو شوه نو د پلار له کوره رخصت شوه او په کوروایي کې یې ژوند پیل کړ.

د سرورعلي خان او عابدې خوی خصلت او ژوند له یوه بله سره ډېر په توپیر کې و. عابدې د اس ځغاسته، بایسکل، پولو، لوبې او ښکار خوښول او د هغې د خاوند شطرنج او تاش لوبه خوښه وه. دی د ساړه طبعیت خاوند و او په کور کې د اوسېدو او مطالعې شوقین وو او هر وخت به یې بدني لوبې نه خوښېدې. نتیجه دا شوه چې د دوی تر منځ شخړې کېدې. عابدې یو څو میاشتې ورسره تېرې کړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرته د پلار کور ته راغله. هغې په خپل کتاب کې د خپل واده کړي ژوند د ناکامۍ پړه پر خپلې غاړې اخیستې ده.

یو کال وروسته دا د یوه ماشوم مور شوه چې شهریارخان ونومېدو. بیا عابدې په خپله سرورعلي خان ته اجازه ورکړه چې بل واده دې وکړي. خو په خپله یې تر مرګه له هغه طلاق وانه خیست او نه یې بل واده وکړ. عابده د خپل پلار له خوا د بهوپال مشره وزیره وټاکل شوه او په ۱۹۳۷ م کال کې له خپل درې کلن ماشوم زوی، مور پلار او خویندو سره یوځای د انګلستان د پاچا څلورم جورج د تاجپوشۍ مراسمو کې د ګډون لپاره ولاړه.

عابدې سلطان له خپل پلار سره د مشرې وزیرې په توګه سرکاري کارونه سرته رسول او د خپل زوی شهریارخان د تربیې او تعلیم سره سره یې د الوتکې چلولو، ښکار او لوبو کې ځان له مصروفیت موندلی و. په ۱۹۴۲م کال کې د هند او پاکستان د وېش معامله په ځینو ځایونو کې د خونړیو جګړو او بلواوو سوب ګرځېدلې وه.

په دې حالاتو کې عابدې خپل زوی انګلستان ته بوتلو او هلته یې په ښوونځي کې داخل کړ. په دې کال د هغې پلار د افتاب بېګم نومې نجلۍ سره دویم واده وکړ، چې له عابدې سره په ښوونځي کې وه. مېمونه سلطان او د عابدې نورو خویندو دا خبره په صبر سره وزغمله. تر یوه حده عابده سلطان هم ددې واده مخالفه نه وه خو حمیدالله دوی ټولو ته امر کړی و چې افتاب بېګم ته به هره ورځ سلام کولو ته حاضرېږي. د عابدې لپاره دا خبره د منلو وړ نه وه. دا هسې هم ډېره سرتمبه او سرکشه ښځه وه او پلار ورته ډېر ګران و. په دې خبره د هغې زړه ځنې مات شو او له بهوپاله مایوسه شوه. دلته ورته ژوند عبث ښکاره شو.

په ۱۹۴۹ کال کې د هغې پلار د خپل علاج لپاره په انګلستان کې و. عابدې خپل کالي پټري راټول کړل او تر ټولو نژدې خدمتګارې ته یې وروسپارل او دا یې بمبۍ ته ورواستوله. څو ورځې وروسته دا په خپله هم بمبۍ ته ور ورسېده. هلته یې د سکواش په اتلولیو کې برخه واخیسته او بیا په بېړۍ کې کښېناسته او د هند خاوره یې پرېښوده. دې په خپلې ماڼۍ کې نوکران، موټرې، اسونه او د کور هرڅه همدغسې پرېښودل او تر ډېرو ورځو څوک خبر نه وو چې دا به بیا نه راځي. څو ورځې وروسته یې په انګلستان کې یو جیپ واخیستو او د سړک له لارې اروپا، ترکیې او له ایرانه پاکستان ته ولاړه. هغه مهال د دې زوی شهریارخان په کېمبریج پوهنتون کې سبق ویلو.

د کراچۍ په ملیر سیمه کې هغې ځان له ځمکه واخیستله او خپل کور یې پرې جوړ کړ، چې تر ډېرې مودې پورې نامکمله پاتې و او برېښنا په کې نه وه. هغې خپل کالي خرڅول او شهریار ته یې د سبق لپاره پیسې وراستولې. ځکه د هغه د تعلیم لپاره لا پخوا د بهوپال سرکاري وظیفه بنده شوې وه. د هغې په وتلو سره نواب حمیدالله خان ورسره ټول اړیکي شلولي وو. د هغې د ځمکو ګټه هم وربانده بنده شوه او د نورالصباح ماڼۍ سرکاري شوه.

عابدې سلطان اته کاله ډېر په خوارۍ ژوند تېر کړ خو له پلاره یې چېرې هم پیسې ونه غوښتلې. یو وارې د دې په کور کې غلا هم وشوه او یو څه کالي پټري چې ورسره وو هغه هم ترې ولاړل. دا په خپل کتاب کې لیکي:

"یوازې زما رښتیني ملګري زما کور ته راتلل ځکه زما کور ته له کراچۍ ښاره د نیم ساعت لاره وه. زما په کور کې د خدمت لپاره کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناکله بنګالیان راتلل. دوی تاوده زړونه او خوشاله روح لرلو. کله به د هند مهاجر راتلل چې ډېر با ادبه او ډېر بې اعتباره وو. کله به پښتانه راتلل چې ډېر مودبه نه خو پتمن وو او پنجابیانو به کار ډېر کولو خو پتمن نه وو"

په ۱۹۶۰ کې عابده سلطان د خپلې خور ساجده سلطان د لیدو لپاره ډیلي ته ورغله. ساجده د پټوډي په پښتون نواب منصورعلي خان واده وه. په دې وخت د هغې مور مېمونه سلطان ورته ټېلیفون وکړ چې پلار یې سخت ناروغه دی. دا له خپلې خور سره یو ځای په الوتکه کې بهوپال ته ورسېده.

عابده سلطان لیکي:

"موږ د خپل پلار د شخصي ساتونکي له خوا په پوړو ودرول شو او راته یې وویل چې هېڅوک اجازه نه لري له دې ځایه وړاندې ولاړ شي. موږ دواړه خویندې سختې خواشینې بهر ولاړو. بیا بهر په باغ کې کښېناستو زموږ مور له ډاکټرانو سره جنجال کاوه. دوی ډېر مودبه وو او ویل یې: "چې په مناسب وخت به اجازه ورکړي، چې نواب صېب ووینې" که څه هم بهوپال په ۱۹۴۹ کې له هند سره یو ځای شوی و خو تر ۱۹۶۰ پورې ځینو نوابانو خپل رسمي حثیت هم هغسې ساتلی و. دوی څه خاص امتیازات نه لرل او تش په نوم پاتې وو. زیاتره یې د خپلو مځکو او باغونو په آمدن ژوند تېراوه.

په بله ورځ عابدې او د هغې خور ته اجازه ورکړل شوه چې خپل پلار نواب حمیدالله خان ووینې. عابدې دولس کاله خپل پلار نه وو لیدلی او په وروستي ځل خپل پلار ورته په یو سخت لیک کې خبرتیا ورکړې وه چې دا د بهوپال په مځکو او جایداد کې هېڅ برخه نه لري.

اوس د هغه سترګې کمزورې شوې وې او کله چې یې د خپلې لور غږ واورېدو نو له خوشالۍ یې غبرګ پرانیستله او عابده یې تر غاړې وته. څو ورځې وروسته د ۱۹۶۰ کال پر ۴ فروري نواب حمیدالله خان له دې فاني دنیا سترګې پټې کړې.

د هغه د جنازې د مراسمو لپاره عابدې هلې ځلې وکړې او غوښتل یې چې پلار یې په پوره سرکاري درناوي سره خاورو ته وسپارل شي او د بهوپال د یوویشتو توپو سلامي ورته وکړي. دې ته اطلاع ورکړل شوه چې اوس په بهوپال کې توپې نشته. دلته بیا د عابدې سرټمبګۍ کار وکړو. هغې فیصله وکړه چې مقصد د بارودو د ډز نه دی. په څه سترو یې ۲۱ د بارودو ګولې تیارې کړې او د جنازې پر وخت یې وار په وار خلاصولې. د نواب حمیدالله مړی یې د بهوپال په شاهي جنډۍ (بېرغ) کې خاورو ته وسپارلو.

د عابدې کورنۍ اوس پر هغې فشار راوړ چې دا دې پاتې شي او د پلار میراث دې سمبال کړي. د هغې میرې افتاب بېګم هم ورته په ټینګار وویل خو عابدې اوس په بهوپال کې ځان پردی احساساوه. په ۱۹۸۰ م کال کې دا یو واري بیا د خپلې ناروغې مور میمونه سلطان لیدو ته له پاکستانه هند ته ولاړه. په بمبۍ کې ورته وویل شو چې اوس به دا په پولیس تانه کې خپل نوم لیکي. ځکه چې دا د پاکستان اوسېدونکې ده. دې هلته د اورګاډي د دریېمې درجې ټکټ واخیست او څلورویشت ساعته یې د نورو خلکو په شان سفر وکړ او په ګاډي کې نیمه ویښه، نیمه ویده کله چې بهوپال ته ورسېده. دې ځان دومره په بدحال احساساوه چې خپل پېټۍ یې پر سر کېښوده او د ټیکسي موندلو په لټه کې شوه. دې فکر کاوه چې څوک به یې ونه پېژني او نه یې غوښتل چې څوک یې وپېژني. په دې وخت کې یو پولیس واله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې لورې ته راغی او ورته يې ويل: "ته بيا حضور يې (بيا په بهوپال کې خورکۍ يا مورکۍ په مانا کارېږي. خو عابده سلطان ته به ټولو "بيا" ويل.)

کله چې دې ورته ځان وروپېژندلو نو نور خلک ترې هم راټول شول او اخر په يو ټانګه (ګاډي) کې يې تر خپل منزل ورسوله.

هلته په شاهي ماڼۍ کې عابدې خپله مور او کشره خور رابعه سلطان ډېر نا اسوده ليدل. هر څه په زړېدو وو. باغونه يې شاړ او د لوبو ميدان له وښو او وحشي بوټو ډک وو. کله کله به يو چا سر ورته ښکاره کړو. ځينې پخواني خدمتګاران لا پاتې وو. ميمونه سلطان ډېر شاهي خويونه لرل او لکه د يوې صبرناکې مېرمنې هرڅه يې په خاموشي زغمل، خو د ژوند وروستۍ شپې يې په يوازيتوب تېرې شوې. د بهوپال د نوابۍ وروستۍ وارثې عابدې سلطان چې کله پاکستان ته کډه وکړه، نو په لومړيو څو کلونو کې يې ځان له نويو حالاتو سره برابرولو.

په ۱۹۵۸ م کال کې دا په برازيل او وروسته په چيلي هېواد کې سفيره شوه. ددې د کورنۍ په درناوي د پاکستان هر حکومت ورته ارزښت ورکولو. د ۱۹۶۰ په لسيزه کې هغې د واکمن جنرال ايوب خان پر ضد د مسلم ليګ له خوا په هغو انتخاباتو کې کمپاين وچلولو چې مشره يې د محمدعلي جناح خور فاطمه جناح وه. په عملي سياست کې دا په لومړي ځل فعاله شوه، خو د دوی ګوند رايې ونه ګټلې او ورسره ددې سياسي ژوند هم پای ته ورسېد. کله چې ددې زوی شهريارخان د خارجه وزارت لخوا مسلکي ډيپلومات وټاکل شو او واده يې وکړ، نو عابدې ټولنيزو کارونو ته لاس واچولو. په خپل

کور کې يې د ملير د غريبو او بې وزلو ماشومانو لپاره د زده کړې اسانتياوې برابرې کړې او تر مرګه په ليک لوست بوخته وه.

×××

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بهوپال کې هغه پښتانه چې د دوست محمد خان په وخت کې ورغلي وو، د استوګنې ځایونه یې نه لرل. زیاتره په کې مېشتي خېل وو او لکه چې د پښتنو دود دی. په پردېس کې هر وخت چې یوه ډله ځان له ځای جوړکړي نو نورخپلوان هم ورپسې ځي. د بهوپال د ویالو او تالابونو په غاړه یو بوټی کېږي چې مېزرو ته ورته وایي او دې ته "بروو" وایي. دې لومړنیو پښتنو چې کله ځان ته جونګړې او کوډلې جوړولې نو د "بروو" بوټي به یې پرې کول او په چتونو به یې غوړول، له همدې کبله ورته د هندوستان خلکو "برووکټ"یا (بروو پرېکوونکي) ویل. په شلمه پېړۍ کې هم د دې پښتنو اولادونو د کرکټ او هاکي لوبو کې نوم وګاټه او یو په کې منصورعلي خان چې د پټوډي نواب او د هند د کرکټ نامتو لوبغاړی و او بل د هاکي اتل اسلم شېرخان و. کله چې دوست محمدخان په بهوپال کې ځای پر ځای شو، نو له تیرا یې خپل خپلوان راوبلل. د ده ورونه چې شېرمحمد، الف محمد، شاه محمد، میر احمد او عاقل نومېده. د عاقل نه علاوه نور ټول په بېلا بېلو جګړو کې ووژل شول. له دې وروسته په لومړۍ جوپه کې نژدې پنځوس تنه راغلل چې زیاتره مېرازي خیل وو. ورپسې مېشتي خېل او فیروزخېل ټبرونه ورغلل. له بهوپاله لرې د کوروایي نوابي دلېرخان جوړه کړې وه. چې فیروزخېل اورکزي وو. دی په ۱۲۷۰ کې په کندهار کې زېږېدلی و او له دوست محمد سره یو ځای په ډېرو جنګونو کې لکه د ښو ملګریو جنګېده.

په ۱۷۱۷ کې مغول پاچا فرخ سېرور له د بهوپال سره نژدې ۳۰ پرګنې ورکړې. تر دې وړاندې دلېرخان دلته ۱۷۱۳ کې یوه د ختو کلا جوړه کړې وه. دا سیمه په ۳۲۸ مربع کیلومیتره غزېدلې ده او په

لسم څپرکی

د بهوپال اوسني پښتانه

۱۹۰۱ کې هلته د یارلس نیم زره خلک مېشت وو. دلېرخان په ۱۷۲۰ کې د جې پور د راجه تر قوماندې لاندې د کوټه په جنګ کې برخه واخیسته او هم په دې کال له حیدرآباد سره وجنګېده. خو دوه کاله وروسته دوست محمد خان دی له خپلو زامنو سره یو ځای یوې مېلمستیا ته بېراسیه ته وربللو او له خپل زوی سره یو ځای یې ووژلو. دا معلومه نه ده چې له دوست محمد خان سره یې څه وخت او څنګه مخالفت پیدا شو.

دلېرخان د مغول پاچا محمد شاه له خوا شاهي نشان او د امیرالدوله لقب اخیستی و او د پنځو زرو عسکرو منصب دار و. دده مېرمن شاه درې بي بي د یوه بل سردار نصرالله خان خور وه. دده زوی عزت خان د پلار پر جاګیر وارث شو او څه وخت چې دوست محمد له مرهټه وو سره په جنګ اخته و، نو دی د پښتنو د دښمنۍ له کبله د خپل دښمن له دښمن یعني مرهټو سره لاسونه یو کړل. په ۱۷۶۱ کال چې احمد شاه ابدالي پر هندوستان حمله وکړه او د پاني پت په میدان کې د مرهټه وو او افغان پوځونه یو بل ته مخامخ شول، نو عزت خان د مرهټه وو په صف کې ولاړ و. هم په دې جنګ کې د ده خپل ماما د احمد شاه ابدالي په پوځ کې جنګېده. په سختې جګړې کې عزت خان ټپي شو او هم دغه ماما وپېژانده او د درملنې لپاره یې له مېدانه خپلې خیمې ته یووړ. کله چې یې ټپونه جوړ شول، نو د احمد شاه ابدالي خدمت ته یې حاضر کړ. ده ورته د لقب او د جاګیر نه علاوه د یوې لویې جنګي ډلګۍ قومانده وسپارله. دی کورو ایي ته د یوه معزز او مېړني په توګه بېرته ولاړ. خو لږه موده وروسته مړ شو. مرهټه وو دده غداري هېره نه کړه او څه موده وروسته د عزت خان زوی نواب حرمت خان د پلار ځای ناستی شو. نو ډېر ژر د مرهټه وو

لاس ته ورغی او د پلار په بدل کې یې ونیولو او تر درې کاله د هغوی بندي و. په بندي خانه کې شکنجه شو او ډېره بده وضعه ورسره وشوه. مرهټو غوښتل چې دده خزانه او پرګنې ترې واخلي. اخر دی مجبوره شو او یو شمېر کلي یې مرهټه وو ته وسپارل. له دې علاوه دوه درې لکه روپۍ د خوشې کېدو په بدل کې ورته ومنلې. له بنده له خلاصېدو سره سم هغه د نویو ملګریو په لټه کې شو او انګرېزانو ته یې مخ واړولو. ده داسې فکر کاوه چې انګرېزان به د مرهټه وو له ماتې وروسته هغه کلي بېرته ورته ورکړي. خو هغوی دغه مځکې په خپل واک کې وساتلې. د حرمت خان دوه زامن مظفرخان او نجف خان یو په بل پسې نوابان شول. خو د دواړو له مړینې وروسته دوی نارینه اولادونه نه لرل چې نواب شي. په دې وخت کې د بسوده نواب په دې ګدۍ دعوا وکړه. خو اخر دا دعوا د نجف خان لمسي منورعلي خان وګټله. د منور مور د نجف خان لور وه. د منورخان هم زامن نه وو او دغسې دده له مړینې وروسته نوابي دده ورور یعقوب علي خان ته ورکړل شوه.

یعقوب علي خان له خپلې کونډې ورېنداري عمرالنساء سره واده وکړ. ده یو زوی او یوه لور لرل. دی هم د دېرشو کالو په عمر مړ شو. نو دده ماشوم زوی سرورعلي خان د څلورو کالو په عمر کې د نواب اعلان شو. انګرېزانو د هغه د سرپرست په توګه یوه شورا وټاکله چې مشره یې د سرورعلي خان مور عمرالنساء وه. دا د "سرکاراما" په نامه پېژندل کېده او د بهوپال د نوابې سلطان جهان ملګرې وه. نو د هغې خبره به یې ډېره منله. هغې د واکمنې په توګه په کورو ایي کې د غریبو خلکو لپاره اداري جوړې کړې. یوه کلیوال بانک به کروندګرو ته د تخم د وېشلو او بې له سوده پورونه ورکول چې مځکې وکري. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطان جهان په وینا نواب سرورعلي خان او دده خویندې د نوي زمانې تعلیم او زده کړو لپاره ښوونځیو او کالجونو ته واستول شول. په خپله سرورخان د اندور په ډالي کالج او بیا د اجمیر په مایو کالج کې د زده کړو لپاره ولېږل شو. په ۱۹۲۱ کې سرورخان د لندن په سینډ هرسټ کې پوځي زده کړو لپاره ولاړ او په ۱۹۲۳ کې نواب شو.

په ۱۹۲۲ کې دده د بهوپال له شهزادګۍ عابده سلطان سره واده وکړ. د نکاح نامې یو شرط دا و چې د سرورخان مشر زوی به دبهوپال نواب وي. په ۱۹۳۴ کې د ده زوی شهریارخان وزیږېد خو دا څرګنده وه چې عابده سلطان او نواب سرورعلي خان یو ځای ژوند نشو کولای. دوی بېل شول او څه موده وروسته سرورخان دویم او بیا دریېم واده وکړ. له دریېمې ښځې دده زوی ظفرعلي خان دده له مړینې وروسته نواب شو. نواب سرورعلي خان د هندوانو له ټیټې طبقې سره ډېره خواخوږي او زړه سوی لاره اوپه خپل حکومت کې یې دوی ته ډېره ونډه ورکړې وه. دکوروایي په ولسي جرګه کې یې ددې طبقې ډېر خلک راوستل. ده د زور ودونو او جهېز پر ضد هم ډېرې هلې ځلې وکړې. دی په ۱۹۸۲ کې مړشو.

کله چې عابده سلطان له سرورعلي خانه بېله شوه، نو هغه ته یې وویل چې بل واده دې وکړي. نواب سرور د ''وای'' د نواب له لور عایشه سره واده وکړ. دوی درې اولادونه لرل چې قیصر زمان، ظفرعلي خان او منورعلي خان نومېدل.

قیصرزمان اوس په بهوپال کې یو شخصي ښوونځی پرانیستی دی او لور یې د شهریارخان په دویم زوی علي واده ده او په لاهور کې ژوند تېروي.

د دلیرخان یو بل زوی محمد احسن الله خان د بسوده نومې ځای نواب وټاکل شو. د نواب حرمت خان یو بل زوی نجف خان هم د خپل ورور له مړینې وروسته نواب شو، خو ده صوفي طبعیت درلود او د قادریه طریقې منونکی و. زیات وخت به یې په عبادت کې تېرولو. دده مېرمن لاډلي بېګم د محمدګړ د نواب احمدقلي خان لور وه.

د نجف درې زامن په ماشومتوب کې مړه شول او چې دی مړ شو، نو دده خور کرامت الزماني بېګم نوابه شوه او د بسوده دا دواړه نوابۍ یعنی کوروایي او بسوده یو ځای شول. د میمونه سلطان دویمه خور ساجده سلطان د پټوډي په نواب افتخارعلي خان واده شوه چې د پښتنو یوه بله نوابي وه. دی د هند د کرکټ لوبغاړی و. د ساجده سلطان زوی منصورعلي خان هم د پلار په شان د کرکټ لوبه غوره کړه او یو وخت کې د هند ستوری و. ده د هندي فلمونو له بنګالۍ اداکارې شرمیلا ټېګور سره واده وکړ. د منصورعلي خان درې اولادونه دي چې دوه یې اوس د هند د بالي ووډ په فلمونو کې د سیف علي خان او سوها علي خان په نامه پېژندل کېږي.

د ده یوه لور چې سباعلي خان نومېږي اوس په بهوپال کې د هغو لسګونو زیارتونو او جوماتونو متولي ټاکل شوې ده چې په تېرو دریو سوو کلونو کې پښتنو جوړکړي وو. د ''اوقاف شاهي'' په نوم اداره په بهوپال کې ټول مذهبي ځایونه اداره کوي. له دې علاوه سکندر بېګم چې په مکه کې د حاجیانو لپاره کوم رباطونه (وړیا اوسېدو ځایونه) جوړکړي وو دا د هغې مسولیت هم په غاړه لري. د دې خبرې څه مخالفت هم کېږي، ځکه چې د ساجده سلطان کورنۍ له بهوپاله وتلې ګڼل کېږي او ځینې خلک په دې باور دي چې اوس د نوابانو او دراجه ګانو دور ختم شوی دی. لکه چې د بهوپال نورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګې (شعبې) د حکومت له خوا اداره کېږي. په کار ده چې د نوابې کورنۍ اوقاف هم له حکومت سره وي. په دې اړه راته شهریارخان د یوه ډیپلوماټ ځواب راکړ او هغه دا چې "څه چې په هندوستان کې پاتې دي هغه په ما پورې اړه نه لري. زما مور بې له هغې هم د پلار په مېراث چې دعوا کړې وه ورته هېڅ تر لاسه نشول. زه خپل ښه ژوند لرم."

د اورکزو یوه بله کورنۍ د جلال خېلو وه چې له دوست محمد خانه ډېر وړاندې د لوهارې په سیمه کې اوسېدل. دا سیمه د هند د اترپردېش ولایت سهارن پور ولسوالۍ (ضلعې) ته نژدې ده، چې د دیوبند مدرسه په کې ده.

د سردار جلال خان شو پښتونه د مځکه والو په توګه د لوهارې خواوشا مېشت وو. د سردارجلال خان د پلارنوم میرحضر خان و او د دولسمې پېړۍ په نیمایي کې د مغول پاچا اورنګزېب پر وخت د دې سیمې مځکه وال و. جلال خان ته دده د خدمتونو په بدل کې منصب ورکړی شوی و او دی د "بهیم" نومې ولسوالۍ تانېه دار و. د جلال آباد د د نوابۍ بنسټ هم ده اېښی و. دی په ۱۷۱۷ کې مړ شو او هم هلته په جلال آباد کې ښخ شو. د جلال خان له کړوسیو یو احمدعلي خان و چې د دولس کلونو په عمر کې د بهوپال نوابې سکندربېګم د خپلې کونډې مور او وړې خور سره خپلې ماڼۍ کې وساتل. وروسته احمدعلي له سلطان بېګم سره واده وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا سیمه هم بهوپال ته نژدې ده او په ۷۸ مربع کیلومیټره غزېدلې ده. دلته د بارکزیو د قبیلې خلکو خپله نوابي جوړه کړه. ښایي د ۱۷۹۴ راهیسې په کې پښتانه مځکه وال وو او په ۱۸۰۷ کې نواب حیدرمحمدخان واکمن و. وروسته دده زوی عبدالکریم او لمسی عبدالرحیم خان نوابان وو. د هند تر وېش پورې (۱۹۴۷) عبدالغني او دده زوی ابوبکر غني دلته نوابان وو. بیا وروستی نواب آصف محمدخان په ۱۹۷۰ کې له دې ځایه کډه وکړه او بمبۍ ته ولاړ. د هند او پاکستان تر وېش وروسته د بهوپال ډېرو پښتنو په تېره بیا هغه چې د اورکزیو یا درانیانو له ټبره وو پاکستان ته کډه وکړه. دوی زیاتره په کراچۍ کې ژوند کاوه. د امراولدوله (دسلطان جهان خاوند) کړوسی انورکمال د پاکستان له خوا په بنګله دېش او بیا په مصر کې سفیر پاتې شو.

د دوست محمدخان د کورنۍ دوه نور مهم غړي غضنفر محمدخان او اسلم محمدخان د پاکستان په پوځ کې د ډګرمن چوکۍ ته ورسېدل. د امرالدوله لمسۍ منورجهان د جوناګړ نواب ته واده شوه.

د مېمونه سلطان خورزه شهزادګۍ فرحت سلطان د پاکستان د هوايي ځواک مشر (ایېرمارشل) نورخان ته واده شوه.

د بهو پال په پوځ کې به تل پښتانه زیات وو او د نوابۍ د ساتنې په لاره کې دغو پښتنو ډېر لوی رول لوبولی دی. د مېمونه سلطان ورور سلطان عزیز خان ته به له پېښوره ځینې خلک راتلل او ده به ورته کار روزګار ورکاوه.

په دوی کې ډېر خلک چې ژوند یې ښه شو تر اوسه په بهوپال کې اوسېږي. دوی به د واده لپاره جینکۍ او هلکان د پښتنو په کورونو

یوولسم څپرکی

پتهاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لټول. خو لکه چې په نورو ځايونو کې هم کېږي. له لومړي کول نه دويم ته ژبه کډه نه کوي او په تېره بيا چې په چاپېريال کې پښتو نه وي. دوی پښتو له لاسه ورکړې ده. د نوابي کورنۍ زياترو خلکو خپلې مانۍ يا په کرايه ورکړې او يا يې هوټلونه ترې جوړ کړي دي.

د عابدې سلطان کشره خور رابعه اوس هم په بهوپال کې ده او پخپل کور کې يې يو ښوونځی جوړ کړی دی.

نور يا په بمبۍ او يا هم په ډيلي کې اوسېږي. ځينو پخوانيو پوځيانو يا ښار او کليو کې مځکې اخيستې دي کورونه يې جوړ کړي او هم هلته اوسېږي. په داسې کورنيو کې يو څه پښتو پاتې ده او د هغې علت دا دی چې دوی په پاکستان کې د خپلو خپلوانو سره رابطه لري او کله چې د هند او پاکستان تر منځ پولې پرانستې وي، نو دوی د يوه بل کره تګ راتګ هم کوي. نوې واده شوې مېرمنې له ځانه سره پښتو راوړي او دغسې ژبه يو څه تازه شي. نورې په اردو کې د پښتو ټکي راګډوي. يو ځای د ډوډۍ پر وخت ښځو په خپلو کې خبرې کولې.لکه اينې،مړې، مړا ، خو چپ شه، زه، څه مې تر غوږو شول.

د بهوپال يو اغېزمن شخصيت مفتي عبدالرزاق نومېږي. دده کورنۍ نژدې سل کاله پخوا د صوبه سرحد (پښتونخوا) له مردانه هند ته تللې وه. ده هم هلته ديني زده کړې کړې دي. دده يوه زوی د مذهبه پردېش له يوې حوضې (حلقې) نه د لوک سبها (پارلمان) غړی دی. د بهوپال په ښار کې د ده يوه لويه مدرسه ده او دلته له څلورو سوو زيات ماشومان د ديني زده کړو لپاره ورځي خو دا مدرسه د سپين ږيرو پښتنو لپاره د راټولېدو يو مرکز هم دی. د مدرسې د انتظام لپاره څه ناڅه ۸۰ کسان کار کوي. په دوی کې د مفتي صېب د کورغړي هم شامل دي. ده راته وويل: ''موږ هره ورځ دوه نيمو سوو

خلکو ته دوه وخته ډوډۍ ورکوو.'' ډوډۍ خوړونکي زياتره هغه ماشومان وو چې د سبق لپاره هلته ورتلل. په مدرسه کې دننه يو دالان کې ښځې ناستې وې. دوی وريجې او نوره غله پاکوله. د مفتي صېب يو زوم هره ورځ د پخولو لپاره غوښه او ترکاري په خپله راوړله.

له ښاره شل کيلوميټره لويديځ لوري ته په يو کلي کې مفتي عبدالرزاق يوه مدرسه جوړه کړې وه او هم هلته يې يوه ورځ د خپلې کورنۍ غړي او ځينې نور خلک مېلمانه کړل. هر چا ته يې د صحبت بلنه ورکړې وه. د ښځو لپاره د مدرسې په دويم پوړ کې يوه برنډه غوره شوې وه. د مفتي صېب لور راته وويل: موږ دې ډوډۍ ته 'وږه مړی' وايو. بيا د چېلۍ (اوزې) د غوښې لويې لويې ټوټې چې په يوه غټ دېګ کې پخې شوې وې راوړل شوې. په ښوروا کې پاستې (چپاتې) واړه شو. په غټو غټو خانکونو کې يې دا ډوډۍ راوړه او موږ په ډلو کې کښېناستو او ومو خوړله. د ښاريو څو ښځې ناارامې وې. دوی په لاسونو ډوډۍ نشوی خوړلای او قاشوغې يې غوښتې.

په بهوپال کې د دوست محمد خان کلا چې فتح ګړ نومېږي اوس هم شته. خو ددې له يوه دېوال سره سرې ورې جنډۍ رېږدلې او دا ددې ننبه وه چې هندو مذهبي سخت ګيرو دلته د رام د مندر کېدو دعوه لري.

د دوست محمد خان د استوګنې ځای ډېر ساده و. ددې کوټې او دالانونه هم هغسې دي لکه چې په تيرا کې د ځينو خانانو کورونه وي.

د نوابي کورنۍ هغه ښکلې مانۍ چې صدر منزل، موتي محل او تاج نومېږي اوس په کې هوټلونه جوړ دي. د بهوپال د نامتو جهيل (تالاب) خوا وشا ټولې ودانۍ اوس د سېلانيانو لپاره په کرايه ورکول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوست محمد خان د کور په برنډه کې د تېرو سلو کلونو تصویرونه ځوړند وو. په دوی کې د وروستي نواب حمیدالله خان او دده د مشرۍ لور عابدې سلطان عکسونه ډېر وو. عابدې له ماشومتوبه پوځي لباس اغوستلو او په اس به یې ډېره سپرلي کوله. موږ سره مل د بونیر یو پښتون طالع زرخان چې دعوا یې کوله دی له سلو کلو زیات عمر لري او د بهوپال په پوځ کې عسکر پاتې شوی و. د عابده سلطان یو عکس ته یې گوته ونیوله او ویې ویل: ''موږ چې کله پوځي پرېډ کاوه او نواب حمیدالله خان به کتنې ته راتلو نو عابده سلطان به ورسره مله وه''

د رای سین ولسوالۍ د بهوپال له ښاره ۲۰ کلومیټره د لویدیځ پر خوا ده. د یوې غونډۍ له پاسه د رای سین د مشهورې کلا کنډوالې له سړکه ښکارېدې. دا کلا په شپاړسمه پېړۍ کې شېرشاه سوري له یوې محاصرې وروسته نیولې وه. دوه سوه کاله وروسته هم دغه کلا دوست محمد خان نیولې وه. ددې غونډۍ په شاوخوا کلیو کې د پښتنو مېنې دي. په دوی کې یو څو نومونه داسې دي: سیلواني، اوچیره، باولیه، خان دېره، ښنتره، دهنورا، بهولایي، بورلایي، څارنپور او داسې نور....

په باولیه کې محمدایوب او د هغه ورونه په خپل هغه لوی کور کې ژوند کوي چې د ده پلار پنځوس کاله پخوا جوړکړی و او تقریبا د ټول کلي مځکې د دوی خپلې دي. دده د پلار نوم شمس احمد و او دی له سواته بهوپال ته تللی و. هغه وخت په خان دېره (کهنډېره) کې دوه نور پښتانه ورونه د عابدحسین او ماجد حسین په نومونو اوسېدل. دوی به د بهوپال د ځنگلونو لرگي پرېکول. چارتراش به یې ترې جوړول، او د کورونو او فرنیچر جوړولو لپاره به یې پر خلکو پلورل. شمس احمد

هغه وخت د دوی دا لرگي په یوه ټرک کې د هند ښلابښلو برخو ته رسول. د لاری (ټرک) چلولو کار ده پخوا هم کاوه، خو اوس یې په کې ډېره گټه وکړه. وروسته ده هم د لرگیو کار پیل کړ او په باولیه کې یې مځکه واخیستله.

د شمس دوه مېرمنې وې. یوه عایشه بي بي نومېده چې ما ورسره په باولیه کې ولیدل او زما له تگه یو کال وروسته وفات شوه. دویمه خوشاله بي بي ده، تردې دمه چې زه دا لیکنه کوم لا ژوندۍ ده.

خوشاله بي بي د ایوب احمد مور ده او په وړوکي عمر کې له سواته راواده شوه او د بهوپال په دې وړوکي کلي کې یې ژوند پیل کړ. په باولیه کې د ټیلیفون او د برېښنا اسانتیاوې شته خو د کلي سړک پوخ نه دی.

زما په پوښتنه ایوب احمد راته وویل: دا کلی همدغسې ښه دی. موږ سړک نه غواړو.

اوس د کروندې لپاره دوی ټرېکټرا و سره کاروي او تېرکال یوازې د غنم حاصل (پالېز) یې دوه زره کیلوگرامه و. د غنمو سربېره دوی چڼې او دال او په لږه مځکه ترکاري هم کري. دوی بزگران هم لري چې زیاتره هندوان دي. د دوی مېرمنې هم د کور په کارونو کې بوختې وي. هر یوه خدمتگار ته دوی څلورسوه روپۍ تنخواه ورکوي. په واده ښادۍ کې ورته نوې جامې او پیزار اخلي. د پښتنو له هر کور سره جوخته یوه حجره ضرور جوړه وي. سړي ماښام په حجره کې راټولېږي او څراغ (لالټین) په رڼا کې کیسې کوي، یا راډیو اوري. د دې کلي پښتانه په اسلامي اصولو سخت ولاړ دي. کله چې یې ښځې د یوه بل کور ته ځي نو پړوني یې پر سروي. خو چې له بهوپال ښاره بهر وځي نو بیا چادري (برقعې) اغوندي. ځینو سپین ږیرو د نوابۍ وخت په ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکو کې یاداوو خو د کلي ځوانانو یې په هغه اړه هیڅ معلومات نه لرل. داسې ځوانان هم شته چې په پښتو خبرې کوي او په دې ویاړي چې دوی پښتانه دي او نور بیا د اسلامیت او د مسلمانۍ او د مسلمانانو د یووالي په خبره ټینګ دي.

په بهوپال کې د کونړ اوسېدونکي یوه وکیل وحیدخان د صدیق حسن ذکر په ښه ټکیو کې وکړ. صدیق حسن د شاهجهان بېګم دویم خاوند و او د انګرېزانو پر ضد یې تبلیغ کاوه. وحیدخان په دې نظر و چې صدیق حسن یو لوستی سړی و او د اسلام د دین لپاره یې له یوه لوی قدرت سره ډغره وهله.

که څه هم په اوسني هندکې مسلمانان خپل ځان ډېر ترګواښ لاندې احساسوي، خو په بهوپال کې پښتانه د پېژندګلو لپاره د خپلې ژبې یا کلتور پر ځای تر اسلامي چتر لاندې خپل ځان زیات خوندي ګڼي.

په بهوپال کې زیاتره پښتانه اوس د ځایي خلکو غوندې ژوند تېروي. دوی خپله ژبه هېره کړې ده. د نوي کول ځوانان اردو وایي خو لوستلای یې نه شي ځکه چې په هند کې رسمي لیکنې په ګورمکهي رسم الخط باندې کېږي. له پښتنو پرته (علاوه) چې دلته نور مسلمانان ژوند کوي په کړو وړو کې یې ډېر توپیر نشته. د هندوستان له وېشه وروسته هغه هندو مهاجر چې د پاکستان له سند سوبې (ایالت) نه ورغلي وو، د دوی ګڼ شمېر په بهوپال کې ځای کړل شو.

ځینې پښتانه په دې خبره په تشویش کې دي چې په پاکستان او افغانستان کې د دوی د قام خلک په ترهګرۍ بدنامېږي. دوی هلته د امریکا او اروپایي ځواکونو په شتوالي هم خواشیني وو. په بهوپال کې ورته د یوه لږکي (اقلیت) په توګه ژوند ګران نه دی خو کله کله د

خپلو مشرانو د وختونو او د هغه دور یادونه ضرورکوي، چې په دې خاوره یې حکومت کړی و.

د دوست محمد روزنامچه

د سلطان جهان د نوابۍ پر وخت هرکال د اختر پر موقع د کورنۍ ټول غړي به په لوی تالار کې راټول شول او هغه وخت به د دوست محمدخان روزنامچه د هغه د اوسپنې له لویې پېټۍ راوایستل شوه او ټولو به لکه د تبرک ولیدله. بیا به یې هم هغسې سنبال کښېښوده. پر دې موقع به یې د حضرت محمدصلی الله علیه وسلم وېښته مبارک هم لیدو چې ورته ترکي سلطان ډالی کړی و. عابدې سلطان په خپله دا دواړه شیان کال پر کال لیدل.

د دوست محمد روزنامچه د هغه دیوان (وزیر) بیجي رام ورته په فارسي کې لیکلې وه. د نواب حمیدالله د مړینې وروسته لکه چې د هغه نور شیان ورک شول د دې روزنامچې درک هم ونه لګېد.

کله چې شهریارخان د بهوپال د تاریخ لیکلو لپاره له خپلوانو سره رابطه وکړه، نو دا روزنامچه له هېچا سره نه وه. په ۱۹۲۲ م کال کې د هندوستان یوه اردو مجله "شعله حیات"ددې روزنامچې ژباړه په قسطونو کې چاپ کړه. عابده سلطان وایي: دا د اصل متن ژباړه ده.

شهریار خان راته وویل چې ده د مجلې له چلونکیو سره هم رابطه وکړه، خو دوی خبر نه وو چې اصل روزنامچه له چا سره وه ان تر دې چې د هند په ملي آرشیف کې هم نشته. خو مهمه خبره داده چې ددې روزنامچې له مخې د قدسیې بېګم د زمانې راهیسې د بهوپال تاریخ لیکل شوی دی. شاهجهان بېګم په خپله هم د بهوپال د تاریخ د لیکلو پر وخت له دې روزنامچې څخه پېښې لیکلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱. د بهوپال بېګمات. شهريارخان

۲. د باغي شهزادګۍ يادونه. عابده سلطان ۲۰۰۵ م کال اکسفورډ يونيورسيټي پرېس کراچي.

۳. د هندستان طلايي کتاب. سر روپر ليت برج ۱۹۰۰

۴. انسايکلوپېډيا اېشياټيک. ۱۹۷۲ اېډورډ بال فور کوزمو خپرندويه

۵. په بهوپال، ډيلي او لندن کې د د نوابې کورنۍ او نورو پښتنو او غېرپښتنو سره مرکې.

۶. مسلماني ښځې. اصلاحات او شاهي ساتنواله (Patronage) د بهوپال نواب سلطان جهان بېګم... سيوبان لومبرټ-شاهي اېشيايي ټولنه هرلي روټ لاج ۲۰۰۲

۷. په هند کې زما سفرونه (۱۹۲۷) ګرېس تهامسن سي ټون ختيځ او لويديځ (مجله)

مننه

ددې کتاب په جوړولو کې ما سره ډېرو خلکو او ادارو مرسته کړې ده. د بي بي سي د اوناسيس نومې بورس چې د هند د سفر لګښت يې پوره کړ.

په جواهر لال نهرو پوهنتون کې د ژبې او ادبياتو استاد عبدالخالق رشيد، هم ددې پوهنتون پروفيسر اخلاق احمد انصاري، د بهوپال مفتي عبدالرزاق، وکيل عبدالوحيد، محمد ايوب او په تېره بيا د نوابې کورنۍ شهريارخان چې د ارشيف درک يې راکړو.

د کتاب په کمپوز کې محمد قاسم خان مندوخېل او ميرويس مياخېل ډېر زيار ايستلی دی. زه د دوی ټولو د مرستې او لارښوونې لپاره ورته مننه وايم.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library